

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
K. J. ERBEN, BRATŘI GRIMMOVÉ – POHÁDKY

Bc. Jana Králová

Učitelství pro střední školy, obor Český jazyk a Německý jazyk

(2012 – 2014)

Vedoucí diplomové práce: *Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.*

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne.....

.....

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc., za jeho návrhy, cenné rady a čas, který mi věnoval. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu a pomoc při studiu.

Obsah

1	ÚVOD	3
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	5
2.1	Pohádka	5
2.1.1	Pohádka obecně.....	5
2.1.2	Jazyková složka pohádky	7
2.1.3	Proces tradování	8
2.2	Druhy pohádek	10
2.2.1	Lidová/folklorní pohádka.....	10
2.2.2	Autorská pohádka.....	10
2.2.3	Zvířecí pohádky.....	12
2.2.4	Kouzelné pohádky.....	12
2.2.5	Legendární pohádky	13
2.2.6	Novelistické pohádky	14
2.2.7	Žertovné pohádky a humorky.....	15
2.2.8	Kumulativní pohádky	17
2.3	Typologie postav	18
2.3.1	Hlavní hrdina.....	18
2.3.2	Škůdce	19
2.3.3	Nepравý škůdce	19
2.3.4	Dárce	19
2.3.5	Nepравý dárce	20
2.3.6	Pomocník.....	20
2.3.7	Nepравý pomocník	20
2.3.8	Princezna, král a královna	21
2.3.9	Odesílatel.....	21
2.3.10	Vedlejší postavy	21
2.4	Vývoj pohádky	23
2.4.1	Od počátku do 17. století.....	23
2.4.2	17. – 18. století	25
2.4.3	19. století	25
2.4.4	20. století	26
2.5	Nejznámější sběratelé pohádek	29

2.5.1	Karel Jaromír Erben	29
2.5.2	Jacob a Wilhelm Grimmové.....	31
3	PRAKTICKÁ ČÁST	34
3.1	Čertovy tři zlaté vlasy x Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda	34
3.2	Tři přadleny x O třech přadlenách.....	40
3.3	Sladká kaše x Hrnečku, vař!.....	45
3.4	Živá voda (Grimmové) x Živá voda (Erben).....	48
3.5	Slepiččina smrt x O kohoutkovi a slepičce	58
3.6	Zlatovláska a Zlatovlásek x Zlatovláska	63
3.7	Sněhurka (Grimmové) x Sněhurka (Erben).....	68
3.8	Hádanka (Grimmové) x Hádanka (Erben)	73
3.9	Chudšas a boháč x Boháč a chudák	76
4	ZÁVĚR	80
5	SEZNAM LITERATURY	83
6	RESUMÉ.....	84
7	RÉSUMÉ.....	85

1 ÚVOD

Téma týkající se žánru pohádky je zajímavé snad pro každého člověka jakéhokoli věku. Téma zároveň platí jako nadčasové, proto se žánru pohádky věnuje mnoho lidí nejen literárně zaměřených. Každý člověk jistě zná alespoň nějakou pohádku. V dnešní době plné technologií sice převažují různá filmová zpracování, ale přece jen mnoho z nás i dnes rádo sedne ke knize a pohádku sobě nebo někomu dalšímu přečte. Doufejme jen, že nikdo z nás nemůže říct, že by mu maminka nevyprávěla např. *Červenou karkulku* nebo babička nečetla *Sněhurku* nebo jiný známý příběh. Snad každá rodina vlastní knihu pohádek a k těmto příběhům se v průběhu života vrací. Nejprve čtou pohádky rodiče a prarodiče svým potomkům, v pozdějším věku sami předčítáme nebo vyprávíme tytéž příběhy svým dětem a na sklonku života si posadíme vnoučata, popř. pravnoučata na kolena a seznamujeme je s pohádkami, které jsme měli rádi jako malí.

Pohádky, které se tradují ústní formou po mnohá staletí, se nazývají lidové pohádky. Vedle těchto pohádek existují i pohádky autorské, které mají svého známého autora a různými prvky se od sebe odlišují. Tradiční pohádky, jež jsou známé dětem dodnes, bývají právě pohádky lidové nebo folklorní, a na ně je tato diplomová práce zaměřena. Konkrétně se zabývá vybranými pohádkami nejznámějších sběratelů pohádek z Německa – bratří Grimmů – a českého sběratele – Karla Jaromíra Erbena. Motivy bratří Grimmů totiž pronikly i do českého prostředí, prolínaly se zde s motivy dalšími a často se shodovaly s Erbenovými pohádkami.

Tato práce se dělí na dvě velké části – část teoretickou a část praktickou. Teoretická část čítá pět větších podkapitol – *Pohádka*, *Druhy pohádek*, *Typologie postav*, *Vývoj pohádek* a *Nejznámější sběratelé pohádek*. Tyto podkapitoly se dále ještě člení. První velký okruh se zabývá všeobecně tím, co je pohádka, její jazykovou složkou a procesem tradování. Druhá podkapitola se zabývá různými druhy tohoto žánru. Nejzákladnější dělení je na pohádku lidovou / folklorní a pohádku autorskou. Dále však můžeme rozeznat pohádku zvířecí, kouzelnou, legendární, novelistickou, kumulativní, žertovnou a tzv. humorku. V podkapitole *Typologie postav* je představena řada nejznámějších postav, které v příbězích vystupují – např. hlavní hrdina, škůdce, dárce, pomocník, princezna a další. *Vývoj pohádek* je v této práci zachycen od počátku až do dvacátého století. Století jednadvacáté není zmíněno z toho důvodu, že se nic významného s tímto žánrem již neděje. Pouze vznikají různá nová filmová ztvárnění, ale to už není předmětem této práce.

Poslední podkapitola teoretické části se věnuje nejznámějším sběratelům lidových pohádek, kterými jsou již výše zmínění bratři Grimmové a Karel Jaromír Erben.

V části praktické je zkoumáno celkem 18 pohádek bratří Grimmů a K. J. Erbena z hlediska komparace. Vždy jsou vybrány dvě pohádky, které mají stejné nebo podobné názvy, a srovnáním jsou tyto pohádky prezentovány. Nejprve je uveden děj každé pohádky zvlášť a poté jsou prezentovány shodné znaky a rozdílné prvky. Zjistíme tak, zda jsou příběhy stejné, podobné nebo zcela rozdílné. Může se jednat pouze o shodu názvů, ale může se také jednat o prolnutí motivů, jak na území Německa, tak na území Čech.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pohádka

2.1.1 Pohádka obecně

Pohádka je „zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem.“¹ V encyklopediích nebo naučných publikacích najdeme rozdílné definice pohádky. Hlavní charakteristické rysy však bývají shodné a obsažené ve všech publikacích.

Samotný pojem pohádka vychází ve všech jazycích ze stejného základu: „[...] vyprávění, sdělení něčeho. Obsah sdělení tedy v samotném (!) názvu útvaru není nijak postižen. Termíny v němčině a ve slovanských jazycích: *das Märchen* (němčina, původně z hornoněm. *Maere* – zvěst, zpráva, sdělení), *bajka* (lužická srbština, polština), *rozprávka* (slovenština), *skazka* (ruština), *kazka* (běloruština, ukrajinština), *prikazka* (bulharština), *pravljica* (slovinština), *priča* (chorvatština), *pripovetka* (srbština).“²

Pohádka je snadno rozpoznatelná. Tomuto žánru odpovídá mnoho typických rysů, ať už zcela typických, či jen částečně. Hlavním rysem pohádky je nereálný, až nadpřirozený svět. Vystupují v ní různé nadpřirozené bytosti zastupující stranu dobra nebo stranu zla. Jen výjimečně čtenář nalezne neutrální postavy, o kterých nelze říci, zda jsou hodné, anebo zlé. Zlo i dobro jsou vždy lehko rozeznatelné. Bytosti mají charakteristické vlastnosti potvrzující právě jejich stranové zastoupení. Na straně dobra stojí například chasníci, princové a princezny, sudičky, trpaslíci a další postavy. Záporné postavy bývají vodníci, čerti, obři, čarodějnice, draci atd. Většinou mají postavy charakter čistě „černo-bílý“, avšak můžeme najít i postavy jednou záporné a podruhé kladné. Tento rozdíl je velmi patrný v autorských pohádkách – čert ve folklorní pohádce představuje vždy zápornou postavu, ale v autorských pohádkách se můžeme setkat s mnoha hodnými čerty, kteří se snaží hlavnímu hrdinovi pomoci. Kromě nadpřirozených neutrálních postav můžeme najít i postavy: „[...] antropomorfizované (zvířata či přírodní jevy) jako např. zlatá rybka, krkavci, měsíce, Větrník – příroda je aktivní složkou příběhu i vyprávění, neživé předměty jako cínový panáček, abstrakce typu Smrt, Štěstí), groteskně zkraslené

---

¹ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 472. ISBN 80-7185-669X.

² Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012. s. 68. ISBN 978-80-87112-67-0.

(trpaslík, obr); plošné, bez psychologie (maminka pošle Karkulku do lesa, ač jsou tam vlci), nápadně typizované konstantním znakem a rolí (Dlouhý, Široký a Bystrozraký; 'Šípková' Růženka, 'Červená' Karkulka, Otesánek, 'pyšná' princezna), nezřídka jsou interpretovatelné jako pozůstatek mýtu (Slunečník, Děd Vševěd) či projekce nevědomí (vlk a myslivec v Červené Karkulce). Rozvržené bývají v duchu rovnováhy protikladů na kladné a záporné, škůdce a ochránce či pomocníky.³ Zvířata hrají v pohádkách vždy důležitou roli a velmi často nejsou typickými stoupenci zvířecí říše, ale nadpřirozené říše, díky níž mohou mluvit nebo zastupovat různé lidské vlastnosti. Těmito vlastnostmi nám mluvící zvířata připomínají další prozaický žánr – bajku. Bajky však tvořili konkrétní autoři, kteří vycházeli z vlastní fantazie. Nejznámějším autorem bajek je dodnes známý autor z 6. století př. n. l. – Ezop. Tyto bajky ovlivnily většinu zvířecích pohádek.

Nereálný svět potvrzují i předměty, které by sice lidé jistě v reálném životě uvítali, ale setkají se s nimi pouze v pohádkách. Tyto předměty svou kouzelnou mocí hrají velmi důležitou roli. Kouzelnými předměty jsou např. sedmimílové boty, kouzelné zrcadlo, létající koberec, živá a mrtvá voda a mnoho dalších.

Mezi typické pohádkové motivy patří na první pohled neřešitelný úkol, zakletý princ nebo princezna, souboj dobra se zlem, napravení neposlušných a zlých lidí nebo jejich potrestání, čarodějné motivy, zaklínadla a vždy proti sobě postavené opaky. Základním protikladem je boj dobra se zlem, poslušnost a neposlušnost, zločin a dobrý skutek, odměna a trest, štěstí a neštěstí, chudoba a bohatství atd. Důležité však je, že v pohádce v tomto zápasu vítězí dobro, láska a štěstí, koná se svatba prince s princeznou, z chudých a počestných lidí se stávají bohatí nejen majetkem, hrdinové vždy potrestají „padouchy“ apod.

Pohádka nepopisuje žádný skutečný příběh, který by autor zaznamenal písemnou formou. Právě naopak – smyšlené příběhy byly vyprávěny v blízkém kruhu posluchačů a až postupem času byly některé sepsány a ještě později tištěny. „*Pohádková imaginace vytváří odlehlý čarovný svět, jenž se vymyká přírodním zákonům, je izolován od vnějšího kontextu společensko-historické reality a funguje podle svého autonomního řádu. Oproti*

---

³ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 473. ISBN 80-7185-669X.

*skutečnému světu je spravedlivější a navazuje atmosféru oblažující epické bezstarostnosti. Příběh obsahuje zpravidla kouzelné, popř. zázračné motivy a přiznává svou vymyšlenost.*⁴

Většinou není určeno ani prostředí a doba, kde a kdy se příběh odehrává. *„Odehrává se v bezčasové věčnosti (tenkrát, kdysi, kdykoli) a rovněž v geograficky neurčitém prostředí (kdesi). Odlišuje se tak od jiného fantaskního žánru folklorní epiky – pověsti, která má reálné jádro a časoprostorové zakotvení.*“⁵ Prostředí není do detailu popsáno a děj pohádky je často spjatý jen s určeným místem (zámek, hrad, les...) a jeho blízkým okolím.

Pohádkový příběh je pokaždé uzavřený, tj. vypravěč neskončí pohádku nikdy tak, aby nebyl znám závěr. Vždy se posluchač či čtenář dozví konec příběhu, postavený zpravidla na principu happy endu – dobro vítězí nad zlem. Velmi často nacházíme v této části ponaučení, které má za úkol donutit k zamyšlení. Princip happy endu nebyl vždy dodržován, a to převážně v dřívějších dobách, kdy se jednalo o smyšlené příběhy, vyprávěné po hostincích, na polích a různých dalších místech, ale určitě ne dětem v postýlkách. Např. původní lidové pohádky bratří Grimmů rozhodně nebyly určeny k vyprávění dětem na dobrou noc. Příběhy často děsily i dospělé. Happy end je typický až pro dnešní pohádku určenou převážně pro děti mladšího i staršího věku.

2.1.2 Jazyková složka pohádky

Téměř každá pohádka začíná a končí stejnými slovy, která jsou pro tento žánr typická. Tato slova nazýváme: „[...] *stereotypní formule*.“⁶ Úvodní stereotypní formule nejčastěji zní: *Byl jednou jeden..., Bylo nebylo..., Žil jednou jeden..., Před dávnými časy....* apod. Závěrečné stereotypní formule jsou např. *Zazvonil zvonec a pohádky je konec..., Jestli nezemřeli, tak tam žijí dodnes..., Žili šťastně až do smrti....*

„Objevuje se nejen výrazně dějové vyprávění, ale i rozmarné, kontaktní rozprávění. Důraz je položen na eliptičnost (vypouštění epicky nedůležitých a málo působivých časových úseků děje podle zásady 'co v pohádce chvíli pouhou, to v životě dobou dlouhou'), retardaci (oddalované rozuzlení, jeden úkol je podmiňován dalším apod.),

⁴ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 472. ISBN 80-7185-669X.

⁵ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 472. ISBN 80-7185-669X.

⁶ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 472. ISBN 80-7185-669X.

opakování motivů a gradující variace (trojí nebo i vícere opakování úkolu s narůstající obtížností). Zvláštní kompozicí se vyčleňují pohádky kumulativní, určené pro nejmenší a založené na stupňovitém opakování až k pointě (O veliké řípě). Délku pohádky ovlivňuje skutečnost, že často obsahuje několik dějových sledů jdoucích po sobě nebo i zapuštěných v sobě.“⁷

Pohádky jsou charakteristické různými jazykovými jevy. Kromě stereotypních formulí, které jsou typické pouze pro pohádku, používá tento žánr i jiné jazykové prostředky, které můžeme nalézt i v dalších žánrech. Nejčastější je používání elipsy. Elipsa neboli výpustka je v pohádkách užívána často, protože v těchto příbězích není potřeba zdlouhavých nebo nezajímavých dějových linií. Pohádka musí obsáhnout často dlouhý časový úsek, který se čtenáři zdá velice krátký. Toho příběh docílí právě pomocí elipsy. Dalším jazykovým prostředkem je retardace. Pohádky jsou typické tím, že hrdina musí splnit více úkolů než jen jeden. Jeden úkol je vždy podmíněn dalším a tím je děj natažen. Nejčastěji jsou uloženy tři úkoly, proto i tato číslovka je symbolická. Obtížnost úkolů vždy graduje – první úkol bývá nejlehčí a postupně se úkoly ztěžují. Gradace se netýká pouze úkolů, je typická všeobecně pro tento žánr. Motivy se také opakují. Nejde pouze o nejčastější motiv dobra a zla, ale motivy se opakují i v rámci jedné pohádky, např. jeden úkol plní více lidí apod.

Kumulativní pohádky jsou obzvláště charakteristické opakováním a gradací. Těmito způsoby se na sebe nabalují další děje a postavy, dokud nedojde k vlastní pointě příběhu. Protože jsou tyto pohádky určeny pro nejmenší děti, bývá tomu přizpůsobena i jazyková složka. Většinou si pohádka hraje s melodičností textu, aby si ji děti co nejlépe zapamatovaly. Příkladem je pohádka K. J. Erbena – *O kohoutkovi a slepičce*.

2.1.3 Proces tradování

Folkloristika je vědní disciplína věnující se „tradičním“ žánrům lidové slovesnosti. „Tradičním“ ve smyslu tradovaným klasickými ústními (i vizuálními) postupy. Do „tradičních“ žánrů lidové slovesnosti je v širším pojetí zahrnuta mj. i lidová píseň. Hlavním nositelem lidové slovesnosti byl – již podle názvu patrný – lid, přičemž v českých zemích a všeobecně v Evropě šlo převážně o lid venkovský (zemědělci a drobní

---

⁷ Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 472-473. ISBN 80-7185-669X.

řemeslníci). Lidová slovesnost byla součástí tehdejší kultury, která byla označována jako lidová. Tzv. „pololidová tvorba“ je označení pro tvorbu městské chudiny, kramářské písně aj.

Vznik folklorního útvaru během vývoje je možné dělit do tří základních teorií:

1. Lidová kultura je brána jako nepůvodní a odvozená od umělecké tvorby. Lid tedy uměleckou tvorbu přebírá a deformuje ji.
2. Protipól první teorie – vše tvoří lid a umění čerpá z výtvoru lidu. Umělecká tvorba by podle této teorie nemohla bez lidové vůbec existovat. Tato teorie soupeří ve 20. století s první teorií.
3. Lidová kultura i umění fungují dohromady, a to v různých poměrech. Jedna bez druhé by nemohly existovat, protože jsou propojené a nelze určit původní útvar. V této teorii to ani není podstatné. Z dnešního pohledu je přijímána právě tato teorie (od poloviny 20. století).

Vznik folklorního útvaru je možné rozdělit do několika fází. První fází je nějaká idea, kterou konkrétní autor zformuje do přísloví, pohádky či jiného příběhu. Nebere při tom ohled na původnost ani vlastní prožitek. Příběh může být dále upravován. Druhá fáze vzniku folklorního útvaru je tzv. „sankcionalizace kolektivem“, kdy autor řekne svůj příběh někomu dalšímu. Většinou to bývá rodina, známí při setkáních, sousedé nebo kamarádi v hospodě. Když se výtvor líbí, přichází na řadu třetí fáze, tzv. „fixační“. Dílo si posluchači zapamatují a předávají ho dále v původní podobě či upravené, doplněné nebo více přepracované. Jakmile dojde k třetí fázi a lidé si příběhy začnou vyprávět během delšího časového období, můžeme hovořit o počátku tradování.⁸

Dílo se šíří nezávisle na posluchačích a na původním autorovi, který nebývá znám. Většina těchto děl se v pozdější době dočká písemného zachycení, to však neznamená, že proces tradování je u konce. Příběhy se dále mohou vyprávět mezi lidmi ústní formou.

---

⁸ Srovnej: Bogatyrev 1971: s. 36 – 47.

2.2 Druhy pohádek

Pohádky mohou být děleny z několika hledisek. Nejdůležitějším kritériem dělení je okolnost jejich vzniku na lidové neboli folklorní pohádky a jejím opakem jsou pohádky autorské, které jsou mladší odnoží pohádek. Dále mohou být rozděleny podle doby vzniku, podle autorů, postav, které v nich vystupují a zastávají velkou roli atd.

2.2.1 Lidová/folklorní pohádka

Lidová pohádka je nejstarší druh pohádek vůbec. Vznikla mnohem dříve než její protipól – pohádka autorská. Princip vzniku folklorní pohádky je vyprávění něčeho neobvyklého. Jeden zaslechl něco zvláštního, řekl to druhému, který si informaci upravil a předal ji dále. Je těžké datovat vznik této pohádky a ani folkloristé nemají v dataci jasno. Všechny informace v příběhu mohou být zcela vymyšleny nebo mohou být z pravdivého základu a domyšleny.

„Za lidovou pohádku považujeme dochovaný původní text (rukopisný či tištěný), nepůvodní zápis z doslechu (tzv. z druhé ruky) nebo nahrávku příběhu (audio či video), který přímo nevychází z podobného či stejného autorského textu nebo ze sbírky pohádek vydané tiskem a který není projevem okamžité a neopakovatelné vypravěčovy fantazie (hovoříme o příběhu jako o celku).“⁹

Lidová pohádka původně nebyla určena pro dětské posluchače, nýbrž oblibu měla u dospělých. Hlavním typem lidových pohádek jsou pohádky kouzelné. Náměty jsou odvozovány z mýtů, obřadů (různých zasvěcení apod.), které jsou spojeny s bolestnou zkouškou, symbolickou smrtí, stykem s duchy a znovuzrozením. Dalším jádrem folklorních pohádek jsou pohádky legendární s biblickými postavami – Pánem Bohem, svatým Petrem aj. Nejmladší vrstvu lidových pohádek tvoří pohádky novelistické. Zde je zobrazen každodenní život včetně sociální problematiky. Nejčastější konflikt je mezi chudým a bohatým.¹⁰

2.2.2 Autorská pohádka

Kromě původní, tj. lidové pohádky, existuje i pohádka, která je vytvořena známými (konkrétními) autory – umělci či laiky. „*Geneticky mladší oproti lidové, se rovněž opírá*

---

⁹Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. s. 29. ISBN 978-80-87112-67-0.

¹⁰ Srovnej: Mocná, Peterka 2004: s. 473.

o stěžejní žánrový princip neskutečna, je však výrazem tvůrčí osobnosti a lidovou tradici vědomě potlačuje. Více jsou v ní zastoupeny reálné a aktualizací prvky (sociální a etické problémy, civilizační změny). Kouzelné motivy se stávají součástí každodenní reality. Obvykle se zaměřuje na dětského příjemce. Je subjektivnější – někdy tematizuje subjekt autora i adresáta. Její metatextový charakter navíc už předpokládá u čtenáře určité povědomí o lidové pohádkové tvorbě a jejích postupech. Užívá zpravidla složitější a volnější kompozici bližší povídky.¹¹

Autorské pohádky se liší svým vznikem. Zatímco pohádky lidové vznikaly dlouhou dobu orálními tradováním, pohádky autorské pochází z hlavy konkrétního autora, jenž je také zaznamenal. Pohádky lidové jsou zapsány díky sběratelům, a to v takové podobě, v jaké byly dlouhá léta vyprávěny. Pohádky autorské se zrodily v hlavě jednoho autora, který je zapsal a vydal. Žánrově jsou si pohádky lidové a autorské velice blízké. Oba druhy spojuje žánrový princip neskutečna. Do pohádky autorské se však promítá autorův pohled na svět, jeho tvůrčí osobnost a pohádka tak je více subjektivní. Autorské pohádky jsou více reálné a často jsou v příbězích řešeny nejčastější problémy světa, např. sociální problémy apod. Kouzelné motivy najdeme v těchto pohádkách také, ale jsou zasazeny většinou do každodenní reality.

Na poetiku lidové pohádky bezprostředně navazuje pohádka iluzivně folklorní, k níž se připojuje i hojně rozšířená pohádka se zvířecím hrdinou, zachycující zvířata s lidskými vlastnostmi. S filozofickým tázáním po smyslu života souvisí pohádka symbolická. Moderní pohádka neboli antipohádka, vyznačující se konkretizací místa děje a času a humorným odděmonizováním, začleňuje magické prvky spolu s všedními a technickými reáliemi do rámce civilizační reality. Konvence folklorní pohádky popírá žertovným až paradoxním způsobem pohádka parodická (J. Lada: Pohádka naruby).¹²

V moderní době vznikají i pohádky, které nevykazují prvky klasické lidové pohádky. Většinou je příběh zasazen do konkrétního místa a času. Kouzelné prvky zde čtenář nalezne také, ale bývají přizpůsobeny moderní době – létající auto apod. Tento druh pohádek však bývá nazýván jako tzv. antipohádka.

---

¹¹ Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 474. ISBN 80-7185-669X.

¹² Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. s. 474. ISBN 80-7185-669X.

Autorskou pohádku označujeme i jinými termíny jako pohádku umělou, či méně často také nepřesně jako novou nebo moderní.¹³ Tento název je nepřesný hlavně z toho důvodu, že jako moderní pohádka bývá často myšlena již zmíněná antipohádka. Autorské pohádky vykazují rysy všeobecně platné žánru pohádka.

Díky moderní technologii je autorský druh pohádek rozšířen o filmovou a seriálovou pohádku, ať už hranou nebo kreslenou a loutkovou.

2.2.3 Zvířecí pohádky

Zvířecí pohádky jsou uzavřenou skupinou pohádek odlišných od pohádek ostatních. Nositelem děje jsou zvířata, která jsou i charakterizující postavy. Zápletka vždy vychází z jejich jednání neboli z jejich činnosti. Ve zvířecích pohádkách se mohou objevovat i lidské postavy, jako například lovec, myslivec, kupec aj., ale ty mají vedlejší úlohu. Tento druh je zvláštní často i tím, že se vymyká klasickému pojetí místa děje. Často jsou totiž tyto pohádky zasazeny do konkrétního území.¹⁴

„Do skupiny zvířecích pohádek ještě řadíme příběhy, v nichž vystupují i neživé objekty jako jednající postavy (slunce, hora apod.), a pohádky, v nichž se setkáváme s personifikovanými částmi těla.“¹⁵

2.2.4 Kouzelné pohádky

Kouzelné pohádky bývají nejoblíbenější nejen u dětí, ale i u dospělých. Svými kouzly se odlišují od jiných pohádek, ale i od ostatních epických žánrů. Dříve byly tyto pohádky označovány jako pohádky pravé. Hlavním hrdinou musela být nadpřirozená (kouzelná) postava nebo předmět, který doplňovala kouzelná činnost. V českém prostředí se kouzelné pohádky do poloviny 19. století označovaly jako *báchorky* a na česko-polském pomezí (Těšínsko) se užíval termín *bajka* ze slovesa „bajat“, což znamenalo vyprávět pohádku. Hlavní postavy mohou být nadpřirozeného původu (kouzelník, obr, čert aj.) nebo postavy, které provádějí různá kouzla. Nejčastějšími kouzelnými předměty v těchto

---

¹³ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 28.

¹⁴ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 49.

¹⁵ Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012. s. 49. ISBN 978-80-87112-67-0.

pohádkách bývají prsteny, ovoce, ubrousky a hůlky, léčivé předměty, dary nadpřirozených bytostí apod.¹⁶

Častým a pro tento druh typickým jevem je získání nadpřirozené schopnosti, která pomáhá hlavnímu hrdinovi porazit zlo nebo překonat nepřítele, jako je tomu v pohádce *Zlatovláska* – maso z hada dá Jiříkovi schopnost rozumět řeči zvířat, a tak získá Zlatovlásku nejprve pro krále a později pro sebe.

Obliba těchto pohádek tkví v tom, že„[...] *nepodávají tak mravoučné až mravokárné ponaučení o tom, jak by se mělo žít, jako pohádky legendární, proto se jejich oblíbenost drží u čtenářů a televizních diváků dodnes.*“¹⁷

Klasická kouzelná pohádka je umístěna mimo reálný čas a prostor. To se ovšem často v průběhu vývoje mění. Od 19. století je patrná snaha lokalizovat příběh nejen místně, ale i časově. Tento prvek vnáší buď sběratel, nebo folklorista, velmi často však i vypravěč.

Většina kouzelných pohádek nebyla původně určena pro děti a hlavně pro děti mladšího věku. Ke zvratu došlo v západní Evropě už koncem 18. století a na českém území v 19. století. Od této doby se začal tento druh pohádek považovat za výlučně dětskou literaturu. Pro děti mladšího věku jsou vhodnější pohádky kumulativní, které rozvíjejí i jiné schopnosti dítěte (např. počítání apod.), a pohádky kouzelné přistupují na řadu až v pozdějším věku, kdy si dítě začíná uvědomovat význam slov jako dobrý, zlý, život, smrt, kdy dítě už umí rozšiřovat slovní zásobu a tvořit si vlastní fantazii.¹⁸

2.2.5 Legendární pohádky

Jedná se o příběhy, v nichž se objevuje Bůh, postavy svatých, proroci, vykladači víry nebo mučedníci. Hrdinové mají za úkol dotvářet svět nebo po tomto světě v pozdějších dobách putovat a kontrolovat jej. V legendárních pohádkách mohou vystupovat jako hrdinové i lidé, kteří přicházejí do styku s Bohem nebo se svatými. Protivníky jsou však vždy ti, kteří nežijí podle pravidel, a jsou vždy po zásluze potrestáni. Kromě lidí stojí na straně zla i mocnosti pekelné či jejich spolupracovníci – čerti, padlí

¹⁶ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 52-53.

¹⁷ Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012. s. 53. ISBN 978-80-87112-67-0.

¹⁸ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 55-56.

andělé apod. V těchto pohádkách se jen zřídka vyskytují nadpřirozené bytosti, jako je např. Smrt.

Náboženské knihy (židovský Starý zákon, křesťanský Nový zákon, životy svatých a legendy) jsou hlavním zdrojem příběhů legendárních pohádek, proto mají velice blízko k legendám jako takovým, k mytologii a etiologickým pověstem, které popisují vznik světa. Řada motivů se do legendárních pohádek dostává i z antiky.

Legendární pohádky jsou ze všech druhů pohádek nejvíce zaměřeny na moralizování. Slouží k zdůraznění křesťanských hodnot, varují před tresty, které postihnou každého, kdo nežije v souladu s křesťanskými pravidly, a naopak poukazují na odměny, které čekají na ty, kteří pravidla dodržují.

Rozdíl oproti klasické kouzelné pohádce spočívá v tom, že chybí dramatická zápletka a vyskytuje se v ní minimální počet kouzelných předmětů či postav. Pohádka tak není příliš dlouhá, postrádá většinou humor, a proto se netěší příliš velké oblibě. V dnešní době jsou legendární pohádky v útlumu, protože jsou považovány za nemoderní a často i naivní. Nedočkávají se proto ani filmového zpracování jako ostatní druhy pohádek. Někteří autoři na ně dokonce nenahlíželi a nenahlízejí jako na součást lidové slovesnosti, ale spíše jako na nástroj náboženské propagandy.¹⁹

2.2.6 Novelistické pohádky

Novelistické pohádky bývají označovány také jako pohádky realistické nebo pohádky ze života. Tento druh pohádek je spojován s obdobím renesance a bývá považován za nejmladší druh lidových pohádek. Motivy novelistické pohádky sice existovaly již v antice, a to dokonce ve formě bajek, ale právě renesance pomohla tento typ pohádek zpestřit a znovuoživit. Velkou popularitu nacházejí tyto pohádky na počátku novověku, a naopak upadají na konci 18. století. V této době se většina sběratelů soustředila na již výše zmiňované kouzelné pohádky.

Do těchto příběhů se prolínají i kramářské písně a lidové balady. Hlavním tématem je často neodvratný osud a jako hlavní postavy vystupují loupežníci, zlé ženy, moudré ženy, cikáni, lháři, vtipálkové, služebnictvo, faráři aj. Na rozdíl od kouzelných pohádek zde nenajdeme žádná kouzla, kouzelné předměty ani kouzelné bytosti a zcela zřejmá je

---

¹⁹ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 57-58.

i absence fantastických dějů. Hrdinové disponují pouze obyčejnými lidskými vlastnostmi a nejsou obdařeni žádnou nadpřirozenou mocí nebo schopností. Vždy však vítězí dobro nad zlem a spravedlnost. Hrdinové pokoří své soky statečností, chytrostí, pracovitostí a vtipem. V novelistických pohádkách se téměř nepoužívá stereotypních formulí ani číselných symbolů nebo stabilního počtu postav (tři bratři, sedm havranů apod.).

Novelistické příběhy se odehrávají v reálném, přirozeném prostředí (na venkově i ve městě), postavy mají běžná jména. Obvykle vítězí postavy z chudých poměrů, protože bývají chytřejší a čestnější. Velmi zřídka ale existují i novelistické pohádky, ve kterých je nereálný děj. Pozadí děje je však vždy vykresleno reálně, aby se jednalo o novelistickou pohádku. Tento typ bývá kratší než druhy ostatní, je převážně veselý a má rychlý dějový spád.

Novelistické pohádky skrývají ponaučení, mají didaktický podtext, ale zároveň bývají vtipné a kompozičně jednoduché. Často bývají označovány jako pohádky přechodného typu (novelisticko-žertovné), protože se někdy překrývají s pohádkami žertovnými, které však kladou větší důraz na humor.²⁰

2.2.7 Žertovné pohádky a humorky

Žertovné pohádky jsou typické tím, že humorně zachycují jednání hloupých lidí a jejich střet s lidmi chytrými. Kromě hloupých postav mohlo jít i o jinak handicapované bytosti, lidi závislé na alkoholu nebo na jiných návykových látkách. Často v těchto pohádkách vystupují i postavy s podivným či nepěkným řemeslem. Specifická zaměstnání, která se mohou vymezovat řadou vtipů nebo humorných scének, jsou také oblíbená – lékaři, herci apod. Hlavní hrdinové často vykonávají absurdní činnosti. Příběhy s výše popsanými rysy se vymýšlely poměrně lehce, proto jich mohlo vzniknout mnoho. Mezi žertovné pohádky a humorky spadají také pohádky lživé, v nichž se postavy ocitají mimo realitu – fyzickou a rozumovou. Kromě uvolněné fantazie se do děje promítají i fantazie a sny vypravěče.

„Nícméně ani přehnaná vyprávění neopouštějí kulisy reálného života či představovaného nebe, pouze je nějak upravují či negují (žádné podání se neodehrává na jiné planetě, v jiném čase apod., jak je tomu v současných fantastických příbězích) a také neopouštějí svět základních křesťanských hodnot (v našem prostředí). V moderním

---

²⁰ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 50-62.

*pojetí živých a přehnaných příběhů (zvláště ve 2. polovině 20. století) padly veškeré zábrany a možnosti sci-fi příběhů, fantasy či hororů jsou doslova bezbřehé.*²¹

*„V řadě případů vytvářejí žertovné pohádky i celé cykly, které jsou spojené buď hlavní postavou (hloupý Honza), povoláním (farář) nebo lokalitou (Kocourkov).“*²²

Na tyto příběhy nahlíželi amatérští i odborní sběratelé folkloru spíše skepticky a nazývali tyto žertovné příběhy jako „nepohádky“ či pohádky tzv. deformované. Hlavním důvodem bylo i to, že se v těchto příbězích objevuje často motiv erotiky – lehčího rázu i téměř pornografie. Z tohoto důvodu byly příběhy mnohdy přepisovány a upravovány. Pokud byly vyprávěny v původní verzi, nebyly samozřejmě vhodné pro děti a mladistvé. Vyprávění se nesměli účastnit ani lidé, kterých se příběhy mohly dotknout (handicapovaní lidé nebo ti, co vykonávali povolání, kterému se příběhy vysmívaly). Původních žertovných pohádek se dochovalo jen velmi málo, protože většina se nedochovala vůbec, nebo prošly řadou zásahů do textů.

Pojem humorka a žertovná pohádka se překrývá hlavně z toho důvodu, že příběhy jsou si tematicky velmi podobné a sami vypravěči nedělali mezi humorkou a žertovnou pohádkou rozdíl. Z humorky se jednoduchou úpravou stala žertovná pohádka nejen zkušenostmi vypravěče, ale i prostředím a podmínkami, ve kterých byly příběhy vyprávěny.

Podskupinou žertovných pohádek jsou tzv. pohádky o hloupých obludách, které se vyznačují tím, že hlavní hrdina se utká s rozumově omezeným nebo jinak handicapovaným protivníkem – čertem, obrem, drakem, vodníkem či jinou obludou podobného typu. Mezi žertovné pohádky a humorky spadají hlavně proto, že obludy nepůsobí nijak zvlášť hrozivě, ale spíše směšně. Hlavní hrdina protivníky porazí většinou tak, že je zesměšní ještě více. Nikdy hrdina nezabíjí obludu silou či za pomoci kouzel nebo kouzelných předmětů a pomocníků, ale jen za pomoci svého rozumu nebo lsti.²³

---

²¹ Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012. s. 65. ISBN 978-80-87112-67-0.

²² Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity - problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2012. s. 64. ISBN 978-80-87112-67-0.

²³ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 62-63.

2.2.8 Kumulativní pohádky

Kumulativní pohádky neboli řetězovité příběhy jsou nejspecifičtější skupinou lidových pohádek. Příběhy bývají krátké, vtipné a určené výhradně pro děti. Ne všemi folkloristy jsou tyto příběhy řazeny mezi pohádky. V příbězích se hromadí množství předmětů či postav, až nastane vyvrcholení příběhu. Postavy nebo předměty se musí kumulovat vždy na jednom místě, aby k závěrečné „explozi“ došlo. Možný je i nekonečný příběh, který je pro pohádku jako takovou též netypický.

Trojí plnění jednoho úkolu apod. se vyskytuje i v jiných pohádkách, ale to neznamená, že se jedná o kumulativní pohádky. Trojí činnost je standardní pro všechny typy pohádek, proto musíme odlišit standardní a nestandardní opakování činností nebo postav.

Kumulativní pohádky se zapisovaly hojně až ve 2. polovině 19. století, ale předpokládáme, že existovaly již ve starověku v podobě hádanek, uspáadel a slovních hříček. Kumulativní „pohádkou“ se dříve zabavovali i dospělí. Příběhy však nebyly vtipné a orientované pro dětské publikum, ale s výrazně erotickým podtextem. Řada příběhů byla také veršovaná, což je pro pohádku také netypické, a je to tedy další důvod, proč řada folkloristů tyto pohádky neuznává.

Příběhy nebyly určeny přímo k uspávání dětí, ale spíše jako úvod k další pohádce, nebo jako dodatek k již převyprávěné pohádce. Ve 20. století již nejsou tolik oblíbené a dochovalo se jen malé množství příběhů, které můžeme najít v knížkách pro nejmenší. Kumulativní pohádky bývají dnes řazeny do sborníků písní a říkadel. Text bývá doplněn o obrázky a bývá napsán ve verších.²⁴

---

²⁴ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 65-67.

2.3 Typologie postav

Pohádky mohou být dále rozděleny podle postav, které v příbězích vystupují. Každá postava se vyznačuje svými charakteristickými vlastnostmi, zaměstnáním, vzhledem, způsobem obživy a dalšími rysy, podle kterých mohou být pohádky rozděleny. Většinou mají hlavní postavy jméno, ale pokud ne, nazývají se podle svých charakteristických rysů – podle zaměstnání (kovář, švec, mlynář, sedlák apod.) či sociálního statusu (chudý syn, bohatý sedlák, princezna, král apod.). Jestliže vystupují např. tři sourozenci, nazýváme je podle pořadí, kdy se narodili (nejmladší syn, prostřední syn a nejmladší syn). Vedlejším postavám jména většinou úplně chybí (sousedé, maminka, tatínek apod.). V pohádkách však nejsou jména nezbytně nutná, právě naopak, pro samotný příběh jsou důležité především vlastnosti postav. Mnohdy se nedochovala ani jména původní, proto známe až ta přidělená sběrateli lidových pohádek.

Hlavní postavy mohou být analyzovány nejen podle jména, postavení nebo charakteristických vlastností, ale také podle rolí, které hrají, podle okruhu jednání a podle činů a jejich následků v příběhu. Okruh jednání znamená činnost, kterou postava provádí během příběhu a jež je typická pro její charakter. Většinou se charakter postavy během příběhu nemění, a proto se nemění ani její jednání (pokud nedojde k napravení postavy). Zde je možné vidět rozdíl mezi lidovou a autorskou pohádkou (moderní pohádky a fantasy příběhy), protože u autorské pohádky je změna charakteru, a tím i jednání postavy naprosto běžná. V autorských pohádkách je možné naprosto vše, co je pro tradiční lidovou pohádku naprosto nepřijatelné. Např. čert je vždy záporná postava, drak je vždy škůdce, ale v autorských pohádkách není neobvyklé setkat se s hodným čertem nebo drakem, který se spřátelí s hlavním hrdinou. Podle okruhu jednání dělíme pouze ty postavy, které něco dělají či se nějak v příběhu projevují. Postavy bez výrazného projevu jednání řadíme mezi tzv. vedlejší postavy.²⁵

2.3.1 Hlavní hrdina

Jde o nejdůležitější osobu v příběhu, která je nositelem děje. Hlavní hrdina je spjat se škůdcem a společně tvoří základní skladebnou dvojici pohádky. Tato postava vystupuje v příběhu nejčastěji, většinou hned od začátku, a má za úkol vyřešit nějaký problém. Hrdina překonává různé překážky, plní úkoly, vydává se z domova na cestu, aby zvítězil, někoho porazil, získal nevěstu, vrátil se domů nebo někoho našel. Tato postava je typická

---

²⁵ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 71-73.

tím, že je nejdetailněji vykreslena, většinou známe její jméno a prostředí, ze kterého vychází. V pohádce je hlavní hrdina jen jeden. Výjimku tvoří pouze kumulativní pohádky, kde často nelze hlavního hrdinu vůbec určit. Pokud v příběhu vystupují např. tři bratři, jeden z nich je vždy dominantní, a proto je hlavním hrdinou právě on. I např. u sourozenců (Jeníček a Mařenka) je jeden z nich hlavní postavou, protože navrhuje různá řešení, je hybatelem děje a druhá postava bývá označována jako pomocník hlavní postavy.²⁶

2.3.2 Škúdce

Představuje hlavního protivníka hrdiny a negativní protipól základní skladebné dvojice v pohádkách. Škúdce je typickou negativní postavou nejen v pohádkách kouzelných, ale např. i v legendárních. Škúdce má za úkol hlavního hrdinu co nejvíce potrápiti, poškodit ho, ba i zabít. Bývá často nejen zlý, ale velmi zákeřný. Využívá lsti dokonce tak, že se na první pohled jeví jako hrdinův pomocník. Vždy je však hrdinou přemožen a dalším lstím a zákeřností je tak zabráněno.²⁷

2.3.3 Nepravý škúdce

Jedná se o postavu, která hrdinovi sice škodí, ale nedobrovolně. Za nepravým škúdcem stojí klasický škúdce, který ho ovlivňuje v boji proti hrdinovi. Často jím bývá sama zakletá princezna. Hrdina si nejprve myslí, že právě tento škúdce je jeho hlavním protivníkem, ale pravý škúdce se za zmiňovanou postavu pouze schovává a zákeřně čeká na hlavní útok, který hrdina již po odhalení nepravého škúdcce nečeká. Vše se nakonec vyjasní a z nepravého škúdcce se stává princezna nebo jiná kladná postava. Tato postava se nevyskytuje ve všech pohádkách, ale jen v omezeném množství.²⁸

2.3.4 Dárce

Je to postava ve většině pohádek nezbytně nutná, protože darem pomáhá hlavnímu hrdinovi porazit škúdce, získat princeznu nebo jinak nalézt cestu ke štěstí. Darem může být nějaký předmět nebo dobrá rada, kterou hrdina nezbytně potřebuje. Podle toho, zda jsou předměty od dárce kouzelné (takové převažují) či nikoli, dělíme dárce na kouzelného a nekouzelného. Někdy obdrží hrdina dar jen tak, jindy musí splnit různé úkoly, uhádnout hádanky nebo dárci nějakým způsobem pomoci. Pro hrdinu je charakteristické dobré srdce a nezištnost, proto často nějakým způsobem dárci pomůže, aniž by tušil, že jeho

---

²⁶ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 73.

²⁷ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 73.

²⁸ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 73.

dobrosrdečnost bude odměněna. Pokud postava u zkoušky neobstojí, není pravým hrdinou, a proto od dárce nedostane nic nebo jen domněle kouzelný předmět, který se promění v něco úplně jiného, než se původně zdá. Často získá předmět, který je naprosto obyčejný. Nejčastějším dárce je kouzelná babička, která se může v pohádce objevovat i opakovaně. Je nutné si uvědomit, že některé postavy mohou patřit do několika okruhů. Do tohoto okruhu občas nechtěně patří škůdce, který chce hlavního hrdinu lstí obalamutit, ale nepovede se mu to. Např. škůdce nedobrovolně daruje něco, co si myslí, že si hrdina nikdy nevybere – při výběru koní si hrdina vybere zdánlivě nejhoršího koně ve stáji, který je ve skutečnosti kouzelný a hlavnímu hrdinovi velice pomůže apod. Stále však zmiňovanou postavu označujeme za škůdce, protože její smýšlení má i přes nechtěný dar negativní záměr.²⁹

2.3.5 Nepravý dárce

Tato postava hlavnímu hrdinovi sice něco daruje, avšak ne v úmyslu mu pomoci, nýbrž ublížit mu nebo ho nějakým způsobem poškodit. Zpočátku posluchač nebo čtenář nerozpozná nepravého dárce od dárce, teprve selhání jeho daru ukazuje směr jeho jednání. Nepravý dárce je úzce spjat se škůdcem, proto i jejich konec je většinou stejný.³⁰

2.3.6 Pomocník

Představuje kladnou postavu, která hrdinovi pomáhá podobně jako dárce, jen ne darem, ale prostřednictvím fyzické síly. Často se jedná o pomoc za pomoc. (Stejně jako u dárce – hlavní hrdina je nejprve užitečný pomocníkovi a on na oplátku jemu.) Pomocník nemusí být vždy jen jeden a vůbec to nemusí být člověk, ale velmi často jako pomocníci vystupují zvířata. (Např. v pohádce *Zlatovláska* vystupují jako pomocníci mravenci, ryba a ptáčata.) Vyskytují se i pomocníci, kteří pomáhají zakletí ve zvířata a následně jsou přeměněni zpět do lidské podoby.³¹

2.3.7 Nepravý pomocník

Podobně jako nepravý dárce se jeví jako kladná postava, která chce hrdinovi pomoci, ale nakonec se ukáže, že jeho pomoc není skutečná. Po jisté době spolupráce hlavního hrdiny a nepravého pomocníka dojde k odhalení jeho skutečné povahy a jeho skutečného záměru. Hlavním hrdinou je zneškodněn, stejně jako škůdce. Často tyto

---

²⁹ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 74-75.

³⁰ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 75.

³¹ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 75.

postavy nemají vlastní charakter a dělají pouze to, co jejich pán (škůdce) nařídí, aby hlavního hrdinu co nejvíce poškodili.³²

2.3.8 Princezna, král a královna

Hlavní hrdina většinou opouští svůj domov, aby našel svou vysněnou princeznu, která je tedy spouštěčem (motivací) pro samotný příběh. V lidových pohádkách princezna většinou nemá jméno. Princezna nemusí být vždy jen dcera krále a královny, ale je možné brát toto označení pro všechny ženské cíle (v podobě prince za všechny mužské cíle). Princezna bývá v příběhu poměrně pasivní. Nejčastěji bývá unesena škůdcem nebo zakletá a princ ji musí zachránit. Někdy však je pod vlivem škůdce a sama dělá zlé skutky, dokud ji princ nebo jiný muž nezachrání. Role krále a královny bývá také poměrně pasivní: Je jim unesena dcera, a oni pro její záchranu osobně nedělají vůbec nic. Samozřejmě v pohádkách, kde se tyto postavy nevyskytují, není ani okruh jednání princezny, krále a královny.³³

2.3.9 Odesílatel

Jedná se o postavu, která může být jak škůdce, tak i dárce. Odesílatel svým jednáním „odešle“ hlavního hrdinu na nějaké místo (popř. odněkud), a tím odstartuje samotný děj. Odesílatel se v pohádkách vyskytuje velice často. Prvním případem je odesílatel kladný, který chce pro hlavního hrdinu dobro, a proto ho pošle většinou za princeznu, do světa na zkušenou apod. Další typ je odesílatel záporný. Může jím být macecha, která vyžene svou nevlastní dceru, zlý bratr nebo sestra apod. Odesílatel může jednat vědomě, ale často i nevědomě. Hlavní hrdina se tedy tímto způsobem dostává do nového prostředí a do nové situace.³⁴

2.3.10 Vedlejší postavy

Jako vedlejší postavy označujeme všechny postavy, které se v příbězích vyskytují, ale jejich jednání není nijak zvlášť významné. Jejich počet, charakter a vzhled nejsou pro děj pohádky důležité a v pohádce jsou obvykle pouze zmíněni a dále se jimi

---

³² Srovnej: Otčenášek 2012: s. 75-76.

³³ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 76.

³⁴ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 77.

nezaobíráme. Nejčastější vedlejší postavy jsou sousedé, služebnictvo a dvořané, rodiče hrdiny, ostatní čerti v pekle, zvířata, jako koně ve stájích apod.³⁵

Toto jsou nejzákladnější okruhy jednání v lidových pohádkách, další okruhy jednání jsou typická pro autorské (moderní) pohádky, fantasy, filmová a televizní zpracování pohádek. Ostatní druhy pohádek přinášejí řadu různých kombinací zmiňovaných okruhů, ale i vnášejí do pohádek i zcela nové okruhy jednání postav, která již do lidové pohádky nespádají.

---

³⁵ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 77.

2.4 Vývoj pohádky

2.4.1 Od počátku do 17. století

Konkrétní období vzniku lidových pohádek je velice těžké určit. Také jejich původ nelze zcela jasně vymezit. K této problematice se vyjadřují nejen folkloristé, ale i vědci z jiných oborů (historie, literární věda i psychologie) či laikové. Kořeny pohádek sahají hluboko do starověku, ale nelze opomenout dlouholetý vývoj tohoto žánru. Je tedy stále pravděpodobnější, že pohádka dnešní podoby ještě ve starověku neexistovala. (Pohádka, jakou zná novověký svět.) Prvky pohádek však můžeme spatřit již v prvních dochovaných literárních památkách (sumerských, babylonských, staroegyptských). U kultur s nedochovanými literárními texty nebo s nerozluštěnými literárními texty vědci předpokládají, že i zde by našli syžety pozdějších pohádek, ale není možné o tom reálně uvažovat kvůli důkazům, které neexistují.

Čeští folkloristé se nezabývají antickým obdobím, ale zaměřují se spíše až na 18. a 19. století. Zahraniční folkloristé jsou této problematice daleko otevřenější a antickým pramenům se věnují daleko více. V poslední době se analýze antických pohádkových syžetů věnuje např. William Hansen. Velké obliby se dočkaly i antické bajky, které byly zpracovány již několikrát.

Ve starověku byly syžety dnešních pohádek spíše součástí mýtů nebo pověstí. Jako syžety pohádek se objevují až v pozdějších podáních. Z tohoto důvodu nelze ve starověku hovořit o pohádce jako takové, protože ta podle našich parametrů vůbec neexistovala. Můžeme mluvit pouze o příbězích, které přímo či nepřímo posloužily svým námětem pro vznik pozdější pohádky v moderním slova smyslu.³⁶

Nejznámější otázka, kterou si lidé kladou, zní: „Kdy a kde vznikl žánr pohádka?“ Existují dvě možnosti, jak zmíněnou otázku zodpovědět. Rozdíl je v tom, zda budeme vycházet z jednoho místa vzniku, nebo z více oblastí. Náměty pohádek překračují nejen hranice žánrové a sociální, ale je patrná migrace i mezi různými národními kulturami a jazyky. Proto jsou patrné motivy pohádek i u nejvzdálenějších národů. Existují dvě hypotézy vzniku pohádek a každý člověk se musí sám rozhodnout, ke které hypotéze se přikloní.

---

³⁶ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 29-33.

1. hypotéza vzniku pohádek

Pohádka vznikla v jedné národní kultuře. Za její kolébku se považovala Indie a odtud se motivy i celé příběhy šířily do ostatních zemí. V ostatních zemích se motivy dále upravovaly a dále modifikovaly.

2. hypotéza vzniku pohádek

Pohádka vznikala u každého etnického celku zvlášť. (Mluvíme o velmi raném vývojovém stupni.) Příběhy se poté dostávaly do ostatních zemí a navzájem se ovlivňovaly, proto dnes nalezneme podobné motivy u velmi vzdálených zemí.

Otázka hypotéz není dodnes vyřešena. Jisté je však to, že nejstarší nám známé pohádkové soubory pocházejí z oblasti indické, perské a arabské a příběhy jsou víceméně ustálené.³⁷

Hlavním obdobím pro nejen vývoj, ale i zkoumání pohádek je až novověk. Hlavním důvodem je rozvoj literatury v renesanci a humanismu, a to díky vynálezu knihtisku, který umožnil jednodušší zpřístupnění knih i do středních vrstev obyvatelstva. Do tohoto období řadíme především seznámení se s arabskou literaturou. Pro novověkou Evropu je nejvýznamnější arabská sbírka *Tisíc a jedna noc*.³⁸

Tyto příběhy byly ústně vyprávěny již od 8. do 12. století. Definitivní písemné podoby sbírka nabyly na počátku 16. století. V Evropě se pohádka dočkala tištěné podoby v 16. a 17. století (sbírky Giovana Franceska Straparoly a Giambattisty Basileho).³⁹

Hlavní postavou, která prostupuje všechny tyto příběhy, je krásná Šeherezáda. Šeherezáda je vezírovou dcerou. Jejím osudem je vzít si krále, který je však velmi zlý a doposud každou svou manželku první noc zavraždil. Šeherezáda mu každý večer vypráví příběhy, které nemají nikdy konec, aby chtěl král vědět pokračování, a tím jí život ušetřil do dalšího dne. Krásná a mladá manželka vypráví svému muži příběhy tisíc a jednu noc. Po takové dlouhé době se do ní král zamiluje a žijí spolu šťastně až do smrti. Tato sbírka je dodnes velmi oblíbená nejen u dětí a dočkala se mnoha filmových zpracování.

---

³⁷ Srovnej: Stromšík, *Pohádka ve století vědy*. In: Grimm 1988: s. 277.

³⁸ Srovnej: Otčenášek 2012: s. 34.

³⁹ Srovnej: Stromšík, *Pohádka ve století vědy*. In: Grimm 1988: s. 277 - 278.

2.4.2 17. – 18. století

Vznik historie evropské pohádky zasazujeme právě do 17. století. Pro období těchto dvou staletí jsou typické tři fáze vývoje pohádek. Pohádka se proměňovala a diferencovala do nových podob a také pro nové publikum. Důvodem první proměny je malá sbírka osmi pohádek. Většina příběhů patří dodnes k nejoblíbenějším. Jsou to: *Červená karkulka*, *Šípková Růženka*, *Kocour v botách*, *Popelka a Modrovous*. Tuto sbírku vydal v roce 1697 francouzský klasický literát a teoretik Charles Perrault, jenž převyprávěl tyto příběhy podle ústního tradování. Sbírkou se dočkala velkého a nečekaného úspěchu a ovlivnila další vývoj lidové pohádky. Kromě vývoje lidových pohádek podpořila i vznik nových umělých pohádek. Velké obliby se dočkaly umělé pohádky o čarujících vílách. „*Výraz conte de fées – doslova ‚vyprávění o vílách‘ - označuje ve francouzštině dodnes pohádku vůbec.*“⁴⁰

Dalším důvodem k proměně pohádky je vliv orientálních příběhů, které jsou mnohem pestřejší a dobrodružnější hlavně svým námětem. Do tohoto období spadá první evropský překlad již zmiňované sbírky *Tisíc a jedna noc*, který provedl francouzský orientalista Antoine Galland v letech 1704 – 1717.

V době osvícenství se tyto náměty často ironizovaly pouze jako zábavná literatura pro nenáročné publikum. Přidávalo se morální ponaučení, mnohdy i násilnou formou. Desítky takových sbírek se šířily v překladech po celé Evropě. Nejrozsáhlejší francouzský soubor čítá jednačtyřicet svazků a v Německu od roku 1790 vycházel podobný soubor, kterému se říkalo „modrá knihovna“.⁴¹

2.4.3 19. století

Na počátku 19. století došlo k plné rehabilitaci lidové pohádky a tento druh pohádky můžeme vnímat jako „hotový“ útvar lidové slovesnosti. Byla povýšena na plnohodnotný literární žánr. Lidová pohádka nabyla svou původní podobu a její funkce je již taková, jak jsme si vymezili v předchozích kapitolách. Století 19. je obdobím romantismu, během kterého dochází k největšímu rozmachu pohádek vůbec – především díky německému romantismu můžeme nazývat tento čas jako „zlatý věk pohádek“.

---

⁴⁰ Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 278. ISBN 01-024-88.

⁴¹ Srovnej: Stromšík, *Pohádka ve století vědy*. In: Grimm 1988: s. 278.

Základem tohoto vzestupu je sbírka s názvem *Kinder- und Hausmärchen* = *Pohádky bratří Grimmů*. Němečtí autoři Jacob a Wilhelm Grimmové začali sbírat různé pohádky a pověsti od různých vypravěčů. Nebyl to jejich vlastní nápad, ale takto začali jednat na popud svých přátel – Achima von Arnima a Clemensa Brentana, které potkali na právnických studiích v Marburgu. Tito dva autoři jsou známí tím, že vydali sbírku lidové poezie *Des Knaben Wunderhorn* = *Chlapcův kouzelný roh*. Brentano chtěl vyprávěné pohádky a pověsti sám vydat, ale nakonec od původního plánu upustil, a tak Arnim přemluvil bratry Grimmy, aby sebraný materiál zpracovali a vydali. Bratři Grimmové neměli s vydáváním nijak velké problémy, protože v době jejich činnosti byla lidová slovesnost již na velmi vysoké úrovni, a to především díky Johannu Gottfriedu Herderovi a jeho následovníkům v romantickém hnutí. Tito autoři vyzdvihli lidovou (přírodní) poezii jako zdroj kultury národa, proto měli bratři Grimmové dobrý základ pro tvorbu další formy lidové slovesnosti.⁴²

Bratři Grimmové se stali vzorem nejen pro sběratele německé, ale i zahraniční. Česká země není výjimkou. V Německu v jejich činnosti pokračoval např. Ludwig Bechstein – *Deutsches Märchenbuch* – 1845. V Čechách začali sbírat dodnes známí autoři Jakub Malý – *Národní české pohádky a pověsti* – 1839, Karel Jaromír Erben – *České pohádky*, Božena Němcová – *Národní báchorky a pověsti*, Matěj Mikšíček aj.⁴³

2.4.4 20. století

Pohádka prošla dalšími proměnami a rozvojem. Změnily se znaky, funkce i přístup publika k tomuto žánru. Publikum 20. století upřednostňuje komiku a hru před sentimentalitou a moralizováním. Pohádka se stala skutečně jen žánrem pro děti. Drastické motivy, které jsme doposud mohli najít naprosto bez problémů, byly tím pádem odstraněny. S modernizací došlo k zániku tradiční pohádky ústně předávané. Příběhy jsou zaznamenávány převážně tištěnou formou, popř. audiovizuální formou. Z tohoto důvodu se velmi rozvíjí umělecká pohádka, protože děti chtějí stále nové pohádky a nová zpracování. Od 20. století tedy dominují převážně autorské pohádky, ale neměli bychom zapomínat, že lidová pohádka položila základ všem autorským pohádkám a fantasy příběhům. Pro pohádku je příznačný sklon k žánrové volnosti – mísení a splývání s jinými žánry (humoristickými, dobrodružnými apod.). Je však důležité si uvědomit, že filmy označené

⁴² Srovnej: Stromšík, *Pohádka ve století vědy*. In: Grimm 1988: s. 278.

⁴³ Srovnej: Dvořák, Havel a spol. 1960: s. 385.

jako „pohádky pro dospělé“ pohádkami nejsou. Míjíme tím různé druhy milostných románů, westernů, detektivek, thrillerů apod. Některé rysy mají sice společné, ale jejich místo a funkce se stále podstatně liší. Problém však může činit science fiction, ve které je velmi často návaznost na klasickou pohádku naprosto bezprostřední, že je těžké určit hranice mezi oběma žánry.

Největší vliv na pohádky vzniklé ve 20. století má americký Walt Disney, který určuje, co je moderní, a doslova strhává svými postavkami sympatie masového publika. Jako první byl v roce 1926 předveden Mickey Mouse, který se dodnes těší velké popularitě. Walt Disney vytváří zcela nové postavy, ale velmi často využívá hlavní hrdiny pohádek stovky let starých – uplatňuje tedy jak motivy nové, tak i ty již osvědčené (Sněhurka, Popelka aj.).

Pohádky 20. století kromě nových hrdinů do svých příběhů vnášejí i moderní technologie a jevy soudobého života. Na jedné straně se čtenář či divák stále může setkat s klasickým létajícím kobercem a na straně druhé není výjimkou, když si např. strýček Fido udělá z uší vrtulník apod. K velmi oblíbeným postavám tohoto období patří roboti, známí z roku 1920 (Karel Čapek – *R.U.R.*), nebo mimozemšťané (film *E.T.*).

Pohádky se snadno přizpůsobují filmovému zpracování. Základním znakem pohádek je neustálá proměna, kdy se z obra stane trpaslík, z prince havran, z kočky myš apod. Ve filmovém provedení není nutný žádný vývoj tohoto procesu. Divák ani nebere ohled na míru pravděpodobnosti této změny – jsme svědky okamžité změny skokem, stříhem, filmovým trikem. Na tomto principu jsou postaveny všechny pohádky odedávna a právě v tomto principu tkví příčina oblíbenosti filmové pohádky (animované či hrané). Filmové technické schopnosti se zde mohou uplatnit nejefektivněji ze všech žánrů vůbec. Technika média tedy dala pohádkám bezmeznou možnost transfigurace. Divák není omezen pouze svou představivostí, kterou mu nabízela abstraktní rovina jazykových znaků při čtení pohádek, ale má možnost být svědkem plně rozvinutého vizuálního zážitku. Z tohoto důvodu jsou i staré látky velmi populární, neboť jsou čtenáři (divákovi) podány z jiné perspektivy a navíc jsou schopny dalšího rozvoje a variování.

Obsah pohádek však zůstává stejný i ve 20. století. Nejdůležitějším prvkem, který se dodržuje i po mnoha zpracováních, je rámcová konvence – dobro vítězí nad zlem, slabý porazí silného, chudý bohatého, hrdina je vždy ctnostný, rozum porazí fyzickou sílu atd.

Pohádka stará i nová má společný cíl – ukazuje komplikovanost reality v porovnání se štěstím a bezpečím, které nám příběhy ukazují.⁴⁴

---

⁴⁴ Srovnej: Stromšík, *Pohádka ve století vědy*. In: Grimm 1988: s. 282 - 283.

2.5 Nejznámější sběratelé pohádek

2.5.1 Karel Jaromír Erben

Autor 19. století se narodil v Miletíně 2. 11. 1811 a zemřel v Praze 21. 11. 1870. Karel Jaromír Erben patří k nejznámějším autorům generace romantiků. Byl nejen básníkem a vědcem, ale především sběratelem lidové slovesnosti a tvůrcem klasické české balady a národní pohádky. Erbenovy národní pohádky jsou odvozeny z jeho sběratelské činnosti – z lidové slovesnosti. Jeho zásluhou byla pohádka upevněna jako literární žánr, proto vnímáme jeho činnost v dětské literatuře jako velmi významnou.

Erben pocházel z řemeslnické rodiny, která dbala písmácké a muzikantské tradice. Dosáhl vysokého vzdělání – nejprve vystudoval gymnázium v Hradci Králové, kde jako profesor v té době působil Václav Kliment Klicpera, a po dokončení gymnázia studoval v Praze filozofii a později práva.

Na jeho folklorní činnost měli vliv různí lidé a okolnosti. Hlavní roli hrálo prostředí rodného městečka Miletína. Ve městě v té době panovaly stále patriarchální zvyky a představy. Druhý velký vliv na formování autorovy osobnosti a jeho vztah k folklóru měli přátelé ze studií, kteří v něm podporovali romantické cítění, zájem o starobylé památky a národopis. Podněcovali ho též k jeho první literární činnosti, která byla převážně básnického rázu. Příslušel, jak je výše zmíněno, ke generaci romantiků, proto se v době studií v Praze přidal k družině soustředěné kolem Karla Hynka Máchy. Pro Erbenovu sběratelskou činnost se stalo nejdůležitější seznámení s Františkem Palackým, který orientoval jeho zájem k historii a národopisu. Rovněž mu umožnil pracovat v zaměstnáních, do kterých mohl Erben zapojit badatelskou a sběratelskou činnost. Do této doby pracoval u soudu jako úředník, ale po seznámení s Palackým začal pomáhat při jeho historických pracích. Erben se stal: „[...] *zaměstnancem Královské české společnosti nauk a sekretářem Českého muzea. Teprve r. 1851 získal trvalé hmotné zajištění místem archiváře města Prahy.*“⁴⁵ Erben redigoval vládní Pražské noviny a později i časopis Obzor. Během svého života však přispíval do celé řady časopisů: Květy, Česká včela, ČČM, Zlaté klasy, almanach Máj a Perly české.

---

⁴⁵ Chaloupka, Otokar, Mirvaldová, Hana a kol., *Spisovatelé literatury pro děti a mládež*, Praha: Albatros, 1985. s. 85. ISBN 13 – 783 – 85.

Sběru a zpracování lidových pohádek a pověstí se začal věnovat v druhé polovině padesátých let, kdy ustoupil z veřejného života. Kromě sběratelské činnosti se věnoval také básnické činnosti. Erben se nezajímal pouze o lidovou tvorbu na území Čech, ale velký zájem projevil i o ruskou lidovou slovesnost. Erben byl nejen folklorista, ale také historik. Prostudoval celou řadu historických dokumentů a památek staročeského písemnictví. Cestoval po venkovských archivech, kde sbíral lidovou slovesnost a své zkušenosti obohacoval studiem národopisu. Tento fakt se stal inspirací pro jeho básnickou tvorbu.

„Lidovou slovesnost vykládal v duchu mytologické teorie bratří Grimmů a dobových romantických pojetí, podle nichž byla lidová slovesnost básnickým ztvárněním dávného mýtu, vystihovala ‚duši národa‘ a v neporušené podobě uchovávala obraz starých mravních a společenských zákonů.“⁴⁶

Jedná se tedy o bohatství národa, které poukazuje na obraz společnosti dřívější doby. Autor rekonstruuje sebrané lidové písně, přísloví, pověsti a pohádky. První takto koncipovaná sbírka vyšla ve třech svazcích v letech 1841 – 1854. Sbírka se jmenuje *Prostonárodní české písně a říkadla*. Autor měl velký smysl pro slovanskou vzájemnost, a tak vytvořil sbírku *Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních*. Později byla sbírka přeložena a vydána pod názvem *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských*. Soubor *České pohádky* vydal až posmrtně Václav Tille roku 1905.

Většinu látky pro své sbírky pohádek získal Erben vlastním sběrem na Chodsku. Některé náměty získal i od svých přátel, kteří mu je posílali. Dále čerpal z rodného Podkrkonoší. Erben se snažil překonat soudobé české pohádkáře (Malý, Tyl) a inspirací se mu stali bratři Grimmové. V roce 1844 otiskl první dvě pohádky *O třech přadlenách* a *Dobře, že je smrt na světě*. Později v 50. letech publikuje pohádky v almanaších a časopisech. Nejznámější autorovy pohádky *Dlouhý, Široký a Bystrozraký; Tři zlaté vlasy děda Vševěda; Zlatovláska* a další vznikají mezi 50. a 60. léty.

Erbenova básnická tvorba je typická odklonem od lyriky k epice. Konkrétně psal lidové balady. Jeho dílo je shrnuto ve sbírce *Kytice*. V *Kytici* je zahrnuta i počáteční lyrika. Jádro sbírky tvoří starší soubor, který je znám pod názvem *Kytice pověstí národních*. Toto

---

⁴⁶ Chaloupka, Otakar, Mirvaldová, Hana a kol., *Spisovatelé literatury pro děti a mládež*, Praha: Albatros, 1985. s. 85. ISBN 13 – 783 – 85.

dílo patří společně s pohádkami k Erbenovým nejznámějším dílům. Ve sbírce jsou zastoupeny různé typy národní epiky – báje s nadpřirozenými bytostmi, etymologické a historické pověsti, pověsti spjaté s určitými svátky, legendy, lidové balady a pohádky (*Zlatý kolovrat*).⁴⁷

2.5.2 Jacob a Wilhelm Grimmové

Bratři Grimmové patří k nejznámějším sběratelům pohádek nejen v Německu, odkud pocházeli, ale také k nejznámějším sběratelům lidových pohádek vůbec. Vděčíme jim za mnoho pohádek známých po celém světě a za to, že pohádka je v dnešní době považována za právoplatný literární žánr.

2.5.2.1 Jacob Grimm

Starší z bratrů Jacob se narodil 4. 1. 1785 v Hanau. Je známý převážně jako pohádkář, ale neméně významná je i jeho činnost filologická. Jacob Grimm byl velice vzdělaný muž. Od roku 1802 studoval práva na univerzitě v Marburku. Zde se již začal zajímat o staroněmecké právní památky. Od roku 1808 pracoval jako knihovník v Kasselu a o několik let později se stal univerzitním profesorem. V Göttingenu působil jako profesor v letech 1829 – 1837. Byl však propuštěn, stejně jako jeho bratr Wilhelm a další liberální profesori. Jako univerzitní profesor však byl činný i později, konkrétně od roku 1841 vyučoval na univerzitě v Berlíně. Od téhož roku se stal členem Akademie věd. Jacob Grimm je známý jako zakladatel vědecké germanistiky. Zabýval se starými literárními památkami a historickou mluvnicí. Řada gramatických termínů je spjata právě s tímto autorem, neboť on tyto termíny zavedl. Dílo spadající do této problematiky se nazývá *Deutsche Grammatik = Německá gramatika*. Jedná se o čtyřsvazkové dílo z let 1819 – 1837. Zmíníme ještě *Deutsche Rechtsaltertümer = Německé právní starožitnosti* (1828) a *Deutsche Mythologie = Německá mytologie* (1835). Jacob Grimm zemřel 20. 9. 1863 v Berlíně.

2.5.2.2 Wilhelm Grimm

Wilhelm se narodil 24. 2. 1786 také v Hanau. Stejně jako jeho bratr se věnoval nejen pohádkám, ale i filologii. V letech 1803-1806 též studoval práva na univerzitě v Marburku, kde pracoval i jako soukromý vědec. V roce 1814 získal v Kasselu práci knihovníka – stejně jako dříve Jacob – kterou vykonával příštích patnáct let. Později se stal univerzitním

---

⁴⁷ Srovnej: Chaloupka, Mirvaldová a kol. 1985: s. 84 – 87.

profesorem v Göttingenu. Zde byl činný v letech 1831 – 1837. Od roku 1841 byl také členem Akademie věd v Berlíně. Samostatná činnost Wilhelma Grimma však nebyla tak obsáhlá a byla zaměřena hlavně na středověké literární památky. Jeho nejvýznamnější dílo *Die deutsche Heldensage = Německé hrdinské pověsti* je literárně-historické a pochází z roku 1829. Wilhelm Grimm zemřel 16. 12. 1859 také v Berlíně.

2.5.2.3 Společná činnost

Bratři Grimmové spadali do tzv. heidelberské školy. Sdíleli názory s dalšími autory heidelberské romantiky, jako byli Achim von Armin a Clemens Brentano, kteří vyzdvihovali význam lidové tvořivosti. Na jejich popud začali bratři od roku 1807 sbírat lidové pohádky, které vydali pod názvem *Kinder- und Hausmärchen*. Původně toto dílo bylo dvousvazkové. V konečném znění byla sbírka pohádek vydána v roce 1857 a čítala 210 pohádek. Úplný český překlad s titulem *Německé pohádky bratří Grimmů* pochází až z roku 1961.

Základem sbírky bylo lidové vyprávění příběhů. Místně zařazujeme původní lidové vyprávění do okolí Kasselu, kde oba autoři byli činní jako knihovníci a kde měli možnost získat mnoho příběhů. Ve sbírce najdeme také vyprávění z oblasti Westfálska. Vedle této části tvořily sbírku pohádky z 16. – 18. století. Bratři Grimmové prováděli samozřejmě s příběhy různé úpravy, např. spojovali různé krajové varianty, vybírali pouze ty rysy, které se jim zdály nejlepší, prohlubovali motivaci apod. Snažili se však o to, aby nenarušili lidové podání. Texty musely zůstat věrohodné. V pohádkách totiž bratři viděli zbytky starých mýtů a tímto způsobem se snažili tyto mýty rekonstruovat. Grimmové se zasloužili o to, že je lidová pohádka považována za plnohodnotný literární žánr. Dokonale vystihli charakter tohoto žánru. Pohádky v jejich sbírce jsou charakteristické svou hrůzostrašností. Typickým rysem je i neúprosná, až krutá odplata za jakékoliv spáchané zlo.

Vedle pohádek sbírali bratři Grimmové také pověsti. Celkem sebrali a okomentovali na 600 pověstí. Sbírka pověstí byla vydána pod názvem *Deutsche Sagen*. Dílo bylo také dvousvazkové a vycházelo v letech 1816 – 1818.

Kromě sběratelské činnosti bratry spojovala i práce na slovníku, který shrnoval německou slovní zásobu již od konce středověku. Dílo se jmenovalo *Deutsches Wörterbuch = Německý slovník*. Od roku 1854 do roku 1859 byl *Německý slovník*

čtyřsvazkový. V roce 1859 zemřel mladší bratr Wilhelm a po jeho smrti bylo dílo rozšířeno na celkem 32 svazků. *Německý slovník* byl pak dokončen až v roce 1961.⁴⁸

---

⁴⁸ Srovnej: *Slovník spisovatelů německého jazyka a spisovatelů lužicko – srbských* 1987: s. 280 – 281.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Čertovy tři zlaté vlasy x Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda

ČERTOVSKE TŘI ZLATÉ VLASY (Grimmové)

Chudé ženě se narodil syn, kterému sudičky předpověděly štěstí po celý život a za ženu královu dceru, se kterou se ve čtrnácti letech ožení. Chlapci všichni říkali Košiláček, protože přišel na svět v košilce, nebo Štěstílek, protože měl předpovězeno štěstí po celý život. Několik dní po jeho narození přijel do vesnice král. Byl v převleku, proto ho nikdo nepoznal. Ptal se lidí ve vsi, co se přihodilo, a tak se dozvěděl o chlapci, který se má oženit s královou dcerou. Král byl velmi zlý a lakomý, proto chtěl sňatku zabránit za každou cenu. Pod záminkou, že chce pro hochu jen to nejlepší, odnesl miminko z chalupy. Rodiče synka zprvu nechtěli dát, ale jelikož neměli peníze, řekli si, že má předpovězeno štěstí, proto se určitě u bohatého pána bude mít dobře. Král ale dal chlapce do krabice a hodil do hluboké vody. Krabice se však vůbec nepromočila a zdravý chlapec doplul dvě míle od králova města. Ujali se ho mlynář s mlynářkou a vychovali ho jako vlastního syna. Po čtrnácti letech lovil král v nedalekém lese, zastihla ho bouřka, a tak se schoval ve mlýně. Když uviděl hochu, mlynář s ženou mu pověděli, jak jim chlapce přinesla voda. Král hned pochopil, že se jedná o jeho budoucího zetě. Aby se chlapce zbavil, poslal ho do království s dopisem, v němž stálo, že posel tohoto dopisu má být okamžitě usmrcen a zahrabán do země. Štěstílek se cestou ztratil v hlubokém lese, až došel k chaloupce, kde byla jen stará žena. Chaloupku však obývali lupiči, které po návratu domů přítomnost hosta nejprve rozčilila, ale po přečtení dopisu se jim chlapce zželelo. Hejtman dopis zaměnil za jiný, v němž stálo, že posel tohoto dopisu má být okamžitě oženěn s princeznou. V království byla tedy okamžitě vystrojena svatba. Když se král vrátil, byl velmi rozzlobený, že se věštba naplnila. Poslal chlapce do pekla, aby mu přinesl tři čertovy vlasy, jinak že si nebude moci svou ženu nechat. Doufal, že se tím Štěstílek zbaví. Cestou do pekla přišel hoch do velkého města, kde měli vyschlou studnu. Dříve z ní prýštilo víno, ale nyní nedávala ani vodu. Chlapec slíbil strážníkům, že až se bude tudy vracet, poradí obyvatelstvu, co se studnou udělat. V dalším městě rostl strom, který plodil zlatá jablka. Teď však schnul a nikdo nevěděl, jak strom zachránit. Štěstílek tedy dalším strážníkům slíbil, že cestou zpátky prozradí důvod jejich neštěstí. Když přišel k vodě, nechal se převézt převozníkem na druhý břeh. Muž byl velmi nešťastný, protože nemohl nikdy s převozem lidí přestat. Chlapec přislíbil radu i jemu, až se bude vracet, aby

převozník mohl činnost přestat vykonávat. Po další cestě stanul konečně před pekelnou branou. Hlavní čert nebyl doma, ale v síni seděla pekelná žena – jeho bába. Bába měla dobré srdce, a tak se rozhodla, že chlapci pomůže. Proměnila ho v mravence, aby byl před vnukem ukrytý. Zeptal se jí také na otázky, na které slíbil měšťanům odpovědi. Když se čert vrátil, číchal člověčinu. Bába ho však ukolébala na klíně. Poté co tvrdě usnul, vytrhla mu jeden zlatý vlas. Čert se vzbudil, a tak se bába vymluvila na sen, který jí nedá spát. Vyprávěla mu o vyschlé studni, která dříve dávala víno. Čert se pouze zasmál, protože ve studni prý sedí žába, a pokud jí zabijí, zase poteče víno proudem. Když čert znovu usnul, stařena vytrhla další vlas se záminkou snu o usychající jabloni, která dříve plodila zlatá jablka. Čert opět prozradil příčinu – myš kousající kořeny stromu. Velmi ho rozčílilo třetí probuzení, byl však zvědavý, co se bábě opět zdálo, a tak se nechal uchlácholit. Poradil jí, jak se převozník může zachránit – stačí jen vrazit převoznickou tyč někomu jinému a utéct. Čert opět upadl do spánku a chlapec se mohl proměnit zpět v člověka, protože měl nejen tři čertovy zlaté vlasy, ale i odpovědi na otázky, které potřeboval. Při cestě zpět poradil nejen převozníkovi, ale i ve městech. Obyvatelé měst mu na oplátku dali čtyři osly a dva náklady zlata. Manželka byla šťastná, že se jí vrátil živý a zdravý a král byl nadšený, protože místo chudého chlapce se vrátil bohatý mladý muž. Krále zajímalo, kde k takovému množství zlata přišel. Šťestílek si vymyslel, že na druhé straně hluboké vody je břeh plný zlatého písku, a že si může vzít, kolik chce. Král nemeškal a vydal se na cestu. Převozník krále dopravil na druhý břeh a vtiskl mu do ruky svoji hůl. Od té doby musí král za svou lakotu převážet lidi na druhý břeh.

TŘI ZLATÉ VLASY DĚDA-VŠEVĚDA (Erben)

Král rád lovil zvěř a jednou se při lovu ztratil. Došel k chaloupce, ve které bydlel uhlíř, jenž zamítl královu žádost o vyprovození z lesa, protože jeho žena právě přiváděla na svět děťátko. Král tedy přenocoval u uhlíře a o půlnoci zahlédl u děťátka tři Sudičky. První dala chlapci do vínku nebezpečí, druhá však slíbila, že ze všeho nebezpečí šťastně vyvázne a bude dlouho zdrav. Třetí Sudička mu slíbila za ženu královu dceru, která se právě tuto noc narodila. Král už nemohl vůbec usnout a přemýšlel, jak se chlapce zbaví. Ráno zjistil, že rodička zemřela, a tak uhlíři slíbil, že se o dítě postará. Král se vrátil do království a poručil služebníkovi, aby pro novorozence došel a nechal ho utopit. Služebník poslechl, ale dítě se v košíku neutopilo, nýbrž doplulo k chaloupce rybáře. Rybář se ženou se o chlapce postarali a začali mu říkat Plaváček. Po dvaceti letech jel

okolo král. Měl žízeň, proto se zastavil u rybáře pro trochu vody. Ptal se na hochy a zjistil, že není pravý rybářův syn. Vymyslel lest, jak se chlapce zbaví jednou provždy. Poslal ho do království s dopisem, v němž stálo, že je to králův nepřítel a že má být okamžitě probodnut. Plaváček se dal na cestu, ale ztratil se v lese. Potkal cestu babičku, svou kmotru. Vzala ho do svého hezkého domku a v noci, když spal, vyměnila dopis za jiný, ve kterém stálo, že má okamžitě být oženěn s princeznou. Princezna se do mladíka hned zamilovala, a tak se konala svatba. Když se král vrátil, nemohl uvěřit vlastním očím. Dopis vypadal stejně, dokonce rukopis byl stejný a pečeť také. Plaváček jim vyprávěl, jak se cestou ztratil a přenocoval u své kmotry. Král nechtěl svou dceru dát chudřasovi jen tak, a tak ho poslal pro tři zlaté vlasy Děda-Vševěda. Myslel si, že už se nikdy živý nevrátí. Plaváček ušel dlouhou cestu až k černému moři. Uviděl loď a převozníka. Převozník mu slíbil převoz na druhou stranu, pokud mu u Děda-Vševěda zjistí, kdy jeho robota skončí. Plaváček slíbil a pokračoval dál až k velkému sešlému městu. Ve městě ho stařeček odvedl ke králi, který mu vyprávěl o jabloni uzdravující i lidi nad hrobem. Před dvaceti lety plodila jablono mnoho jablek, ale posledních dvacet let nedala ani jablíčko. Plaváček slíbil, že se zeptá, a odešel. Přišel k z polovice rozbořenému městu. Nedaleko od města zakopával syn svého otce. Když zjistil, že mládenec jde k Dědu-Vševědu, všeho nechal a odvedl ho ke králi. Ve městě měli studánku, která dříve prýštila živou vodou schopnou uzdravit i nebožtíka. Plaváček se zavázal, že zjistí, co se s vodou stalo, a pokračoval v cestě. Putoval dlouhou dobu černým lesem, uprostřed kterého se nacházela louka plná krásného kvítí a zlatý zámek. V zámku seděla jeho kmotra. Přislíbila mu nejen tři zlaté vlasy svého syna, ale i odpovědi na otázky. Děd-Vševěd byl jasné Slunce: ráno pacholátko, v poledne muž a večer starý děd. Kmotra schovala Plaváčka do staré kádě, aby mu Děd-Vševěd neublížil. Zanedlouho Slunce přilétlo. Děd-Vševěd cítil člověka, ale matka ho ukonejšila a dala mu večeři. Když se najedl, ulehl matce na klín a usnul. Matka mu vytrhla první zlatý vlas. Vzbudil se, a tak se kmotřička vymluvila na sen, který se jí zdál. Vyprávěla mu o městě, ve kterém měli pramen s živou vodou. Už dvacet let však pramen neteče. Syn jí pověděl o žábě, která brání vodě, aby tekla. Pokud ji zabijí, zase poteče živá voda. Když syn znovu tvrdě usnul, vytrhla další vlas se záminkou snu o usychající jabloni, která dříve dávala omlazující jablka. Děd-Vševěd opět prozradil příčinu – myš kouše kořeny stromu. Pokud myš zabijí a strom přesadí, opět začne plodit. Poslední vytržený vlas už syna velmi rozčílil. Poradil jí však, jak se převozník může roboty zbavit. Stačí jen předat veslo někomu jinému do ruky a utéct. Děd-Vševěd opět upadl v spánek a ráno se vzbudilo krásné zlatovlasé dítě. Když odlétlo, Plaváček pěkně poděkoval a odešel. Při

cestě zpět poradil ve městech, jak vyřešit jejich problémy. Dostal za odměnu dvanáct bílých koní a dvanáct černých koní, kteří nesli plno zlata, stříbra a drahého kamení. Nakonec poradil i převozníkovi, jak ukončit jeho robotu. Po návratu do království manželka plakala štěstím a král byl také nadšený, protože místo chudého chlapce se vrátil bohatý mladý muž. Král vyzvídal, kde k takovému množství zlata přišel. Plaváček tedy vyprávěl o živé vodě a omlazující jabloni. Panovník nemeškal a vydal se na cestu, protože toužil být mladý a nesmrtelný. Když však došel k černému moři, převozník mu vtiskl do ruky veslo, a tak král nejspíš převáží ještě dnes.

SROVNÁNÍ:

- a) Odlišnosti v pohádkách
Grimmové X Erben

Král nebyl u narození hocha ve vsi.	Král se nachomýtl k porodu venkovského chlapce.
Při zjištění chlapcova narození byl král ve vsi v utajení – v převleku.	Když se hoch narodil, byl král v chalupě chlapcových rodičů bez změny identity.
Chlapec se narodil v košilce.	Hoch se narodil nahý.
Zlé královy vlastnosti jsou v pohádce popsány, a čtenář je tedy obeznámen s tím, že se jedná o zápornou postavu.	Králův charakter není nijak popsán. Čtenář musí sám zjistit, že král je zlý a lakotný.
Matka dítěte žila.	Chlapcova matka po porodu zemřela.
Sudičky předpověděly Košiláčkovi štěstí.	Do vínku dítěto dostalo nejen štěstí, ale i nebezpečí.
S princeznou se měl hoch oženit ve čtrnácti letech.	Není udáno, kdy by se měl chlapec s princeznou oženit. Nakonec se tak stane v jeho dvaceti letech.
Aby se král nezvaného zetě zbavil, hodil ho do vody.	Král chtěl nepohodlného zetě odstranit, ale nedokázal to sám, a tak poslal služebného, aby zlý skutek vykonal.
Děťátko bylo vhozeno do vody v krabici, která by se v reálném světě rozmočila.	Chlapeček měl zemřít v košíku, ve kterém byl vhozen do řeky.
O chlapce se postaral mlynář s mlynářkou.	Nebožátko vychoval rybář s rybářkou.

Dítěti říkali Štěstílek, protože všichni věděli, že chlapce bude celý život provázet štěstí.	Rybář pojmenoval chlapce Plaváček, neboť připlaval po vodě.
Po čtrnácti letech se král ztratil na lovu, a tak se dostal k mlynáři.	Po dvaceti letech jel král kolem rybářovy chaloupky, měl žízeň, a tak se zde zastavil, aby se napil.
V dopise, který měl Štěstílek odnést do království, není přesně popsáno, jak má být usmrcen.	Plaváček nesl v dopise přesný popis své smrti – má být probodnut.
Cestou do království se chlapec ztratil a přišel do chaloupky.	Mladík se ztratil, ale cestou potkal babičku, která ho odvedla k sobě domů.
Štěstílek přespal v chaloupce.	Přes noc zůstal Plaváček v krásném domě.
Chalupa patřila loupežníkům.	Krásný dům vlastnila babička – Plaváčkova kmotra.
Zaměněný dopis není nijak popsán, pouze jeho obsah.	Čtenář zjišťuje přesný popis dopisu – stejné písmo i stejná pečeť.
Král poslal zetě pro čertovy tři zlaté vlasy.	Aby si chlapec zasloužil princeznu, musel přinést tři zlaté vlasy Děda-Vševěda.
Cestou Štěstílek nejprve doputoval do měst a nakonec k převozníkovi.	Nejprve Plaváček přeplul moře a poté přišel do měst.
V jednom městě měli studnu, která dávala víno.	Voda ve studni nebyla obyčejná, nýbrž živá.
V dalším městě rostla jabloň rodící zlatá jablka.	Jabloň plodila jablka, která dokázala člověka omladit.
Ve městech hlavní hrdina přislíbil pomoc strážníkům.	Chlapec byl vždy odveden ke králům, kteří ho požádali o radu.
Města nejsou nijak popsána.	Zjišťujeme, že města jsou sešlá a rozbořená.
Voda, kde převozník přepravuje poutníky, není nijak pojmenována.	Převozník převáží na černém moři.
Chlapec přišel k pekelné bráně.	Uprostřed černého lesa stál zlatý zámek.
Zlaté vlasy získal hoch za pomoci čertovy báby.	Pomoc hrdinovi přislíbila matka samotného Slunce – Plaváčkova kmotra.
Aby nebyl mládenec prozrazen, proměnila	Aby si zachránil Plaváček život, schoval se

ho čertova bába v mravence.	do kádě.
Při zodpovídání otázek se čert vysmívá hlouposti převozníka i měšťanům.	Děd-Vševěd soucítí s neštěstím měšťanů a převozníka.
Štěstílek získal za pomoc měšťům čtyři osly a zlato.	Plaváček si vysloužil ve městech 24 koní, zlato, stříbro a drahé kamení.
Král přišel do záhuby, protože chtěl více zlata.	Král se nikdy nevrátil do království, protože odešel, aby byl stále mladý a nesmrtelný.

Hlavní rozdíl je zřejmý již z názvu pohádek – nadpřirozené bytosti nejsou identické. Z tohoto důvodu jsou pak patrné další odchylky v porovnání těchto dvou pohádek, např. čert musí žít v pekle, kdežto Slunce žije ve zlatém zámku. Čertovy tři zlaté vlasy je pohádka více kouzelná, kouzla prolínají celý příběh, např. hoch se narodil v košilce, byl čertovou bábou proměněn v mravence atd. Náznakem kouzelné pohádky je fakt, že krabice, ve které bylo dítě vhozeno do vody, se okamžitě nerozmočila, aby chlapec neutonul. Naopak Erbenova pohádka více lpí na životě. Nalezneme v ní ale i tragické prvky, např. matka zemřela hned při porodu, mladík žijící ve městě pohřbívá svého zesnulého otce. Studna s vínem je v této pohádce zaměněna za živou vodu a jablko neplodí zlatá, ale omlazující jablka. Proto je pohádka více zaměřená na důležitější hodnoty života (život, zdraví atd.) než na moc spojenou s bohatstvím. Pohádka Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda je oproti pohádce Čertovy tři zlaté vlasy obohacena o více detailů. Nalezneme detaily např. toho, jak má být chlapce usmrcen, nebo jak vypadal zaměněný dopis. Města jsou též více vykreslena – jejich bídný vzhled. Zaměněním pořadí měst a převozníka byly zapříčiněny další odlišnosti pohádek. Král v Erbenově pohádce musel nejprve k převozníkovi, aby se nedostal k živé vodě a omlazujícím jablkům, kdežto v pohádce bratří Grimmů chtěl na druhou stranu břehu, aby získal zlato, které tam mělo být. Další rozdíly v příbězích jsou jen nepatrné a obsah pohádek nijak neovlivňují.

a) Shodné znaky

V obou pohádkách vystupuje přibližně stejný počet postav. Žádná důležitá postava ani v jedné pohádce nechybí ani nepřebývá. Pouhou větší odlišností jsou loupežníci v pohádce bratří Grimmů. Jejich funkci v pohádce Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda plně zastupuje kmotřička. Postavy mají stejné charakteristické vlastnosti: král je lakotný a zlý, babička (čertova nebo kmotřička) je hodná, dobrosrdečná a laskavá. Princezna nepřebrala po otci žádné špatné vlastnosti, miluje svého muže, i když je chudý. Královna je poslušná

a splní každý králův rozkaz. Hlavní hrdina (Štěstílek nebo Plaváček) je hodný, odvážný, chytrý, laskavý, dobrosrdečný a chytrý a vyčnívá svou krásou a silou. Nadpřirozené postavy (čert nebo Děd-Vševěd) nechtějí být ve svém sídle (pekle nebo zámku) žádným člověkem rušeni a chtějí si vychutnat svůj klid. V obou pohádkách vystupují tři sudičky, které chlapci slibují šťastný život a princeznu za ženu.

Hlavní linie pohádek se shodují. Narodil se hlavní hrdina, kterému sudičky přislíbily princeznu za manželku. Král svou dceru nehodlal dát chudákovi, proto se ho chtěl zbavit utopením. Za chlapce zaplatil rodičům dost peněz. Když chlapec vyrostl, vyslal jej král do království s dopisem, ve kterém stálo, že má být zabit. Dopis byl vždy zaměněn za jiný, podle kterého měl být hoch oženěn s princeznou. Král zuřil a poslal chlapce pro tři zlaté vlasy (čertovy nebo Děda-Vševěda). Mladík cestou procházel městy s neplodící jabloní a vyschlou studnou. Na druhý břeh ho převážel převozník. Všem těmto elementům přislíbil pomoc. U bytostí se zlatými vlasy získal odpovědi na otázky i tři zlaté vlasy za pomoci hodné babičky (čertovy báby nebo matky samotného Slunce). V městech získal odměnu a stal se z něj boháč. Hamižný král se vydal na cestu a nikdy se už zpět nevrátil. Z panovníka se stal převozník a mladík žil šťastně a spokojeně se svou ženou v království.

3.2 Tři přadleny x O třech přadlenách

TŘI PŘADLENY (Grimmové)

Žilo jedno děvče, které nechtělo nic dělat. Bylo tak líné, že ho matka nemohla dostat ke kolovratu. Jednoho dne už matce došla trpělivost a začala dceru bít hlava nehlava. Dcera se dala do nářku právě ve chvíli, kdy jela kolem královna. Královna se lekla, co se mohlo stát za neštěstí, a tak se šla podívat. Vyptávala se děvčete i matky, co se stalo. Matka se styděla za svou línou dceru, proto si vymyslela, že dcera ve své pilnosti nechce dobrovolně odejít od kolovratu, a proto ji musela uhodit. Královně se děvče velmi zalíbilo, a protože měla ráda vrčení kolovratu a mnoho lnu, rozhodla se, že si dívku odvede s sebou do zámku, kde jí ukázala tři komory plné krásného lnu. Za upředení lnu jí přislíbila svého nejstaršího syna za manžela. Děvenka se velice zalekla, protože i kdyby předla ráda, musela by žít alespoň tři sta let, aby vše stihla upříst. Další tři dny děvče na práci nesáhlo, pouze sedělo u okna a plakalo. Třetího dne přišla královna a velice se lekla, že je len netknutý. Projevila se však chápavě a postačila jí výmluva, že se děvčeti tolik stýskalo

po domově, že nemohlo s prací vůbec začít. Do dalšího dne však již požadovala nějaký pracovní výsledek. Děvenka ale znovu usedla k oknu a usedavě plakala. Najednou se u okna objevily tři ošklivé staré ženy. První měla neskutečně širokou nohu, druhá dlouhý svěšený ret a třetí široký palec. Babičky slíbily, že nešťastníci pomohou, pokud je pozve na svatbu a bude je vydávat za své tetičky. Ženštiny předly ve dne i v noci. Pouze když přišla královna svěřenkyni zkontrolovat, schovaly se. Královna si dívku nemohla za její píli vynachválit. Přadleny odešly, až když všečen len ze všech místností upředly. Při odchodu děvče upozornily na slib, který jim dalo. Když královna uviděla prázdné pokoje a to množství hedvábné příze, dala strojit svatbu. Ženich byl z budoucí manželky nadšený a všude ji za její píli jen chválil. Nevěsta vyprávěla princovi o své matce a o třech tetičkách, které by chtěla pozvat na svatbu, protože pro ni v životě hodně udělaly. Princ i královna souhlasili, a tak se k nim při hostině přidaly tři podivné ženštiny. Nevěsta stařenky s upřímnou radostí přivítala a usadila je ke stolu. Ženich se zhrozil, jak jeho nevěsta mohla přijít k tak šerednému příbuzenstvu. Proto se vydal k tetičkám a jedné po druhé se ptal: „*Od čeho máte, milá paní, takovou širokou nohu?*“ „*Od šlapání, pane princí, od šlapání.*“ „*A od čeho vy máte ten dlouhý svěšený ret?*“ „*Od slinění, pane princí, od slinění.*“ „*Od čeho máte tak široký palec?*“ „*Od navíjení, pane princí, od navíjení.*“⁴⁹ Ženich se zhrozil, že by jeho žena mohla také jednou vypadat tak ošklivě, a tak jí zakázal na kolovrat byt' jen sáhnout. Nevěsta se tímto nenáviděného předení zbavila.

O TŘECH PŘADLENÁCH (Erben)

Žila vdova se svou krásnou, ale velmi línou dcerou Liduškou. Byly velmi chudé a živily se přádkem. Liduška předla nepěkně a činnost vždy doprovázel její zoufalý pláč. Jednou už to matka nevydržela a dala své dceři pohlavek. Liduščin pláč byl slyšet v širokém okolí, a tak ho uslyšela i královna, která právě jela kolem. Nářku se zalekla, a tak se šla podívat, co se stalo za neštěstí. Liduška si královně postěžovala, že ji matka bije, a matka se nezmohla na obhajobu, protože se styděla za svou línou dceru. Nakonec si matka vymyslela, že dcera nechce samou pracovitostí od kolovratu odejít, a tak ji musela uhodit, aby poslechla a na chvíli si odpočinula. Královně se Liduška velmi zalíbila, a protože měla v království mnoho překrásného lnu, odvedla si Lidušku s sebou do zámku, kde dívce ukázala tři pokoje, ve kterých byl uložen len od podlahy až ke stropu.

⁴⁹ Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 29. ISBN 01-024-88.

Za spředení lnu slíbila královna ruku svého syna. Liduška dostala překrásný a velmi drahý kolovrat ze slonovinové kosti a se zlatými pery. Když zůstala sama, stále jen ronila slzy, poněvadž strašně nerada předla. I kdyby ji předení bavilo, nezvládla by tak ohromné množství upříst ani za sto let. Druhý den v poledne přišla královna zkontrolovat, jak si Liduška v práci vede. Zjistila, že na práci ani nesáhla, ale Liduška se vymluvila, že samým steskem po mamince nemůže příst a musí jen plakat. Do dalšího dne opět pak jen seděla u okna a nešťastně plakala. Královna byla rozzlobená, ale Liduščina výmluva na bolest hlavy ji uspokojila. Třetího poledne, když Liduška opět pracovně nepokročila, už se královna skutečně rozhněvala a dala dívce poslední varování: Pokud do druhého dne nic neupřede, zavře ji do věže plné žab, hadů a štírů a nechá ji zemřít hlady. Děvče se začalo opravdu bát, a tak sedlo ke kolovratu a začalo příst. Strach však zanedlouho vystřídala lenost, a tak se dívka opět přemístila k oknu a usedavě plakala. Vtom na okno zakleपालy tři ošklivé babice. První babice měla velký spodní pysk, druhá obrovský palec a třetí neskutečně rozpláclou nohu. Liduška se jich velmi lekla, ale jelikož byly stařenky milé, otevřela jim. Stařenky si vyslechly důvod jejího nářku a rozhodly se, že nešťastnici pomohou, aby si mohla za odvedenou práci vzít prince. Na oplátku požadovaly pozvání na svatbu, přičemž by je Liduška měla usadit vedle sebe u stolu a nesměla se za ně stydět. Liduška jim vše slíbila a babičky se daly do práce. Ta s širokým palcem táhla vlákno, ta s dlouhým pyskem vlákno lízala a hladila a ta s placatou nohou šlapala na podnožku a točila kolem. Ráno stařenky odešly a slíbily, že večer zase přijdou. Královna byla za odvedenou práci nesmírně spokojená. Stařeny chodily každou noc, a když se první pokoj vyprázdnil, začala královna strojit svatbu. Zanedlouho byl upředen všechen len a svatbě už nic nebránilo. Princ se krásná a pilná nevěsta velmi líbila. Slíbil jí, že jí splní jakékoliv přání. Liduška si tedy přála pozvat na svatbu tři tetičky, které jí v životě hodně pomohly. V den svatby je s nadšením přivítala, hostila je a byla opravdu ráda za jejich přítomnost. Po obědě přistoupil ženich k první tetičce a ptal se jí: „*Ale prosím vás, milá babičko, od čehopak máte tak širokou nohu?*“ „*Od předení, panáčku, od předení.*“⁵⁰ Poté přešel k druhé babičce a ptal se: „*Ale řekněte mně, milá babičko, od čehopak máte tak placatý palec?*“ „*Od předení, panáčku, od předení.*“⁵¹ I třetí stařenky se zeptal: „*Ale milá babičko, od čehopak vy máte tak dlouhý pysk?*“ „*Od předení, panáčku, taky od předení.*“⁵²

⁵⁰ Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976. s. 67.

⁵¹ Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976. s. 67.

⁵² Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976. s. 67.

Král se toho velice zalekl a své milé, krásné nevěstě nařídil, že už do smrti nesmí na žádné přádlo ani sáhnout. Liduška tento rozkaz uposlechla velice ráda.

SROVNÁNÍ:

a) Odlišnosti v pohádkách

Grimmové X Erben

Žádná postava nenese jméno.	Děvče se jmenuje Liduška.
Děvče je vylíčeno pouze jako líné.	Liduška je líná, ale popsána i jako krásná.
Matka dceru zbila hlava nehlava.	Dcera dostala od matky pouze pohlavek.
Královna se vyptávala, co se děvčeti stalo.	Liduška si královně postěžovala, že ji matka uhodila.
Za odvedenou práci mělo děvče dostat nejstaršího královnina syna za manžela.	Ženichem královniny svěřenkyně měl být její syn.
Královnin kolovrat není nijak popsán.	Dívka dostala překrásný, velmi drahý kolovrat ze slonovinové kosti se zlatými pery.
Kdyby děvče předlo neustále, muselo by příst tři sta let, aby odvedlo zadanou práci.	Lnu na předení bylo tolik, že by trvalo sto let, než by ho někdo upředl.
Královna svěřenkyni zkontrolovala až po třech dnech.	Královna kontrolovala Liduščinu činnost každý den.
Děvče se vymlouvalo, že nemůže pracovat, protože se mu stýská.	Včetně stýskání děvče také bolela hlava.
Královna nevyhrožovala žádným trestem, pouze nařídila, že len musí být upředlen.	Lidušce královna vyhrožovala, že ji nechá zemřít hladem ve věži plné žab, hadů a štírů, pokud nezačne pracovat.
Svěřenkyně byla tak líná, že se ani nepokusila začít příst.	I přes lenost se Liduška alespoň pokusila příst.
Přadleny se nedozvěděly o odměně, která dívku za odvedenou práci čekala.	Děvče přadlenám řeklo o odměně, která ho čeká, pokud odvede svou práci.
Odměnou pro přadleny bylo pozvání na svatbu a vydávání se za dívčiny tety.	Přadleny chtěly být za odměnu pozvány na svatbu a Liduška se za ně nesměla stydět.

Babičky zůstávaly ve dne i v noci, dokud všechen len neupředly.	Liduščiny zachránkyně předly vždy v noci.
Svatba se začala chystat, až když vše bylo upředeno.	Královna nařídila chystat svatbu hned po vyprázdnění druhého pokoje.
Nevěsta požádala, zda by mohla pozvat na svatbu své tety.	Princ slíbil, že nevěstě splní jakékoli přání, a tak si přála pozvat tři známé babičky.
Přadleny se dostavily až na hostinu.	Po celou svatbu byly přadleny přítomny.
Druhá přadlena byla na první pohled nápadná dlouhým svěšeným rtem.	Druhá babička měla placatý palec.
Třetí přadlena měla široký palec.	Třetí babička měla nápadně dlouhý pysk.
Na princem položené otázky odpověděla každá přadlena jinak (šlapání, slinění, navíjení).	Všechny přadleny odpovídaly stejnou větou: „ <i>Od předení, panáčku, od předení.</i> “ ⁵³

Rozdíly mezi pohádkami nejsou nijak výrazné. Liší se pouze v detailech. Erbenova pohádka je více zaměřena na charakter postav. Liduška je popsána nejen jako líná, ale i krásná. Pracovat se alespoň pokusila, i když lenost stejně brzy vyhrála. Matka ušetřila dceři pouze výchovný pohlavek. Oproti tomu, v pohádce bratří Grimmů matka bila dceru hlava nehlava. Liduška si velice stěžovala i na pohlavek (byl zasloužený), a proto si ji královna odvedla. Královna v Erbenově pohádce je zodpovědnější, neboť svou svěrenkyni kontrolovala každý den a svatbu začala chystat hned po upředení lnu z druhého pokoje. Královna však může čtenáři/posluchači připadat drastičtější než u Grimmů: Vyhrožuje totiž děvčeti zavřením do věže plně žab, hadů a štírů. Nechá ji tam dokonce zemřít hladem, pokud nezačne pracovat. Erben se více snaží dát důraz na výchovnou funkci pohádek, např. Liduška se nesmí za ošklivé ženy stydět. Bratři Grimmové však doplnili pohádky různými detaily – děvče si má vzít za manžela královnina nejstaršího syna. Předpokládáme tedy, že královna má více dětí. Každá přadlena podala stručné, ale přesné vysvětlení, od čeho konkrétně má znetvořenou některou část těla – od slinění, šlapání, navíjení. Odlišnosti najdeme i u jmen a čísel. Ostatní rozdíly nejsou pro děj nijak důležité (zaměnění pořadí přadlen, jejich přítomnost na svatbě atd.). Otázky kladené princem nám mohou připomínat i jinou pohádku bratří Grimmů, *Červenou karkulku*.

⁵³ Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976. s. 67.

b) Společné znaky

Děj je stejný: Žila matka s velmi línou dcerou, která nechtěla nic dělat, a tak ji jednoho dne matka uhodila za to, že nechtěla příst. Její pláč zaslechla královna a odvezla si ji s sebou do zámku. Zde měla dívka za úkol upříst len vměstnaný ve třech pokojích. Za odvedenou práci měla získat prince za manžela. Místo děvčete však len upředly tři přadleny, které byly znetvořeny svou prací. Když se konala svatba, byly tyto ženy přítomny. Princ se velice divil, že jsou tak ošklivé, a tak se jich ptal na příčinu jejich znetvoření. Po zjištění, že za to může kolovrat, zakázal nevěstě příst. V příbězích vystupuje vždy stejný počet postav a v zásadě se nijak neliší ani jejich chování. Autoři zasazují pohádky také do stejného místa – domov děvčete, království. Obě pohádky nepůsobí příliš výchovně, protože děvče došlo ke štěstí i přes svou lenost. V pohádkách neobjevíme žádná kouzla.

3.3 Sladká kaše x Hrnečku, vař!

SLADKÁ KAŠE (Grimmové)

Jedna velmi chudá, zbožná holčička žila jen s maminkou a ocitly se v takové nouzi, že už neměly co jíst. Jednoho dne se dívka vydala do lesa, kde potkala cizí stařenku. Stařence se děvčátka zzelelo, a tak mu darovala hrneček. Holčička se dozvěděla, že když řekne: „*Hrnečku, vař!*“, bude hrneček vařit kaši, dokud neřekne: „*Hrnečku, dost!*“ Od této chvíle už maminka s dcerou nikdy netrpěly hlady. Jednou děvčátko někam odešlo a maminka si poručila kaši. Zapomněla však, co má říct, aby hrneček vařit přestal. Kaše přes hrneček přetekla a zaplavila jejich dům i domy sousedů. Když už zbýval pouze jediný nezatopený dům ve městě, vrátila se holčička a správným povelom hrneček zastavila. Kdo se chtěl od té chvíle do města dostat, musel se nejprve prokousat sladkou kaší.

HRNEČKU, VAŘ! (Erben)

V jedné vsi žila vdova s dcerou. Bydlely ve staré chalupě s doškovou střechou, která už byla velmi roztrhaná. Na půdě jim pobíhalo několik slepic. Matka v zimě chodila do lesa na dřevo, v létě na jahody a na podzim sbírat na pole. Dcera nosila do města vejce a prodávala je. Tímto způsobem spolu přežívaly. Jednou v létě matka onemocněla, a tak šla dcera do lesa na jahody místo ní. Chtěla z jahod uvařit kaši. Vzala si s sebou hrnec na jahody a kus černého chleba. V lese nasbírala jahody a sedla si ke studánce, aby

se mohla černého chleba naobědvat. V tu chvíli se u studánky objevila žena, co vypadala jako žebračka. Žebračka měla hlad, a protože děvenka měla dobré srdce, dala jí svůj oběd a sama neměla nic. Za laskavost ji žebračka obdarovala hrnečkem, který vaří kaši, pokud člověk řekne: „*Hrnečku, vař!*“ Vařit opět přestane, pakliže dostane povel: „*Hrnečku, dost!*“ Najednou žena jako kouzlem zmizela. Když přišlo děvče domů, hned s maminkou kouzelný hrneček zaměstnaly. Odpoledne šla dívka na trh prodávat vajíčka. Na trhu se však zdržela a matka doma zatím dostala hlad. Poručila tedy hrnečku připravit kaši a odešla si do komory pro misku a lžici. Když se vrátila, hrneček již přetekl. Kaše se řinula na stůl, na lavici i na podlahu. Zapomněla, co má říct, aby kaše přestala vařit, a tak hodila na hrneček misku. Miska však kaši nedokázala zastavit, spadla na zem a rozbila se. Matka utíkala a velice bědovala. Vyčítala dceři, co to do domu přinesla. Neměla již kam utéct, a tak vyběhla na půdu. Naštěstí se dcera právě vrátila z trhu a zakřičela: „*Hrnečku, dost!*“ Kaše byla plná náves a sedláci, kteří se vraceli domů, se museli kaši prokousat.

SROVNÁNÍ

a) Odlišnosti v pohádkách

Grimmové X Erben

Hlavní postavou je malá holčička.	S matkou žije dcera, která již není úplně malá.
Matka s dcerou žily v domě.	Obě ženy bydlely ve staré chalupě s doškovou roztrhanou střechou.
Děj se odehrává ve městě.	Chalupa je postavena na vesnici.
Matka s dcerou byly tak chudé, že neměly vůbec nic, ani co jíst.	Ženy chodily do lesa na jahody a měly vejce.
Holčička byla zbožná.	O dívčině víře není v pohádce nic zmíněno.
Matka byla doma a nepracovala.	Matka i dcera pracovaly: chodily na dřevo, na jahody a prodávaly vajíčka na trhu.
Holčička šla do lesa a neměla s sebou nic.	Dcera šla do lesa s hrnečkem na jahody a kouskem černého chleba.
Důvod, proč šla dívčina do lesa, není znám.	Do lesa na jahody šla dcera místo nemocné matky.
Kdesi v lese potkala dívka stařenku.	U studánky se z čista jasna objevila žena,

	kteřá vypadala jako žebračka.
Holčička dostala hrneček, protože stařence bylo líto, že má hlad.	Hrneček dostala dívka za svou laskavost, protože žebračky dala svůj oběd a sama měla hlad.
Babička z lesa odešla.	Stařenka zmizela jako kouzlem.
V době neštěstí s kaší bylo děvče neznámo kde.	Matka měla hlad, zatímco dcera prodávala vejce na trhu a zdržela se tam.
Když začal hrneček přetékat, matka byla u toho.	Matka odešla pro misku a lžíci do komory, když hrneček přetekl.
Matku nenapadlo vyčítat dcerce, že se jim neštěstí stalo.	Matka vyčítá své dceři, že jim přinesla do domu neštěstí.
Matka utekla ven, aby se před kaší zachránila.	Matka se schovala na půdu, protože to bylo jediné místo, kam se kaše nedostala.
Kaše zaplavila všechny domy ve městě, až na jeden.	Kaše byla všude v chaloupce a vyřinula se i na náves. Ostatní chalupy na vsi zůstaly nepoškozené.
Každý, kdo se chtěl do města dostat, se musel kaší prokousat.	Kaší se museli prokousat sedláci, kteří se vraceli domů.

Hlavní rozdíl je v rozsahu knihy. Na první pohled čtenář nebo posluchač pozná, že pohádka od bratřů Grimmů je mnohem kratší. Důvodem je absence různých detailů, kterými je naopak pohádka od Karla Jaromíra Erbena doplněna. V Erbenově verzi zjistíme, že např. matka je vdova, došková střecha její chalupy hrozí spadnutím, známe celoroční činnost matky a dcery, včetně chovu slepic na půdě. Některé podrobnosti jsou důležité pro menší odlišnost v pohádkách – dívka šla do lesa s černým chlebem, který dala neznámé ženě. Za odměnu si vysloužila kouzelný hrneček. Zde může čtenář/posluchač postřehnout větší důraz na výchovný charakter pohádek – děvče bylo hodné a svou laskavostí získalo jídlo pro sebe i svou matku. Pohádka *Hrnečku, vař!* je více kouzelná. Kromě kouzelného hrnečku společného oběma pohádkám se zde z čista jasna objevuje postava ženy, která vypadá jako žebračka. Tato žena, jakmile splní v pohádce své poslání, opět jako mávnutím proutku zmizí. Postavy se liší pouze věkem nebo vzhledem. Hrdinkou v pohádce *Sladká kaše* je malá holčička, zatímco v pohádce *Hrnečku, vař!* vystupuje již mladá slečna. Žena, kterou holčička potkala v lese, vypadá jako stará babička. Dcera v druhé pohádce však potkala ženu vypadající jako žebračka. Co se týká místa děje, Grimmové zasadili pohádku

do města a městského domu, ve kterém ženy žily, oproti tomu Erbenova pohádka se odehrává na venkově (ostatně jako většina jeho pohádek), přičemž hrdinky bydlí v chudé chaloupce.

b) Shodné znaky

Obsahem se pohádky nijak neliší: Chudá dívka žije s matkou, nemají co jíst, a tak jde děvče do lesa, kde narazí na ženu, jež děvčeti daruje kouzelný hrneček, který umí uvařit tolik kaše, kolik si člověk poručí. Jednoho dne dcera opustila domov a matka si řekla o kaši. Když však kaše měla navařeno dost, nevzpomněla si na povel, kterým by hrneček zarazila. Kaši se zatopil nejen jejich dům, ale i okolí, dokud se dcera nevrátila a hrneček nezastavila. Od té doby museli lidé jíst kaši, aby se dostali domů.

Počet postav je také stejný: V pohádkách vystupuje matka s dcerou a žena, která děvčeti dala kouzelný hrneček.

3.4 Živá voda (Grimmové) x Živá voda (Erben)

ŽIVÁ VODA (Grimmové)

V jednom království žil král, který najednou těžce onemocněl. Nikdo nevěřil, že nemoc přežije. Král měl tři syny, které tato událost velice zarmoutila. Sešli se v zahradě, kde nad neštěstím truchlili. Vtom se objevil neznámý stařeček a vyptával se, co se chlapcům stalo tak nešťastného. Princové vyprávěli, jak jejich tatínek onemocněl. Stařeček jim poradil, že existuje živá voda, která by tatínka jistě zachránila. Nejstarší syn se hned rozhodl, že živou vodu najde. Otec chlapce nechtěl do světa pustit, že je to příliš nebezpečné. Syn však otce prosil tak dlouho, až mu to král dovolil. Za tímto činem ale nevězela láska k otci, nýbrž chamtivost. Pomyslel si totiž, že pokud otce uzdraví, stane se jeho nejoblíbenějším synem a dostane království. Když odeválal ze zámku, uviděl na cestě pidimužíka. Pidimužík se chlapce ptal, kam tak pospíchá. Ten však pouze nafoukaně odsekl. Uražený trpaslík nad princem vyslovil kletbu. Princ brzy poté vjel do rokle a vysoké kopce se začaly tolik zužovat, že už se nemohl ani vrátit ani pokračovat dál, a tak tam zůstal jako přikovaný. Nemocný král trpělivě čekal, ale když se kralevic nevracel příliš dlouho, vydal se pro živou vodu i druhý syn. Jeho úmysly však také nebyly čisté. Pomyslel si totiž, že pokud je jeho starší bratr mrtvý a on přinese otci živou vodu, získá tím království jen pro sebe. Král ho nejprve nechtěl pustit, aby nepřišel o dalšího syna,

ale po dlouhém naléhání svolil. Prostřednímu synovi se však dařilo stejně jako nejstaršímu. Na cestě potkal pidimužika, který se ho zeptal, kam jede. Princ mu však, stejně jako předtím bratr, nezdvořile odpověděl, ať si plivne pod nohy. I druhého prince za jeho povýšenost trest neminul. Uvázl mezi skalami jako bratr. Když se ani druhý princ nevracel, rozhodl se nejmladší syn, že se vydá hledat živou vodu i své dva bratry. Král souhlasil tentokrát okamžitě. I třetí princ spatřil u cesty pidimužika. Když na prince zavolal, kam tak spěchá, zastavil a odvětil mu, že hledá živou vodu. Protože se zachoval jako slušný člověk, trpaslík mu poradil, kde živou vodu najde. Voda měla prýštit z kašny zakletého zámku. Aby do něho pronikl, daroval mu mužíček železný prut a dva bochníky chleba. Prutem měl princ třikrát udeřit na železnou bránu. Za vraty pak spatří dva lvy s rozevřeným chřtánem. Když princ hodí každému z nich chléb, doběhne mezitím pro živou vodu. Musí to však stihnout před dvanáctou hodinou, jinak se brána zase zavře a mladík tam zůstane uvězněn. Princ mu pěkně poděkoval za radu a dary a rozjel se do zámku. Všechno se stalo přesně tak, jak mu trpaslík pověděl. Po třetí ráně prutem se vrata rozletěla, lvům hodil dva bochníky chleba a utíkal až do zámku. Ocítl se ve velkém sále, kde nehybně seděli začarovaní princové. Vzal si jejich prsteny, meče a pecen chleba, který tam ležel, a šel dál. V dalším pokoji stála krásná panna. Prince políbila a poděkovala mu, že ji vysvobodil. Pokud by se za rok vrátil, slíbila mu celé své království a svatbu. Vysvětlila mu také, kudy se dostane ke kašně s živou vodou. Musí však vodu nabrat, než odbije dvanáct hodin. V dalším pokoji uviděl princ postel. Byl unavený, a tak se rozhodl, že si na chvilku odpočine. Usnul tvrdě, vzbudil se ve chvíli, kdy hodiny odbíjely tři čtvrtě na dvanáct. Utíkal ke kašně, nabral rychle vodu do poháru, který tam našel, a rychle pryč za bránu. Brána se však zaklapla právě ve chvíli, kdy byl skoro celý venku. Nestihl však stáhnout nohu a brána mu ucvakla kus paty. Princ to však nevadilo, protože získal to, pro co si přišel. Na cestě zpátky mu pidimužik prozradil, že tím mečem, co si princ odnesl, nabyl velké bohatství, protože jím může porazit celé válečné voje. Chléb mu zase zaručí to, že nikdy nedojde. Princ byl tak šlechetný, že i přes tyto dary se nemohl radovat. Stále myslel na své dva bratry. Zeptal se proto trpaslíka, kde jeho bratři jsou. Pidimužik nakonec kletbu odvolal, ale nejmladšího prince před nimi varoval. Zanedlouho bratři přijeli a nejmladší bratr jim vše vyprávěl. Jak získal živou vodu, meč a chléb a že rok na něho bude čekat princezna, kterou si vezme za ženu a bude panovat jejímu království. Všichni tři se společně vraceli domů. Cestou však došli do země, kde byl hlad a válka. Tamější panovník byl smířený, že všichni zahynou. Nejmladší princ mu nabídl chléb, jímž nasytí všechny v zemi, a zapůjčil mu i meč, se kterým zažene vojsko. Když válka a hlad skončily,

král vrátil princovi chléb i meč a všichni bratři pokračovali v cestě za otcem. Cestou projeli ještě další dvě země sužované válkou a hladem. Pomohl jim stejným způsobem, a tak celkem zachránil tři říše od zániku. Princové se dostali až k moři, nastoupili na loď a plavili se domů. Starší bratři však byli závistiví, že království za živou vodu získá nejmladší syn, a tak se domluvili, že bratra zahubí. Vymysleli lest, že jeho živou vodu ukradnou a místo ní mu nalijí obyčejnou mořskou vodu. Nejmladší princ s radostí odnesl živou vodu k chorému králi. Když se však otec napil slané vody, jeho stav se ještě zhoršil. Bratři nejmladšího osočili, že chtěl krále otrávit, a sami otci nabídli ukradenou živou vodu. Král se jako zázrakem okamžitě uzdravil, a dokonce se cítil jako za mlada. Princové se svému nejmladšímu bratrovi vysmívali, ba mu vyhrožovali, že pokud řekne, jak to doopravdy bylo, smrti se nevyhne. Starý král se na nejmladšího syna tolik rozhněval, že vydal rozkaz, aby byl tajně zastřelen. Princ, aniž cokoli tušil, vyjel na lov. Doprovázeli ho myslivec, pověřen strašným úkolem. Měl však dobré srdce a nedokázal mladíka usmrtit. Princovi pověděl o svém poslání, i to, že úkol nedokáže splnit. Vyměnili si proto šaty a princ lesem v pořádku odešel. Po nějakém čase přijely do zámku tři vozy plné zlata a drahých kamenů. Byly určeny nejmladšímu synovi za pomoc říším, které sužoval hlad a válka. Král se rychle dovtípil, že nejmladší syn byl nevinný a že zemřel neprávem. Myslivec se poté přiznal, že prince nezabil, a král byl za jeho neuposlechnutí rozkazu šťastný. Dal vyvolat ve všech okolních královstvích, že se jeho syn smí vrátit domů. Mezitím královská dcera, která celý rok čekala na svého zachránce, dala před zámek vystavět zlatou silnici. Nařídila, že kdo po ní přijde, smí být vpuštěn do zámku, kdo však přijde okolo, má být vyhnán. Nejstarší syn se právě v této chvíli rozhodl, že je na čase, vydávat se za svého nejmladšího bratra a jet si pro odměnu do království s živou vodou. Když uviděl zlatou cestu, řekl si však, že je škoda po tak krásné cestě šlapat, a tak ji obešel. To byla chyba, protože u brány mu řekli, že není ten pravý, a musel se s nepořízenou vrátit domů. Poté se rozhodl prostřední syn, že se vydá pro princeznu a její království. Když však jeho kůň stoupl na zlatou cestu, princ ho otočil, protože nechtěl zlatou cestu odřít podkovami. Strážní tedy ani druhého prince nepustili za bránu. Když rok vypršel, ujížděl nejmladší princ za svou nevěstou. Tak moc se na ni těšil, že si zlaté cesty ani nevšiml a ujížděl tak rychle, jak mohl, jen aby už byl s ní. Strážní mu otevřeli bránu a nic nebránilo tomu, aby se konala svatba. Po svatbě mu nevěsta řekla o vzkazu jeho otce. Princ se tedy vrátil domů a všechno otci vyprávěl. Král chtěl zlé syny potrestat, ale ti nastoupili na zámořskou loď, odjeli a nikdy už se nevrátili.

ŽIVÁ VODA (Erben)

Byl jeden král, který měl tři syny. Když vyrostli, rozbolely krále oči takovým způsobem, že musel zůstat pouze ve tmě. Nikdo nevěděl, jak králi pomoci. Jednou se mu v noci zdálo, že pokud si umyje oči živou vodou, bude zase zdrav. Stejný sen se mu zdál i následující dvě noci. Král si ráno povolal všechny tři syny a pověděl jim o snu. Všichni tři princové se chtěli vydat pro živou vodu. Král však nedovolil, aby odešli všichni najednou, protože by se o něho neměl kdo postarat. Rozhodl tedy, že by měl jít nejstarší syn. Nejstarší syn si vybral koně, nabral si mnoho zlata a stříbra na cestu a odjel. Jel tři dny, dokud nebyl příliš unavený. Přijel do města, kde se rozhodl, že si chvíli odpočine. V tamější hospodě uviděl tři krásné panny, které spolu hrály v kostky. Hra se mu velice zalíbila, a tak hrál tři dny a tři noci bez ustání. Přišel tím o všechno své zlato a stříbro a později i o svého koně. Nezbylo mu vůbec nic. Nakonec rozhodla jedna panna, že si zahrají jeden o druhého. Pokud vyhraje princ, všechny tři panny budou jeho i jejich majetek, a pokud prohraje, bude mladík jejich. Princ tedy prohrál všechno včetně sebe samého. Král zatím doma čekal a jeho zdravotní stav se stále zhoršoval. Rozhodl se tedy prostřední syn, že se vydá pro živou vodu a zjistí, co se s jeho bratrem stalo. Zvolil si koně, nabral stříbro a zlato a vyrazil do světa. Třetího dne dorazil do stejného města, jako jeho bratr. Byl tak vyčerpaný, že se rozhodl odpočinout si. Zašel do hospody, kde viděl tři krásné panny hrát v kostky. Díval se na ně tak dlouho, až ho jedna z nich pobídla, aby si také vsadil. Králevic začal hrát a prohrál všechno zlato, stříbro i koně. Nakonec prohrál sám sebe. Král opět v naději doufal, že se jeho chlapci vrátí i s živou vodou, ale nestalo se tak. Proto se chtěl vydat na cestu i poslední, nejmladší syn. Král však nechtěl přijít i o posledního syna. Princ ale prosil tak dlouho, dokud mu tatínek nedal požehnání. Princ si osedlal svého koně Siváka, z pokladnice si vzal jen tolik, kolik si myslel, že bude nutně potřebovat, a vydal se na cestu. Ve městě, kde jeho bratři zůstali, se mu sice líbilo, uvítal by oddech, ale přesto jel dál. Vzpomněl si totiž na chorého otce, který každý den počítá, kdy se jeho syn vrátí, a tak se nikde nechtěl zdržovat. Po několika dnech cesty spatřil další město. Do města se dalo dostat pouze přes most, který vedl přes hluboký příkop. Kůň Sivák se začal před mostem plašit. Když princ slezl, aby se podíval, co se mu nelíbí, uviděl podél mostu mrtvé lidské tělo. Tělo bylo již napůl shnilé a od ptáků a zvěře rozedrané. Králevic se vyptával lidí, proč nebožtíka nepochovají. Dostalo se mu odpovědi, že to byl dlužník, neměl nárok na pochování a byl vhozen do příkopu jako výstraha pro ostatní neplatiče. Princ jel do města, zaplatil za nebožtíka dluh a nechal ho řádně pochovat.

Po tomto dobrém skutku pokračoval v cestě dál. V lese potkal vlka, nejprve ho chtěl zabít, ale vlk mu nijak neublížil, právě naopak – slíbil princovi pomoc v jeho konání. V lese společně došli na louku. Vlk princovi poradil, aby Siváka nechal pást, a že ho sám dál ponese. Jakmile si princ na vlka sedl, vznesli se do nebe a letěli až k jedné hoře. Na křišťálové hoře byl postaven zámek z čistého stříbra. Vlk prozradil princovi, že na dvoře toho zámku jsou dvě studnice, které mají zlaté okovy. V té nalevo je mrtvá voda a v té napravo je živá voda. Princ musí nabrat živou vodu a do hodiny se vrátit. Králevic nejprve uposlechl rady, nabral živou vodu a odcházel. Poté ho však přemohla zvědavost a šel se podívat, co je ve stříbrném zámku. V prvním pokoji viděl u dveří ležet hrozného dvanáctihlavého spícího draka. V další místnosti leželo na stříbrných postýlkách dvanáct krásných panen. V třetím pokoji uviděl třináctou pannu. Byla překrásná! Spala na zlatém loži a na hlavě měla zlatou korunu. Vedle ní ležel stříbrný pás. Princ by se na tu krásu vydržel dívat věčnost. Vlk však pobíhal za oknem a dával znamení, aby princ rychle pospíchal pryč ze zámku. Králevic zaměnil svůj stříbrný pás za její a odjel. Drak však letěl za nimi. Králevic vytasil svůj meč a drakovi usekl křídlo. Ten spadl rovnou dolů, do moře. Když se vrátili zpět na louku, rozešli se spolu. Vlk princovi poděkoval, neboť on byl duch toho nebožtíka, co za něj princ zaplatil dluhy. Na cestu mu dal ještě jednu dobrou radu a to, a sice aby nekupoval žádné maso od šibenice, jinak s ním bude zle. Poté vlk z čista jasna zmizel. Princ se vracel domů a cestou narazil na dav lidí valící se z města, kde bratři zůstali. Dav se šel podívat na šibenici, protože měli být oběšeni dva muži, kteří prohráli sami sebe v kostkách a chtěli uprchnout. Bratři nejmladšího okamžitě poznali, padli na kolena a prosili ho, aby je vykoupil. Protože byl šlechetný, vyplatil je a společně se vraceli domů. Bratři zjistili, že nejmladší princ byl s živou vodou úspěšný, a tak se rozhodli, že mu ji ukradnou a prince před otcem pošpiní. V noci, když chlapec spal, zaměnili lahvičku s živou vodou za stejnou lahvičku, ale s vodou otrávenou. Když se vrátili domů, hned pospíchal nejmladší princ za otcem, aby mu od bolesti ulevil. Vtom mezi ně skočili dva starší bratři a nařkli prince, že chce otce otrávit, že to není živá voda. Navíc vše, co sami provedli, svedli na nejmladšího chlapce. Král nevěřil, a tak dal vodu psovi, který hned zahynul. Prolhaní sourozenci hned vzali živou vodu a psa zase vzkřísili. Král se tuze rozhněval na nejmladšího syna a nařídil, aby ho nechali zazdít ve věži. Zde by zahynul hlady, ale malým okénkem ho navštěvoval každou noc vlk, který mu nosil potravu. Vlk vyprávěl, co se stalo se stříbrným zámkem. Když drak zahynul, probudila se nejen panna na zlatém loži, ale i ostatní krásné panny. Křišťálová hora zezelenala radostí a tam, kde byla v okolí poušť, rozrostlo se překrásné město. Brzy po vysvobození přivedla

na svět královna ze stříbrného zámku synáčka. Syn rostl ne po rocích, ale po dnech. Když mu bylo sedm let, našel ve skříni ten stříbrný pás, co tam princ zanechal. Když se chlapec matky ptal, co to je, řekla mu, že je to pás jeho otce a že pro něj nechá poslat. Královna byla velice mocná a všichni se jí v okolí báli. Podle pásu poznala, kdo ji ze zakletí vysvobodil, a tak nechala uzdravenému králi poslat dopis, aby za ní okamžitě poslal syna, který mu přinesl živou vodu. Oba starší bratři se chtěli vydat na cestu ke královně. Král však poručil, aby odjel jen jeden – nejstarší, protože mu to právem patří. K zámku vedly dvě cesty – jedna železná a druhá zlatá – a dva mosty. Jakmile královnin syn viděl, že nějaký mladík jede k zámku, radoval se, že je to jeho tatínek. Královna však poznala, že se nejedná o jejího zachránce, protože ten zlatem nešetřil, aby živou vodu získal, proto by ani zlatou cestu nešetřil a jel po ní. Když králevic předstoupil před královnu, zeptala se ho, co viděl, když přijel do zámku, on však odpověď neznal, tak ho jako podvodníka nechala zazdít do věže. Hned napsala králi druhý dopis, že poslal podvodníka a zrádce, ať vyšle toho syna, který opravdu přinesl živou vodu. Druhý princ však také udělal chybu: Projel totiž přes železný most, a tak královna opět poznala zradu. Když před ní princ stanul, zeptala se ho královna na stejnou otázku, jako prvního nápadníka. I druhý princ odpověď netušil, a tak ho nechala jako podvodníka zavřít do věže. Poté napsala poslední dopis, ve kterém již králi vyhrožovala, ať okamžitě pošle syna, který opravdu donesl živou vodu, že oba dva předchozí byli podvodníci a zrádci a podle toho také dopadli. Král byl zdrcen z toho, že jediný jeho čestný syn kvůli němu zemřel. Rozhodl se královně poslat alespoň jeho kosti. Když zedníci prolomili zeď, místo kostí spatřili živého prince. Princ běžel ke svému otci a vypravoval mu, co se doopravdy stalo. Král ho prosil o odpuštění, že ho ani nevyslechl, a pověděl mu, co se s jeho bratry stalo. Králevic si osedlal svého koně Siváka, rozloučil se s otcem a ujížděl za královnou. Královnin syn vyhlížel z okna, dokud nespatriil svého pravého otce. Králevic ujížděl po zlatém mostě, až kusy z mostu odlétaly. Když stanuli před sebou, převyprávěl královně, co v zámku na vlastní oči tehdy viděl. Na důkaz ještě předložil její pás. Hned poslali pro starého krále, aby se mohl radovat s nimi. Oslavy trvaly čtrnáct dní, královna nechala propustit všechny vězně a mladý král zaplatil dluhy za všechny dlužníky.

SROVNÁNÍ

- a) Odlišnosti v pohádkách
Grimmové X Erben

Král onemocněl.	Krále začaly bolet oči.
O živé vodě řekl princům stařeček, kterého potkali v zahradě, když truchlili nad tatínkovou nemocí.	Králi se zdál tři noci po sobě sen, že pokud si oči omyje živou vodou, přestanou ho bolet.
Nejprve chtěl jít pro živou vodu nejstarší syn.	Všichni princové chtěli jít pro živou vodu, aby tatínka zachránili nebo získali království.
Všichni synové jeli do světa s prázdnou.	Princové si na cestu nabrali zlato a stříbro.
První dva princové přišli do záhuby, protože se chovali povýšeně a urazili pidimužíka, který je za to potrestal – zaklel.	Pro živou vodu se chlapci nedostali, protože je zlákala vidina peněz a krása mladých panen.
Za trest mladíci uvízli mezi skalami.	Princové prohráli v kostkách sami sebe a měli být popraveni, protože se pokusili uprchnout.
Poslední princ nebyl zaklet, protože se choval slušně.	Nejmladší princ nepřišel do záhuby, protože mu záleželo na otci a nechtěl se zdržovat ve městě jako ostatní bratři.
Kde získá nejmladší princ živou vodu, zjistil od pidimužíka.	K živé vodě třetího prince dovedl vlk, ve kterém byl duch nebožtíka, kterého princ předtím nechal řádně pochovat.
Aby se princ dostal do zámku, potřeboval prut a chléb.	Ke vstupu do zámku princ nepotřeboval nic.
V zámku našel princ studnu s živou vodou.	Na nádvoří zámku se nacházely dvě studnice – jedna s živou vodou a druhá s mrtvou vodou.
Zámek hlídali dva lvi.	V zámku na prince číhal dvanáctihlavý drak.
Princ měl nabrat živou vodu a odejít nejpozději poté, co odbilo dvanáct hodin.	Získat živou vodu a opustit zámek musel kralevic do hodiny.
Do zámku jel princ sám.	Do zámku se princ dostal díky vlkovi, který uměl létat.
V zámku seděli dva princové a princezna.	V zámku princ uviděl dvanáct spících panen a královnu.

Princezna slíbila svému zachránci, že na něj rok počká a pak se stane jeho ženou.	Královna celou dobu spala.
Princ nejprve nabral živou vodu a poté se vydal do zámku.	Princ nejdříve prošel zámkem a poté nabral živou vodu.
V zámku se princ zdržel, protože byl unavený a usnul.	Mladík se v zámku zdržel, protože se nemohl vynadívát na krásnou královnu.
Prince vzbudilo odbíjení hodin.	Vlk prince varoval, že už hodina brzy uplyne a že musí zámek hned opustit.
Princ přišel k úrazu – vrata mu usekla patu.	Princi se během cesty nepříhodilo žádné zranění.
Nejmladší syn se nemusel na cestě s nikým utkat.	Společně s vlkem musel mladík zneškodnit draka, aby se dostal zpět domů.
Pidimužik odvolal kletbu na starší bratry.	Nejmladší vykoupil své bratry ze šibenice.
Princ cestou zachránil tři království, která trpěla hladem a válkou.	Cestou domů se nestalo nic zvláštního.
Živou vodu bratři nejmladšímu ukradli, když se plavili po moři zpět do království.	Živou vodu bratři zaměnili, zatímco mladík spal.
Starší princové záměrně podali otci slanou vodu, kterou vydávali za živou.	Podlí bratři zaměnili živou vodu za otrávenou.
Král se napil slané vody.	Otrávenou vodu nechal král vypít psu.
Starší bratři nejmladšího osočili, až když král slanou vodu vypil.	Bratři upozornili otce, že voda, kterou mu nejmladší syn přinesl, je otrávená, ať ji dá nejprve vypít psu.
Král vydal rozkaz zastřelit svého nejmladšího syna.	Třetí princ měl být zazděn ve věži a ponechán smrti hladu.
Princ unikl smrti díky myslivci, který ho nedokázal zastřelit a nechal ho utéct.	Vlk nosil nešťastníkovi do věže jídlo, aby nezemřel hladu.
Král se dozvěděl pravdu, protože králové, kterým nejmladší syn pomohl od války a hladomoru, začali posílat jako poděkování vozy plné zlata a drahých kamenů.	Královna ze stříbrného království poslala králi dopis, aby se k ní dostavil její zachránce. Když se nejstarší a prostřední synové neukázali jako ti praví, poznal otec svůj omyl.
Král zjistil pravdu ještě před tím, než se	Král se dozvěděl pravdu až na konci

starší bratři pokusili získat ruku královny.	pohádky, když královna nechala uvěznit dva starší bratry.
Královna měla poznat svého zachránce podle toho, že přijede po zlaté cestě, a ne okolo.	Na cestě k zámku bylo potřeba přejet most – buď zlatý, nebo železný. Pouze zachránce si zvolí ten zlatý.
Královna svého zachránce viděla, nebylo tedy potřeba dalších otázek.	Královna se každého nápadníka ptala, co spatřil, když přijel onehdy do zámku.
Kdo nepřijel po zlaté cestě, nebyl do zámku vpuštěn.	Do zámku se dostal každý, aby mohla královna položit otázku.
Princové se s nepořízenou vrátili domů.	Podvodníci byli zadrženi ve věži.
Slavila se svatba.	Konala se čtrnáctidenní oslava.
Královna s nejmladším princem neměli děti.	Královna povila syna.
Král se nezúčastnil synovy svatby.	Král přijel na oslavu.
Zákeřní bratři nebyli nijak potrestáni a odpluli.	Chamtiví bratři byli za trest zadrženi ve věži.
V pohádce nenese žádná postava jméno.	Známe jméno jen princova koně – Sivák.

Hlavní rozdíl nenacházíme v ději, ale spíše v postavách. Všeobecně v pohádce K. J. Erbena vystupuje více postav. Mnoho postav ale není pro děj nijak významných, jako např. dvanáct panen, které spí v zámku s královnou. V pohádce bratří Grimmů vystupuje sice méně postav, které však jsou o to důležitější součástí děje, protože svou kouzelnou mocí ovlivňují hlavní postavy a děj pohádky. Příkladem kouzelné postavy, která se vyskytuje pouze v pohádce bratří Grimmů, je postava stařečka. Stařeček se jakoby kouzlem objevil v zahradě, aby princům poradil, jak mohou zachránit svého otce – krále. Další kouzelnou postavou je pidimužik, díky němuž nejmladší princ našel cestu k živé vodě, a zlí bratři byli potrestáni za svou namyšlenost a pro živou vodu se nedostali.

Erben klade větší důraz na to, že zlo je potrestáno i bez kouzel. Chamtiví bratři se nedostali k živé vodě, protože je zlákaly krásné ženy a vidina peněz. Připravili se tedy o štěstí sami svými zápornými vlastnostmi, ne kvůli kouzlům. Na rozdíl od pohádky bratří Grimmů je zlo dostatečně potrestáno: Královna dva starší bratry za jejich činy, proradnost a ulhanost nechala zadržet do věže. V druhé pohádce trestu unikli tím, že odpluli po moři neznámo kam.

Další velký rozdíl tkví ve zvířecích postavách: Zámek v pohádce bratří Grimmů střeží dva lvi, kteří nejsou zabiti, pouze obelstěni za pomoci bochníků chleba, aby princ mohl projít do zámku, aniž by mu ublížili. Erben oproti tomu využívá typickou bájnou postavu dvanáctihlavého draka. Draka princ přemohl díky vlkovi, který princem cestou do zámku i ke konci příběhu velice pomohl. Vlčí přízeň byla formou poděkování princem za to, že nezištně vyplatil dluh za neznámého nebožtíka, aby mohl být řádně pohřben. Duch tohoto zemřelého se následně převtělil do vlka, který byl navíc obdařen kouzelnou schopností létat. Princ se tak na jeho hřbetě dostal do stříbrného zámku, kde získal živou vodu, královnu a porazil dvanáctihlavého draka. Příčiněním vlka také princ nezemřel hladu ve věži, protože mu nosil jídlo do okénka, kam by se ze země nikdo nedostal.

Pohádka K. J. Erbena více poukazuje na peníze, na jejich moc a vliv na lidský charakter. Hamiznost a touha po penězích dokážou člověka dostat do záhuby. Princové se do světa bez zlata a stříbra vůbec nevydali. Kdyby ano, nečekala by je šibenice, ze které je musel nejmladší bratr vykoupit. Bez peněz by se nedostali ke krásným pannám a nehráli s nimi v kostky. Bratři Grimmové zlato ani stříbro v pohádkách nevyužívají. Princové vykazují převážně jiné špatné vlastnosti, jako je namyšlenost, neuctivost apod., za což je čeká odlišný trest – jsou uvězněni ve skalách. Touha po majetku a po moci v této pohádce ovšem také nechybí.

Vše, co se týče zámků, je rozdílné: Najdeme zde jiné postavy, jiný počet postav, jiná zvířata i děj je částečně odlišný. Erben uvádí v kontrastu živé vody i mrtvou vodu. Královna po celou dobu, kdy byl princ v zámku, spala, a po nějakém čase se jí narodil syn. Pořadí děje je také zaměněno – nejprve princ prošel zámkem a vodu nabral až při odchodu. Český autor používá i prvky, které nejsou příliš typické pro pohádku dnešní doby – popis zpola shnilé mrtvolky roztrhané ptáky a zvířít. Dalším příkladem je to, že král nechal otrávit psa, aby vyzkoušel účinek vody.

Grimmové do hlavního děje pohádky zasazují i vedlejší linii – princ pomohl dalším králům zachránit jejich země zbídačené hladem a válkou. Více se tak projevuje dobré srdce hlavního hrdiny.

Erben v pohádce použije výrok s nadčasovou platností: *„Škoda, přeškoda, že už je tomu tak dávno: kdyby to bylo dnes, mnohému dlužníkovi i mnohému věřiteli spadl by*

z hlavy kámen!⁵⁴ Citát navazuje na princovu šlechtnost, když zaplatil dluh za dlužníka a vykoupil bratry, aby neskončili na šibenici.

b) Shodné znaky

Pohádky se shodují v názvu, hlavním motivu, stěžejních postavách i hlavní dějové linii: V jednom království žil nemocný král. Král měl tři syny, kteří jeli do světa, aby otci přivezli živou vodu. Živá voda měla krále uzdravit. Pouze nejmladší syn se vydal pro živou vodu, aby tatínkovi ulevil od bolesti. Ostatní bratři odjeli do světa ze zjištěných důvodů. Nejstarší a prostřední princ byli neúspěšní. Příčina jejich nezdaru tkvěla v jejich záporném charakteru. Nejmladšímu princovi se podařilo získat živou vodu a ještě vysvobodit princeznu (královnu). Při cestě zpět k otci princ zachránil své bratry, a oni se mu „odvděčili“ tím, že zaměnili jeho živou vodu a před otcem ho pošpinili. Král chtěl nechat syna za zradu zabít, ale díky hodným pomocníkům princ smrti unikl. Zlí bratři se vydali získat princeznu (královnu), kterou nejmladší princ zachránil. Ta však vždy poznala, že její zachránce je někdo jiný. Jakmile princ unikl smrti, vydal se za svou nastávající ženou. Nakonec starší bratři nezískali nic, král zjistil pravdu o svém nejmladším synovi a poctivý princ získal nejen úctu svého otce, ale i krásnou ženu a její království.

3.5 Slepíččina smrt x O kohoutkovi a slepičce

SLEPIČČINA SMRT (Grimmové)

Slepíčka s kohoutkem se domluvili, že půjdou na ořeší. Domluva však měla jednu podmínku – vše co najdou, si musí napůl rozdělit. Nejprve objevila slepička velký ořech. Protože byla lakomá, kohoutkovi půlku oříšku nedala a chtěla si ho sníst sama. Jádro však bylo tak hutné, že ho nemohla spolknout a uvízlo jí v krku. Slepíčka se bála, že se zadusí, a tak volala na kohoutka, ať běží pro vodu a slepičce ji přinese. Kohoutek utíkal rychle ke studánce a prosil o vodu. Studánka poslala kohoutka k nevěstě pro červené hedvábí, jinak že mu vodu nedá. Kohoutek spěchal k nevěstě a žádal ji o červené hedvábí pro studánku. Nevěsta přislíbila hedvábí, pokud jí donese její věneček, který nechala viset na vrbě. Kohoutek rychle běžel k vrbě, stáhnul věneček z proutků, utíkal k nevěstě, nevěsta mu dala za věneček červené hedvábí, které donesl studánce, a studánka dala vodu pro slepičku. Kohoutek pospíchal za slepičkou. Slepíčka však ležela nehybná – zadusila se. Kohoutek byl tak nešťastný, že si myslel, že také žalem zemře. Zoufale zakokřhal

⁵⁴ Erben, Karel Jaromír: *České pohádky Karla Jaromíra Erbena*, Praha: Albatros 1961. s. 84.

a k slepičce se seběhla všechna zvířátka z okolí. Všichni slepičku oplakávali. Sešlo se šest myšek. Myšky postavily vozík, na kterém chtěly slepičku odvézt k hrobečku. Myšky vozík táhly a kohoutek je kočíroval. Cestou potkali lišku. Liška byla zvědavá, kam kohoutek jede, a tak jí vyprávěl, že mu jeho slepička zemřela, a že ji veze ke hrobu. Liška se přidala k nim, sedla si dozadu do vozíku, aby ji myšky utáhly. Cestou se k nim přidal ještě vlk, medvěd, jelen, lev a ostatní lesní zvířata. Všichni pokračovali dál, dokud nedojeli k potoku. Kohoutek začal vymýšlet, jak se přes potok dostanou. U potoka leželo stéblo slámy, kterému se nešťastného kohoutka tak zželelo, že se rozhodlo lehnout přes potok, aby se ostatní přes něj dostali na druhou stranu. Jakmile však na stéblový most najelo šest myšek, neudrželo se, sklouzlo do vody a myšky se utopily. Najednou zase kohoutek netušil, jak se dostane se svou nebožkou slepičkou na druhý břeh. Vtom se k potoku přikolébal řeřavý uhlík. Slíbil kohoutkovi pomoc, a tak si lehl přes vodu. Bohužel však o vodu malinko zavadil, zasyčel a zhasl. Když kohoutkovo neštěstí uviděl velký kámen, rozhodl se, že mu pomůže. Lehl si přes vodu a kohoutek přes něj táhl vozík. Kohoutek už byl skoro na druhé straně a chtěl k sobě přitáhnout i ostatní zvířátka. Vozík však takovou tíhu nevydržel a převrátil se. Všechna zvířátka spadla do vody a utonula. U potoka zůstal pouze kohoutek s mrtvou slepičkou. Vyhrabal hrob a slepičku pohřbil. Pak si sedl na hrobeček a truchlil a trápil se, dokud nezemřel i on.

O KOHOUTKOVI A SLEPIČCE (Erben)

Kohoutek a slepička šli na oříšky do obory. Kohoutek prohlásil, že vše, co naleznou, rozdělí si na polovinu. Slepička souhlasila a vyhrabala jádérko, o které se s kohoutkem rozdělila. Kohoutek našel zanedlouho další jádérko, ale se slepičkou se rozdělit nechtěl. Jeho lakota se mu však nevyplatila. Jádérko uvízlo kohoutkovi v krku a začal se dusit. Rychle zavolal na slepičku, aby běžela ke studánce pro vodu, jinak že zemře. Slepička běžela a prosila studánku, aby jí dala vodu. Ta však slíbila vodu, pokud jí přinese od švadleny šátek. I šla slepička ke švadlence a prosila ji o šátek. Švadlenka však také nedala šátek zadarmo. Poslala slepičku k ševci, aby jí přinesla střevíčky. Běžela tedy slepička za mistrem ševcem, ale ten odmítl slepičce střevíčky dát, pokud za ně nedostane štětiny od svině. Svině štětiny slíbila za mláto od sladovníka. Slepička se nevzdala a pospíchala za sladovníkem. Sladovník za své mláto požadoval smetanu od kravičky. Slepička šla tedy poprosit kravičku, aby jí dala trochu smetany. Kravička však měla ráda travičku, a tak slíbila svou smetanu za travičku. Slepička se vydala na louku, aby natrhala

kravičce trávu. Poprosila louku, zda si může natrhat travičku pro kravičku. Louka však nejprve chtěla, aby slepička vyprosila z nebe rosičky. Slepička tedy začala prosit nebe:

*„Nebe, nebičko, dej louce rosičky,
louka dá krávě travičky,
kráva dá sladovníkovi smetany,
sladovník dá svini mláta,
svině dá ševci štětiny,
švec dá střevíce švadlence,
švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi;
leží tam v oboře,
nožky má nahoře –
bojím se, bojím, že umře!“⁵⁵*

Nebe se nad kohoutkem slitovalo a seslalo na louku rosičku, louka dala travičku, kráva smetanu, sladovník mláto, svině štětiny, švec střevičky, švadlena šátek a studánka vody. Slepička si nabrala vodu a vpustila ji kohoutkovi do zobáčku. Jadýrko kohoutkovi sklouzlo do krku, vyskočil na nožky a vesele zakokrhal. Od této chvíle už kohoutek nikdy nebyl lakomý a se slepičkou se o vše dělil.

SROVNÁNÍ

a) Odlišnosti v pohádkách

Grimmové X Erben

Nevíme, kdo vymyslel domluvu, že vše, co kohoutek se slepičkou naleznou, rozdělí si napůl.	Kohoutek chtěl, aby si se slepičkou vše rozdělili napůl.
Slepička nejprve vyhrabala veliký oříšek.	Slepička našla malé jadérko.
Kohoutek nenašel nic.	Kohoutek objevil také jadérko.
Slepička se nerozdělila.	Kohoutek se nerozdělil přesto, že slepička s ním ano.

⁵⁵ Erben, Karel Jaromír, *České pohádky Karla Jaromíra Erbena*, Praha: Albatros 1961. s. 9.

Lakomá byla slepička.	Jako lakomec se projevils kohoutek.
Studánka poslala kohoutka k nevěstě pro červené hedvábí.	Studánka slíbila vodu za šátek od švadlenky.
Nevěsta přislíbila červené hedvábí za věneček, který nechala na vrbě.	Švadlenka chtěla za šátek střevičky od ševce.
Dál už kohoutek nikam nemusel.	Mistr švec se rozhodl vydat střevičky za štětiny od svině. Svině slíbila štětiny pouze za mláto od sladovníka. Sladovník požadoval za mláto smetanu od kravičky a kravička souhlasila dát mléko pouze za travičku.
Kohoutek si vzal věneček z vrby, aniž by se stromu dovolil.	Slepička poprosila nebe, aby dalo travičce rosu.
Kohoutek přišel s vodou pozdě a slepička již byla mrtvá – udušená.	Slepičce se podařilo vodou kohoutka zachránit.
Příběh pokračuje a nakonec všichni zemřou.	Pohádka končí šťastně a slepička už je ponaučená ze svého lakomství.

Pohádky se liší již podle názvu – *O kohoutkovi a slepičce* (K. J. Erben) a *Slepiččina smrt* (bratři Grimmové). Ihned poznáme, že se jedná o zvířecí pohádky a také se dovtípíme, že jedna z nich nekončí šťastně – hlavní postava umírá. Pohádky začínají téměř stejně. Liší se v detailech, např. v příběhu K. J. Erbena se o jádérko nepodělí kohoutek se slepičkou a v pohádce bratří Grimmů je lakomá slepička. Dále se pohádky liší v tom, jakým způsobem drůbeží hrdina vodu od studánky získá. V pohádce bratří Grimmů není tato část děje tak důležitá, protože příběh pokračuje dál. Není proto nutné, aby byla tato část tak obsáhlá jako u pohádky K. J. Erbena. V pohádce *Slepiččina smrt* kohoutek zamíří pouze ke studánce, k nevěstě a k vrbě. Tato část je v pohádce *O kohoutkovi a slepičce* mnohem obsáhlejší. Slepička běžela nejprve za studánkou, poté za švadlenou, za mistrem ševcem, za sviní, sladovníkem, kravičkou a travičkou. Nakonec musela ještě požádat samo nebičko, aby dalo rosu kravičce a ona získala vodu pro svého kohoutka. Zatímco Erbenova slepička všude slušně poprosila, kohoutek bratří Grimmů se zdvořilostmi nezdržoval, když věneček vrbě bez požádání sebral. Možná právě proto nedošel ke šťastnému konci ani on. V české adaptaci pohádky vystupují nejen zvířata, ale

nalezneme i postavy lidské. Tato pohádka končí právě v této chvíli, kdy slepička získá vodu a kohoutek je zachráněn. Kohoutek je již ze svého lakomství ponaučen a od této doby žili kohoutek se slepičkou spolu a o vše se dělili. Pohádka bratří Grimmů je mnohem delší a morbidnější. Než kohoutek získal vodu pro slepičku, bylo již pozdě a slepička byla mrtvá. Kohoutek chtěl samým steskem také zemřít, ale rozhodl se, že nejprve svou slepičku pohřbí. Tak nešťastně zakokrhal, že se seběhla všechna zvířátka z okolí. Přiběhly i myšky, které byly tak hodné, že vyrobily vozík pro slepičku a táhly ho k hrobečku. Cestou však potkali zvířátka, která byla velice líná, jen si sedla na vozík za slepičku a nechala se klidně táhnout malými myškami. Když dojeli k potoku, nevěděli, jak se přes potok dostanou. Stéblo slámy jim chtělo být užitečné, těžký vůz však neudrželo a myšky se utopily. Nakonec jim pomohl přes vodu kámen, ale všechna zvířata byla příliš těžká, a tak se vozík převrhl a zvířátka se utopila. Zde je vidět ponaučení, které pro zvířata vyplývá: Protože nechtěla nijak pomoci, pouze se nechala malými myškami vézt – utonula. Bohužel však zemřely i myšky, které chtěly kohoutkovi pomoci. Na druhý břeh se dostal jen kohoutek s mrtvou slepičkou. Kohoutek vykopal slepičce hrobeček a sám na hrobečku zemřel.

Pohádky jsou rozdílné také svým druhem. Česká pohádka je typickou kumulativní pohádkou. Je určena převážně pro malé děti, které si pomatují nabalování veršů, kdy slepička žádá o vodu. Prozaický text doplňují verše, které se opakují a přidávají se další. Začíná to slovy: „*Studánko, dej vody mému kohoutkovi; leží tam v oboře, má nožky nahoře - bojím se, bojím, že umře!*“⁵⁶ Slepička žádá další postavy a různé předměty nebo věci, které potřebuje, aby nakonec získala vodu od studánky: „*Nebe, nebíčko, dej louce rosičky, louka dá krávě travičky, kráva dá sladovníkovi smetany, sladovník dá svini mláta, svině dá ševci štětiny, švec dá střevíce švadlence, švadlena dá šátek studánce, studánka dá vody mému kohoutkovi; leží tam v oboře, nožky má nahoře – bojím se, bojím, že umře!*“⁵⁷ Tím, že je pohádka určena pro malé děti, končí jako klasická dnešní pohádka – šťastně. Z pohádky plyne ponaučení, že lidé nesmějí být lakomí. Kohoutek se ze své lakoty poučil a od této špatné zkušenosti už se dělí. Pohádka bratří Grimmů není příliš vhodná pro děti, protože všechny postavy zemřely. Zemřely však nejen ty, které si to zasloužily, ale i ty hodné a nevinné.

---

⁵⁶ Erben, Karel Jaromír, *České pohádky Karla Jaromíra Erbena*, Praha: Albatros 1961. s. 5.

⁵⁷ Erben, Karel Jaromír, *České pohádky Karla Jaromíra Erbena*, Praha: Albatros 1961. s. 9.

b) Shodné znaky

Oba příběhy jsou pohádky zvířecí. Hlavními postavami jsou slepička a kohoutek a vystupují ještě další zvířátka. Děj se až na drobné detaily shoduje zhruba do poloviny pohádky bratří Grimmů (celá pohádka K. J. Erbena): Slepíčka s kohoutkem šli na oříšky. Jeden ze dvojice byl však lakomý a i přes domluvu se odmítl rozdělit. Protože nebyl ochotný se rozdělit, uvízl mu oříšek v krku. Jeho partner rychle běžel pro vodu ke studánce. Studánka však chtěla něco za vodu výměnou. Tímto způsobem se výměna nabalovala s dalšími postavami. Když opeřenec konečně sehnal vše, co potřeboval, běžel rychle s vodou zpět, aby zachránil svého partnera.

3.6 Zlatovláska a Zlatovlásek x Zlatovláska

ZLATOVLÁSKA A ZLATOVLÁSEK (Grimmové)

Kdysi dávno pracovala na poli dvě děvčata. Jedno děvče trhalo konopí a druhé žalo obilí. Okolo jel na koni mladý král. Děvečky si začaly povídat, co by udělaly, kdyby si je král odvezl na zámek. Ta starší toužila konopím obléknout celý dvůr. Mladší zas chtěla být kuchařkou, aby mohla celý dvůr nasytit obilím. Král děvčata poslouchal a jejich plán se mu velice zamlouval. Rozhodl se, že pro obě pošle. Mladší děvče si vzal za ženu a starší jmenoval hlavní kuchařkou. Zpočátku se obě dívky cítily spokojené a šťastné, ale starší dívka brzy začala na mladší kamarádku žárlit. Vymyslela plán, jak se mladé královny zbaví. Když královna přiváděla na svět dvojčátka, kuchařka vyhnala všechny z okolí, aby mohla svůj plán uskutečnit. Královně se narodili chlapeček a holčička se zlatými vlasy. Kuchařka je však vzala a zahrabala do hnoje na dvoře. Místo dětí položila do kolébky štěňátko a koťátko. Královna zanedlouho chtěla své dvě děti vidět a kuchařka začala bědovat, že se stalo veliké neštěstí. Zpráva se hned rozkřikla mezi dvořany, ti to vyprávěli dál a dál, až se to dostalo ke králi. Král se tak rozhněval, že nechal zvířata utopit a královnu zaživa pohřbít. Zanedlouho se oženil s tou starší – kuchařkou. Na hnoji, kde byla zahrabána Zlatovláska se Zlatovláskem, mezitím vyrostly dvě zlaté jedličky. Králi se stromky líbily, ale královně, kterou tížilo svědomí, jedličky vadily. Vymyslela si proto, že je nemocná, a že by jí pomohlo, kdyby mohla spát na dřevěném loži z těchto zlatých jedliček. Panovník proto přikázal, aby ze stromků vyrobili královské lože, ale když královští manželé ulehli, prkna k sobě začala promlouvat hlasy dvojčat. Sestřička si stěžovala, že jí zlá macecha hrozně tlačí, a bratříček zas odvětil, že je mu lehký, protože na něm leží předobry otec. Král tvrdě spal a nic neslyšel, ale královna měla tak nečistě

svědomí, že celou noc neměla klid. Vymyslela si, že je jí ještě hůř, a že chce prkna spálit. Král si přál, aby se jeho žena uzdravila, a tak nechal prkna okamžitě spálit. Z pece však nepozorovaně vylétly dvě jiskry a dopadly do ječmene. Ječmen vzala děvečka a dala ho sežrat ovcím. Ovečka přivedla na svět dvě jehňátka se zlatým rounem. Král měl ze zlatých jehňátek obrovskou radost, ale královna se při pohledu na ně tak vyděsila, že ji píchlo u srdce a znovu onemocněla. Prohlásila, že by ji určitě vyléčilo, kdyby snědla srdce těchto jehňátek. Nechala tedy jehňátka zabít, srdce snědla a jejich vnitřnosti nechala hodit do řeky. Voda je unášela pryč od království, a když byly dostatečně daleko, vyvrhla je na břeh. Místo vnitřností jehňátek se však na břehu ocitly dvě krásné děti se zlatými vlásky. Děti byly tak velké, jakoby celou dobu rostly. Sourozenci však byli nazí, protože neměli maminku, která by jim dala košilku. Děti byly tak krásné, že samo slunce se na ně nemohlo vynadívat. Zůstalo stát celých sedm dní. To, že slunce nezachází, udivilo dokonce i Pána. Šel se proto zeptat, co se děje. Slunce mu ukázalo dole na zemi Zlatovlásky, kteří si hráli u řeky. Děti se mu zželelo a rozhodl se, že se jich ujme. Sestoupil na zem jako starý hodný muž a každému dal košilku a zlaté kladívko. Ukázal jim, kudy mají jít a klepat kladívkem na dveře. Tam, kde jim otevrou, mají vyprávět pohádku – jejich příběh. Děti šly prašnou cestou až do velkého města, kde klepaly na mnohé dveře. Otevřel jim až sám král, který se velmi trápil tím, že nemá děti. Ze Zlatovlásků byl nadšený, děti si mu sedly na kolena a začaly vyprávět pohádku, kterou znaly od Pána. Vtom přišla královna a se zděšením hned zase utekla. Král sdělil dětem své poznání, že to není žádná pohádka, nýbrž skutečný příběh, a že jsou jeho dětmi. Vydal okamžitě rozkaz, aby byla jeho žena ihned za živa pohřbena. Nikdo nemohl královnu dlouho najít. Nakonec ji našli u řeky, kde si v zoufalství sama trhala vlasy. Chtěla se dokonce oběsit, ale smyčka se jí přetrhla. Utopit se jí také nepodařilo, protože řeka ji vždy vyhodila zpět. Svému trestu tedy neunikla, chytily ji a za živa pohřbili. Král poslal sluhu do říše Sedmi trpaslíků, aby odtud přinesl živou vodu. Nechal vykopat svou první ženu a pokropil ji živou vodou. Od té doby žili společně jako rodina. Z chlapce se stal následník trůnu a z dívky krásná princezna, před kterou se skláněly dokonce i růže v zahradě. O princeznu se ucházeli císařové a králové z celého světa. Princezně však nezáleželo na penězích, nýbrž na lásce, a tak si vzala za muže chudého uhlíře, protože ten měl v Kristově říši to nejšlechtnější srdce.

ZLATOVLÁSKA (Erben)

Byl jeden velice chytrý král. Jednoho dne mu stará babička přinesla v košíku hada, po jehož pozření měl rozumět dokonce řeči zvířat v povětří, na zemi i ve vodě. Babičce

za hada dobře zaplatil a nechal si ho hned ustrojít k obědu. Kuchaři však pohrozil, že pokud jen okusí, zaplatí za to hlavou. Kuchař se jmenoval Jiřík. Jiříkovi bylo velice divné, že má uvařit něco, co nesmí ochutnat. Co by to bylo za kuchaře, kdyby neochutnal, co sám připravil? Když byla podivná ryba upečena, kousíček snědl. Najednou slyšel mouchy a housera s hejnem hus, jak si povídají. Dal si ještě trošku a odnesl pokrm králi, jako by se nic nestalo. Po obědě král poručil Jiříkovi, aby s ním jel na vyjížďku na koních. Král jel napřed a Jiřík hned za ním. Na louce si Jiříkův kůň hopsal, protože vezl mladého jezdce. Králův kůň si však stěžoval, že by si taky poskakoval, kdyby nevezl starého a nebál se, že ho shodí. Jiřík se zasmál tomu, co koně povídali. Král měl tím pádem podezření, že koním rozuměl stejně jako on. Po návratu král Jiříkovi poručil, aby mu nalil víno – pokud však nedolije nebo naopak přelije, srazí mu vaz. Jiřík lil víno, když v tom za okny poletovali dva ptáčci a hádali se o tři zlaté vlasy krásné Zlatovlásky. Jiřík se zaposlouchal do hádky, a jak upadl jeden vlas na zem, přelil. Král rozhodl, že si kuchař může život vykoupit, pokud mu tu zlatovlasou pannu doveze za manželku. Jiřík se tedy vydal neznámo kam pro Zlatovlásku. Cestou přijel k černému lesu, kde hořel keř, který zapálili pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec a mravenečci žádali, aby jim Jiřík pomohl, jinak že uhoří. Jiřík ihned seskočil z koně, utál keř a uhasil ho. Mravenečci mu přislíbili pomoc, až bude v nouzi. Pokračoval cestou lesem, až dorazil k jedli, na jejímž vrchu bylo krkavčí hnízdo, ale krkavčata nařikala dole na zemi, že jsou hladová a rodiče jim odlétli. Jiřík seskočil z koně a vrazil mu do boku meč, aby ptáčata měla co žrát. Také krkavčata přislíbila pomoc, až bude mladík potřebovat. Dál putoval mladý kuchař pěšky. Došel k moři, kde se hádali dva rybáři o zlatou rybu. Jiřík si od rybářů rybu vzal, zaplatil za ni oběma všechny peníze, které dostal od krále na cestu, a rybu vhodil do moře. Zlatá ryba vystrčila hlavu z vody, slíbila pomoc a zmizela pod hladinou. Rybáři ještě Jiříkovi poradili, kde zlatovlasou pannu najde – je to dcera krále z křišťálového zámku na ostrově. Jiřík však musí dobře vybrat, protože král má dvanáct dcer, ale pouze jedna má tak krásné zlaté vlasy, které když ráno češe, line se záře po nebi i po moři. Rybáři se nabídli, že mládence na ostrov zavezou. Král rozhodl, že dá svou dceru pouze tehdy, když si ji mladík pro svého krále vyslouží. Ráno dostal hoch za úkol najít všechny perly, které Zlatovlásky na louce ztratila, když se jí tkanice roztrhla. Jiřík hledal od rána do poledne, ale ani jednu perlu nenašel. V tom si vzpomněl na mravenečky a požádal je o pomoc. Mravenci mu našli všechny perly a on jen mohl na tkanici navlékat. Král byl s jeho prací spokojený, protože ani jedna perlička nechyběla. Dalšího rána král přišel s dalším úkolem – jeho zlatovlasá dcera se koupala v moři a ztratila tam zlatý prsten. Pokud mladík prsten přinese, bude mít

druhý úkol splněn. Jiřík chodil smutně po břehu, protože moře bylo tak hluboké, že ani na dno nedohlédl. Požádal o pomoc zlatou rybkou, která mu prsten zanedlouho přinesla i se štikou, která ho měla na ploutvi. Král se vyjádřil opět pochvalně a dalšího dne uložil poslední úkol – donést živou a mrtvou vodu. Mladík nevěděl, kam pro živou a mrtvou vodu jít, a tak se vydal přímo do černého lesa, kam ho nohy nesly. Požádal krkavce, aby mu pomohli. Zanedlouho přilétli a každý držel v zobáčku tykvici plnou vody. Na kraji lesa viděl pavučinu, roztaženou od jedné jedle k druhé. Na pavučině seděl pavouk cucající mouchu. Jiřík pocákal mrtvou vodou pavouka a živou vodou mouchu. Dobře udělal, neboť bez mouchy by nepoznal, která z panen je Zlatovláska. Král se divil, že Jiřík splnil všechny obtížné úkoly a rozhodl se, že mu dceru dá, pokud ji pozná. Přivedl ho do velké síně, kde sedělo u kulatého stolu dvanáct panen, jedna jako druhá. Každá měla na hlavě bílou loktušku dlouhou až na zem, aby nebylo poznat, která ze sester je Zlatovláska. Jiřík však nebyl na tento těžký úkol sám – moucha bzučela okolo stolu a ukázala mu, která dcera je ta pravá. Jiřík tedy vysloužil krásnou pannu svému králi a také mu ji odvezl. Ten byl ze Zlatovlásky nadšen a hned dal chystat svatbu. Král chtěl původně dát svého sluhu oběsit pro jeho neposlušnost a nechat sežrat krkavci. Za jeho službu se však rozhodl, že mu nechá sekerou srazit hlavu a dá ho řádně pochovat. Nevěsta měla však podivné přání. Chtěla si vzít tělo mrtvého sluhu. Zlatovláska pak urovnala Jiříkovu hlavu k tělu, pokropila ho mrtvou vodou a hlava srostla s tělem. Poté pokropila mrtvolu živou vodou a Jiřík vstal ještě mladší a krásnější než dřív. Když král ten zázrak uviděl, nařídil, aby ho také sřali a pak tou vodou pokropili. Služebníci krále polévali živou vodou, až všechnu vylili. Hlava mu však nechtěla nijak k tělu přirůst. Až poté, co pokropili hlavu a tělo mrtvou vodou, hlava přirostla, ale král již zůstal mrtev, neboť nebylo již více živé vody, která by ho přivedla k životu. Království zůstalo bez krále, a tak se Jiřík stal novým mladým králem a po boku mu stála krásná Zlatovláska.

SROVNÁNÍ

a) Odlišnosti v pohádkách

Pohádky se liší již podle názvu postavami, které vystupují. V pohádce K. J. Erbena má pouze jediná princezna z dvanácti královských dcer zlaté vlasy, kdežto v pohádce bratří Grimmů zdobí zlaté vlasy obě hlavní postavy, bratra a sestru. Dvojčátka vystupují v pohádce jako malá miminka, později větší děti a v závěru dokonce jako dospělí mladí lidé. Rozdílem je tedy také to, že v jedné pohádce vystupují děti a v druhé pouze dospělí

hrdinové. Děj pohádek se nijak neshoduje. V pohádce *Zlatovláska* musí hlavní hrdina plnit různé úkoly, aby si vysloužil princeznu – najít perly na louce, najít prsten v moři, získat živou a mrtvou vodu a nakonec poznat, která z dvanácti panen je Zlatovláska. V pohádce bratří Grimmů tento motiv chybí a je nahrazen spíše krutými událostmi (smrt dětí, zvířat, zaživa pohřbené královny apod.). Pohádka bratří Grimmů je více morbidní. Hned na začátku příběhu zlá kuchařka zahrabala do hnoje nebohá novorozeňata, král nechal svou milovanou manželku pohřbít zaživa. Byla zabita jak zvířata, tak zvířata s duší zemřelých dětí a nakonec najdeme popis toho, jak zlá královna zešílela, trhala si vlasy a chtěla spáchat sebevraždu. V závěru pohádky bratří Grimmů vystupují také neobyčejné postavy, jako jsou trpaslíci, kteří ve své zemi mají živou vodu. Odlišný je i druh pohádek: Pohádka bratří Grimmů může spadat i mezi legendární pohádky, neboť zde vystupuje Bůh, který je jmenován jako „náš Pán“. Sestupuje na „Kristovu říši“ jako stařec, aby pomohl nebohým dětem vrátit se domů.

b) Shodné znaky

Pohádky jsou shodné pouze v některých motivech. V obou příbězích vystupují postavy se zlatými vlasy, jak je vidět již podle názvu – *Zlatovláska* (K. J. Erben); *Zlatovláska a Zlatovlásek* (bratři Grimmové). *Zlatovláska* je jednou z nejznámějších pohádek K. J. Erbena, a to díky filmovému zpracování. V méně známém příběhu bratří Grimmů však vystupuje postava Zlatovlásky také. Obě dívky jsou tak půvabné, že všem mužům vyrazí dech i jen pohled na jejich krásné zlaté vlasy. Objevují se zde nejen členové královského rodu, ale i chudí lidé a pracující osazenstvo zámku. Hlavní postavou je kuchař (*Zlatovláska*) a v druhé pohádce kuchařka (*Zlatovláska a Zlatovlásek*). Dalším motivem společným těmto pohádkám je živá voda. S živou vodou jsme se setkali již ve výše zmíněných pohádkách se stejnojmenným názvem. Zde však živá voda představuje důležitý prvek, prostřednictvím kterého se hlavní postavy dočkaly šťastného konce. Nebýt živé vody, hlavní postavy by zůstaly mrtvé. Motiv smrti je také velice častý. Čtenář se setkává i s příliš morbidními prvky. V pohádce *Zlatovláska a Zlatovlásek* král nechal pohřbít zaživa své ženy. Zlá královna si rvala vlasy a chtěla spáchat sebevraždu apod. Erbenova pohádka není tolik krutě podána, avšak některé morbidní prvky zde také najdeme – Jiříkovi je sřata hlava a král později také podlehne stejné smrti. Krutost na zvířatech je zde také markantní. Jiřík, přestože je kladný hrdina, zabije svého koně, aby měla ptáčata co žrát. V příběhu je však tento čin podán jako dobrý skutek, což většinu čtenářů asi v dnešní době překvapí. Zřejmě z tohoto důvodu je tato část pohádky ve zfilmované verzi vynechána.

Jiřík koně nezabíjí, nýbrž vyměňuje s rybáři za loďku. V příběhu *Zlatovláska a Zlatovlásek* je smrt zvířat ještě častější. Král nechal zabít štěně, kotě i malá jehňátka. Společným znakem tedy je to, že smrt je podávána jako součást života. Zde má však člověk právo rozhodovat o životě nejen zvířat, ale i jiných lidí. Čtenáři je podáno vždy stejné ponaučení – hamižnost, zloba a lakomství se nevyplácí a neuniknou trestu. Obě pohádky disponují různými kouzelnými prvky, které jsou pro tento žánr typické. Počínaje společným prvkem živé vody, která vzkřísí i nebožtíky, a konče odlišnostmi, jako je např. porozumění řeči zvířat nebo převtělení duší mrtvých dětí do zvířat, nebo dokonce do stromů, a později do prken.

3.7 Sněhurka (Grimmové) x Sněhurka (Erben)

SNĚHURKA (Grimmové)

Žil sedlák Ivan se svou manželkou Marií. Byli už staří a neměli za celý život žádného potomka. Velice je to rmoutilo. Jednou v zimě se dívali z okna na děti, které z čerstvého sněhu lepily bábu. Najednou napadlo Ivana, že si také jednu postaví. Marie však vymyslela, že si raději udělají ze sněhu děťátko, když jim Bůh nedopřál opravdové dítě. Manželé vytvořili ze sněhu tělíčko, ručičky a nožičky a nakonec i hlavičku. V tu chvíli šli okolo sousedé a ptali se, co to staří manželé dělají. Ivan se jen usmál a Marie řekla, že Sněhurku. Nakonec přidělali nos a bradu, dva důlky pro očička, a jakmile udělal Ivan i pusinku, začalo děťátko dýchat. Děťátko začalo hýbat ručičkami i nožičkami a otevřelo krásně modrá očička. Marie měla radost, že jim konečně Bůh dopřál děťátko. Když svou holčičku objali, sníh z ní odpadl a ze sněhové postavičky se stalo opravdové dítě. Sněhurka rostla velice rychle. Během pár hodin vyrostla, co jiné děti za roky. Za zimu dívka vyrostla jako třináctileté dítě, hrála si s ostatními děvčaty ve vsi a byla šťastná se svými rodiči. Děvčátko bylo bílé jako sníh a mělo rezavé vlásky až po pás. Vypadalo ale, jako by nemělo v těle ani kapičku krve. Ivan neustále děkoval Bohu, že jim nakonec nadělil tak krásnou a hodnou holčičku. Skončila však zima, sluníčko začalo svítit, louka se zazelenala a Sněhurka najednou úplně zesmutněla. Když roztál poslední sníh, Sněhurka ještě více zesmutněla a nevycházela vůbec na slunce. Pouze když přšelo, byla veselejší. Jednoho dne napadaly kroupy a Sněhurka z toho byla tak nadšena, jako by padaly perly. Poté, co kroupy roztály, děvče opět zesmutnělo. Na den svatého Jana se šla děvčátka veselit do háje. Chtěla, aby Sněhurka šla také, ale matce se jí nechtělo pustit, a ani dceři se nijak nechtělo. Nakonec přece jen šla – vily věnečky, vázaly květiny a zpívaly si. Večer postavily hranici

a jedna po druhé skákaly přes oheň. Najednou však Sněhurka zmizela, dívky si myslely, že se jim jen schovala, a všude ji hledaly. Sněhurka však ani ve vsi nebyla. Hledali ji všichni vesničané, ale po Sněhurce ani stopy. Když skákala přes oheň, jako sníh roztála a stal se z ní obláček.

SNĚHURKA (Grimmové)

Žila královna, která neměla žádného potomka. Jednou v zimě seděla u okna, dívala se, jak padá sníh, a šila. Jehlou se však píchla do prstu a její rudá krev třikrát kápala na běloučkový sníh. V tom si královna pomyslela, jak by byla šťastná, kdyby se jí narodila dcera bílá jako sníh, s rudými tvářemi jako krev a havraními vlásky. Zanedlouho se královně sen splnil – narodila se jí přesně taková dcera, jakou si přála. Proto ji pojmenovala Sněhurka. Bohužel zakrátko královna zemřela. Za rok se král znovu oženil. Nová královna byla překrásná, ale velice pyšná. Měla kouzelné zrcadlo, kterého se vždy ptala:

*„Zrcadlo moje ze všech nejvzácnější,
kdopak je v naší zemi nejkrásnější?“⁵⁸*

Dokud zrcadlo odpovědělo, že královna je ze všech nejkrásnější, byla královna spokojená. Jakmile však Sněhurce bylo sedm let, svou krásou královnu předčila. Zrcadlo mluvilo pouze pravdu, a když řeklo královně, že její nevlastní dcera se jí dávno krásou vyrovná, zbledla závistí a od této doby se na Sněhurku ani nepodívala. Jednoho dne rozkázala myslivci, že musí dívku odvést do lesa, usmrtit a její játra a plíce přinést královně jako důkaz, že její rozkaz splnil. Myslivec děvče do lesa odvedl, ale dívenka ho prosila, ať ji nechá jít, že se domů nikdy nevrátí. Myslivec byl hodný člověk, a tak nedokázal dítě zabít. Myslel si, že děvče stejně roztrhají divoká zvířata, a tak ho nechal běžet. Poté chytil selátko divočáka, zabil jej, vykuchal a plíce a játra donesl královně. Kuchař vnitřnosti uvařil a královna je snědla. Vystrašená Sněhurka mezitím běžela lesem. Když už se začalo stmívat, uviděla malou chaloupku. V chaloupce bylo všechno malinké, ale velice útulné. V chaloupce stál stolek se sedmi malými židličkami. Vedle talířku bylo sedm malých lžiček, nožiček, vidliček a pohárků. Sněhurka měla takový hlad, že z každého

---

⁵⁸ Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 88. ISBN 01-024-88.

talířku ujedla a z každého pohárku upila. Nakonec si lehla do postýlky a usnula. Když se setmělo, vrátilo se domů z práce sedm trpaslíků. Trpaslíci kutali a dobývali v horách rudu. Podivili se, co se v jejich chaloupce stalo. Každý si všiml něčeho, co nebylo tak, jako když odcházeli. Konečně uviděli Sněhurku. Z dítěte byli všichni trpaslíci tak nadšení, že ji nechtěli ani vzbudit. Trpaslík, v jehož postýlce Sněhurka spala, spal střídavě u svých kamarádů až do rána. Ráno se děvče probudilo a velice se pidi mužiků leklo. Ti však byli milí a vstřícní, a tak jim Sněhurka vyprávěla svůj příběh. Trpaslíci Sněhurce nabídli, že pokud se jim bude o chaloupku starat, bude jim vařit, stlát, prát, šít a uklízet, může u nich zůstat. Trpaslíci každé ráno odcházeli do hor a děvče zůstávalo přes den doma samo. Královna mezitím byla spokojená, že se Sněhurky nadobro zbavila. Předstoupila opět před své kouzelné zrcadlo a ptala se, kdo je na světě nejkrásnější. Zrcadlo však odpovědělo, že Sněhurka v lese se královně krásou vyrovná. Tímto způsobem se královna dozvěděla, že ji myslivec obelhal a že Sněhurka stále žije. Rozhodla se, že se nebožácky zbaví sama. Závist jí totiž nedovolila nechat krásnou dívku žít. Královna se převlékla za starou kramářku a vydala se na cestu přes sedm vrchů k chaloupce sedmi trpaslíků. Přestrojená macecha nalákala Sněhurku na šněrovaldo upletené z pestrobarevné šňůry a naivní děvče pustilo ženu dovnitř. Babka začala dívku šněrovat, ale ušněrovala ji tak pevně, že nemohla dýchat a upadla na zem. Královna spokojená, že je opět nejkrásnější, odešla zpět do království. Trpaslíci se vrátili do chaloupky a okamžitě poznali, že je Sněhurka příliš pevně ušněrovaná, a tak šněrovaldo rozstříhli. Dívka se za chvíli opět nadechla a trpaslíkům vyprávěla, co se jí stalo. Pidi mužici Sněhurku varovali, že kramářka byla určitě sama královna, ať se má před ní na pozoru a již nikomu za žádnou cenu dveře neotevívá. Královna zatím přišla do zámku, svlékla ze sebe převlek a opět se ptala zrcadla, kdo je na světě nejkrásnější. Zrcadlo ale zase odpovědělo, že tou ze všech nejkrásnější je Sněhurka. Zlá macecha vymyslela další plán, jak se nevládní dcery zbavit. Jelikož ovládala různá čarodějnická kouzla, vyrobila jedovatý hřeben. Opět se převlékla za bábu a šla k chaloupce sedmi trpaslíků. Sněhurka nejprve nechtěla stařenu do chaloupky pustit, ale hřeben se jí tolik zalíbil, že vyšla z chaloupky ven a nechala si do vlasů hřeben zastrčit. V tu chvíli se otrávená Sněhurka skácela na zem. Večer se trpaslíci vrátili domů a Sněhurce hřeben z vlasů vytáhli. Hned jim bylo jasné, že za tímto darebným činem nestojí nikdo jiný, než královna. Opět varovali děvčátko, aby nikomu neotevíválo a ani nevycházelo ven z chaloupky. Sotva královna přišla do zámku, hned si to zamířila ke kouzelnému zrcadlu. Po jeho odpovědi byla královna samou záští tak bez sebe, že se zapřísáhla, že Sněhurka zemře, i kdyby sama u toho měla zemřít. Zavřela se

do komory, kde vytvořila otrávené jablko. Na pohled bylo jablíčko překrásné, jen se zakousnout. Jedna polovina byla bílá a druhá červená. Bílá část byla neškodná, zato pouhé kousnutí do červené půlky by znamenalo pro nešťastníka okamžitou smrt. Macecha se již potřetí převlékla – tentokrát za selku – a vydala se opět za Sněhurkou. Zde mladou dívku obalamutila tím, že se do poloviny jablka zakousla, a když Sněhurka viděla, že se selce nic nestalo, zakousla se do krásného jablíčka také. V tu chvíli však upadla mrtvá na zem. Královna se chvilku s radostí na mrtvou Sněhurku dívala a byla pyšná na to, že se krásné dívky natrvalo zbavila. Konečně mohla mít radost z odpovědi, kterou jí zrcadlo v zámku poskytlo. Již nikdo na světě nebyl krásný tak, jako královna. Když se trpaslíci vrátili domů, snažili se opět dívku přivést k životu. Rozšněrovali ji, rozčesali vlasy, omyli vodou i vínem, ale nic ji k životu zpátky nepřivedlo. Seděli kolem Sněhurky celé tři dny a truchlili nad její ztrátou. Po třech dnech chtěli děvče pohřbít, ale dívka stále vypadala, jako když spí. Měla stále krásné růžovobílé tváře, a tak ji nechtěli zahrabat do černé země. Trpaslíci vyrobili skleněnou rakev, na její víko napsali zlatým nápisem její jméno a také to, že byla královského rodu. Vynesli rakev na kopec, kde každý den jeden z trpaslíků nebožačku hlídal. K rakvičce se chodila dívat i zvířata – sova, havran a holubička. Sněhurka ležela v rakvi již dlouhou dobu, ale její tělo vůbec nezetlelo. Vypadala stále, jako když jen spí. Jednoho dne do lesa zabloudil princ. Spatřil krásnou Sněhurku v rakvi a šel požádat trpaslíky, aby mu ji přenechali. Sliboval za rakev s nebožkou cokoli, co si budou trpaslíci přát. Ti však Sněhurku nechtěli prodat ani za všechno zlato a jmění světa. Proto princ požádal, aby mu děvče darovali, že ji bude ctít a starat se o rakev, jako o největší poklad světa. Trpaslíci souhlasili. Sluhové odnášeli rakev a najednou zakopli. V tu chvíli Sněhurce vypadlo jablko z krku a mohla se konečně po dlouhé době nadechnout. Princ jí vše vyprávěl a požádal ji o ruku. Zakrátko se konala svatba. Sněhurka pozvala na svatbu i zlou macechu. Když se královna ustrojená na svatbu pyšně zeptala, kdo je na světě nejkrásnější, zrcadlo odpovědělo, že nevěsta. Královna mohla samou zlostí puknout. Nejprve ani na svatbu nechtěla jít, ale poté jí zvědavost nedovolila zůstat stranou. Chtěla tu okouzující nevěstu vidět. Když v sále uviděla Sněhurku, zůstala stát jako omráčená. Pro zlou královnu se již zhavily železné střevíčky v ohni, sluhové je v kleštích vyndali a zlá macecha v nich bosýma nohama musela tančit tak dlouho, dokud nezemřela.

SROVNÁNÍ POHÁDEK

a) Odlišnosti v pohádkách

Přesto, že mají pohádky stejný název, liší se jak v postavách, tak v ději a místě, kde se odehrávají. Příběh českého autora Erbena se odehrává na vsi a hlavní hrdinové jsou prostí sedláci, kteří nemohli mít potomka. Opakem je pohádka bratří Grimmů, která je vsazena do královského prostředí a okolí zámku. Hlavní postavy jsou z královského rodu a vystupují zde i postavy typické pro kouzelné pohádky – trpaslíci. Děj obou pohádek se zásadně liší, a to i v závěru: Erbenova pohádka se bohužel nedočkala šťastného konce, což není pro dnešní pohádky typické. Děvče bylo šťastné pouze jednu zimu, v létě se roztálo, stejně jako sníh. Sněhurčini rodiče museli být velice zarmoucení, že se z vytoužené dcery mohli těšit pouze tak krátkou chvíli. Grimmové naopak ukončili příběh šťastně: Sněhurka byla zachráněna, vzala si krásného prince a zlá macecha zemřela. Předchozí děj však obsahuje i smutnější události: Sněhurčina pravá matka – královna – nemohla mít děti. Když se konečně vytoužené dcery dočkala, radovala se jen krátce, neboť brzy po porodu zemřela.

b) Shodné znaky

Pohádky nesou sice stejný název – *Sněhurka* – ale moc společných prvků nemají. V obou pohádkách vystupuje hlavní hrdinka, která získala své jméno díky sněhu. Její matka nemohla mít děti, až jednoho zimního dne se krásné dcery dočkala. Děvče se narodilo v zimě a bylo bílé jako sníh. Obě pohádky řadíme mezi tzv. pohádky kouzelné. Sněhurka K. J. Erbena byla původně pouhá sněhová postavička. Její rodiče si však tolik přáli dítě, že jí Bůh vdechl život. Druhý příběh disponuje kouzelnými prvky ještě mnohem více. Již narození Sněhurky je výjimečné: Královna se píchla při šití do prstu, tři kapky krve spadly na běloučký sníh a ona si přála přesně takovou dceru, která se jí zanedlouho narodila. Dalším příkladem je zlá královna, která ovládala kouzla, a tak se pomocí černé magie snažila zbavit nenáviděné nevlastní dcery. Kouzelné je i mluvící zrcadlo. Nereálným prvkem je i fakt, že Sněhurka přesto, že třikrát zemřela, vždy díky trpaslíkům obživla.

3.8 Hádanka (Grimmové) x Hádanka (Erben)

HÁDANKA (Grimmové)

Žil jednou princ, který se chtěl podívat do světa. Vzal si s sebou věrného sluhu a vydal se na cestu. Večer se mladíci ocitli ve velkém lese a nevěděli, kam hlavu složit. Najednou před sebou uviděli postavu kráčeující k chaloupce. Dohonili ji a zjistili, že je to mladá a krásná slečna. Požádali dívku o nocleh, ale ta jim svoji chaloupku rozmlouvala, protože její matka byla čarodějnice a neměla cizince právě v oblibě. Blížila se ale noc a princ nebyl ustrašený, a tak i přes varování vešel dovnitř. Čarodějnice seděla u ohně, červeně jí zářily oči, ale na mladíky byla velice milá a vlídná. Princ se svým sluhou nic nejedli ani nepili, protože dívka je venku varovala, že matka vaří jedovaté nápoje. Ráno se mladíci chystali odjet. Stařena však ještě zastavila sluhu a dala mu do ruky nápoj, který měl předat svému pánovi. Sklenice v tu chvíli praskla a její obsah se vylil na koně. Ve sklenici byl jed a kůň v okamžiku zemřel. Sluha běžel za princem, aby mu pověděl, co se stalo. V půli cesty si však uvědomil, že by přišel o sedlo, a tak se ke koňské mrtvole vrátil. Na koni však již seděl krkavec a oklofával ho. Sluha se bál, že nebudou mít s princem co do úst, a tak krkavce zabil a vzal s sebou. Jeli celý den, ale stejně se jim nepodařilo z rozlehlého lesa dostat. Večer se uchýlili do hospody. Sluha dal krkavce hostinskému, aby jim ho upekl k večeři. Nebyla to však žádná poctivá hospoda, nýbrž mordýřské doupe. O půlnoci přišlo dvanáct vrahů, kteří chtěli cizince oloupit a zabít. Nejprve se chtěli najíst, a tak zasedli s hostinským a jeho ženou čarodějnici ke stolu a začali jíst polévku, ve které bylo krkavčí maso. Krkavčí maso však bylo otrávené, protože krkavec se živil z otráveného koně, a tak všichni padli mrtví na zem. V hostinci zůstala pouze mladá dcera, která byla velice hodná a nikdy se žádných ničemností nezúčastnila. Ukázala princi veškerý poklad, který její rodiče nepoctivostmi získali, a nabízela mu, aby si vzal, co chce. Princ však byl šlechtný, nic si nevezl a se sluhou odjel. Mladíci pokračovali v dlouhé cestě, až přijeli do města. Ve městě žila velice krásná, ale náladová princezna. Jednoho dne dala vyhlásit, že pokud se najde muž, který jí dá hádanku, kterou neuhodne, vezme si ho za manžela. Pokud však hádanku uhodne, přijde muž o hlavu. Princezna měla tři dny na odpověď, ale byla tak chytrá, že každou uhádla vždy s předstihem. Již devět mladíků kvůli princezně zemřelo. Princ se nechal princeznou také oslnit a položil jí hádanku:

„Vzácná princezno, co je to: nikomu nedal ránu a přece dvanáct zabil?“⁵⁹

Princezna netušila odpověď. Dívala se do svých knih, ale nikde nemohla na řešení přijít. Prince si nechtěla vzít, a tak poručila služce, aby poslouchala prince ve spánku. Jejich rozhovor však zachytil princův sluha, lehl si místo prince do postele, strhl služce plášť a vyhnal ji prutem ven z pokoje. Druhou noc se opakovalo totéž, jen místo služebné šla do pokoje komorná. Sluha jí opět strhl plášť a vypudil z pokoje. Poslední noc si princ myslel, že už musí zvítězit, a tak si lehl do postele sám. Do pokoje vešla sama královská dcera zahalená v plášti a poslouchala, co bude princ ze spaní povídat. Princ však spánek pouze předstíral. Princezna začala klást princovi otázky, který na ně po pravdě odpovídal. Odpověď na hádanku však stejně neprozradil. Princezna se chtěla vyplížit z pokoje, ale princ ji chytil. Vytrhla se mu a princovi zůstal pouze plášť v ruce. Další den královská dcera nechala svolat dvanáct soudců a chtěla jim sdělit řešení hádanky. Princ však vystoupil před soudce jako první a obeznámil je, jak princezna lstí přišla k odpovědi. Jako důkaz předložil tři pláště, včetně princeznina šedého. Soudci nařídili princezně, aby si ho nechala zlatem a stříbrem vyšít, neboť to bude její svatební plášť.

HÁDANKA (Erben)

Byla jednou jedna překrásná mladá královna, které se dvořilo mnoho ženichů. O její ruku se ucházeli i dva králevici. Nejprve se nemohla rozhodnout, ale po čase si přece jen jednoho oblíbila a druhého odbyla. Druhý králevic velice žárlil, a tak se rozhodl, že svého soka odstraní. Zabil ho v lese, když byl na lovu. Královna se rozhodla, že svého milého pomstí. Na památku nechala z jeho lebky udělat číši, kterou osázela zlatem a drahými kameny. Z kostí jeho rukou nechala vyřezat svícny a z nohou nohy k sedadlu. Jeho vlasy protkala zlatem, perlami a drahými kameny a udělala z nich pás. Druhý králevic zanedlouho začal žádat o její ruku. Královna s podmínkou souhlasila – pokud uhádne hádanku, získá ji za manželku, pokud neuhádne, přijde o hlavu. Králevic večer přišel, najedli se, popili, až přišla řada na hádanku:

*„Na lásce sedím,
na lásku hledím,
láskou se ovijím,
z lásky ti připíjím.“⁶⁰*

⁵⁹ Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 46. ISBN 01-024-88.

Zlý králevic si myslel, že to on musí být její láska, když si na něj královna sedne, ovine ji pažemi, a připijí si, když si budou hledět do očí. Královna šťastná, že pomstila smrt svého milého, nechala vraha potrestat useknutím hlavy. Zůstala věrná své lásce a nikdy se již nevdala.

SROVNÁNÍ

a) Odlišnosti v pohádkách

Pohádky se liší např. v počtu postav. *Hádanka* od Grimmů je obsáhlejší, jak na počet postav, tak v ději. Princ projde mnohým dobrodružstvím, než se vůbec k hádance dostane. Nejprve projel lesem, poté se ocitl v chaloupce čarodějnice a její dcery, dále málem přišel o život v hostinci, a až v závěru přišel k princezně, kde se čtenář konečně setkává s hádankou. Rozdíl je i v tom, kdo hádanku vymýšlí. V tomto příběhu vymýšlí hádanku princ, a pokud princezna neuhádne, musí si ho vzít za muže. Pokud princezna zodpoví správně, princ přijde o hlavu. V Erbenově příběhu položila hádanku královna a její nápadník odpovídal. Tato pohádka je mnohem kratší a není potřeba delších pasáží k tomu, aby mohla být hádanka položena. V pohádce bratří Grimmů dochází k napravení náladové princezny a pohádka končí svatbou. Erbenova pohádka je celá založena na motivu pomsty. Královna se v závěru pomstila, ale již se žádné lásky nedočkala a zůstala do smrti sama. Druh pohádek je také odlišný: Erbenova pohádka neobsahuje žádné kouzelné prvky, kdežto v německé adaptaci se setkáváme s čarodějnici a s různými kouzly. Kromě lidských postav vystupují i zvířata, která však nemají žádné lidské vlastnosti.

b) Shodné znaky

Pohádky se shodují již v názvu – *Hádanka*. Čtenáři je tedy jasné, že někdo někomu položí hádanku, a jestliže dotyčný správně odpoví, získá odměnu. Pokud však odpoví špatně, o něco přijde. Společným rysem je i to, že ani jeden hádač odpověď na hádanku nezjistí a o něco přichází – princezna o svobodu (musí se vdát), a králevic dokonce o hlavu. Oba příběhy jsou zasazeny do královského prostředí, konkrétně na zámek. Obě varianty stejnojmenné pohádky disponují různými morbidními mrvky a motivem smrti. V Erbenově pohádce nejprve jeden králevic chladnokrevně zavraždil druhého, protože mu záviděl krásnou manželku. Manželka si z jeho kostí nechala udělat různé předměty –

---

⁶⁰ Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976. s. 62.

z lebky číši, z kostí jeho rukou svícny, z kostí jeho nohou nožičky k sedlu a z vlasů pás. V závěru mladá královna položila vrahovi hádanku, na kterou neznal odpověď, a tak přišel o hlavu. Královna sice svou lásku pomstila, ale již navždy zůstala sama. V pohádce bratří Grimmů byl nejprve otráven sluhův kůň a poté jeho ostatky rozežíral krkavec. Dále zemřeli vrahové a majitelé hostince, kteří snědli polévku z otráveného krkavce.

3.9 Chud'as a boháč x Boháč a chudák

CHUĐAS A BOHÁČ (Grimmové)

Sám Pánbůh chodil po zemi a jednou večer se ocitl u silnice, kde stály dva domy. Jeden dům byl překrásný a velký, druhý jen maličký a nevzhledný. Velký a krásný dům patřil boháči, a tak si Pánbůh pomyslel, že tomu nebude překážet, když u něj jednu noc přespí. Boháč však viděl Pána z okna a muž se mu nelíbil, protože měl prosté šaty. Řekl mu, že pro něj nemá místo a ať se poohlédne po noclehu jinde. Byl velice nepříjemný a neochotný. Pánbůh se tedy rozhodl pro malý a oprýskaný domek. Chud'as otevřel dveře a unaveného pocestného okamžitě vpustil dovnitř. Žena Pánaboha vlídně přivítala a dala mu i brambory k snědku a mléko k pití. Večer žena přišla s návrhem, že si s mužem ustelou na slámě, aby si mohl pocestný odpočinout v jejich posteli. Pánbůh nejprve nabídku odmítl, ale nakonec se rozmyslel. Ráno manželé vstali brzy a připravili cizinci snídani. Když společně posnídali, dal se Pánbůh na odchod. Ve dveřích jim však ještě slíbil, že jim za jejich dobrotu, soucit a laskavost splní tři přání. Chud'as si přál věčnou spásu, zdraví a to nejnnutnější živobytí k přežití pro něj i pro jeho ženu. Pán však ještě přeměnil jejich starý dům za nový, požehnal jim a odešel. Boháč se ráno podíval na protější dům a zůstal jako omráčený, protože večer ještě stála naproti barabizna, a najednou je tam překrásný velký dům. Vyslal svou ženu k sousedům, aby zjistila, jak k domu přišli. Když se dozvěděla jejich příběh, vrátila se domů a vše bohatému manželovi vyprávěla. Muž se chytal za hlavu, protože si uvědomil, že se připravil o tři přání. Manželka mu poradila, ať sedne na koně a pocestného dožene. Opravdu Pánaboha dohnal a žadonil, aby se u něj zastavil, až se bude vracet. Prý hledal klíče, aby mohl odemknout, a pocestný mezitím odešel. Boháč prosil, zda by si mohl také přát tři přání. Pánbůh ho varoval, ale nakonec mu dovolil, aby si přál tři přání, až dojede zpět domů. Boháč jel domů se svým koněm jménem Plavka. Kůň se začal cestou plašit, až sedlák zvolal: „*Kéž by sis*

*zlámal vaz!*⁶¹ Kůň padl mrtvý na zem, a tak bylo splněno první přání. Sedlák byl tak lakomý, že nechtěl nechat sedlo na mrtvém koni, a tak ho odřízl a na zádech nesl domů. Bylo mu velice horko a stále přemýšlel, co by si mohl přát. Věděl, že i kdyby si přál všechno zlato světa, stejně by potom chtěl zase něco jiného. Jak mu bylo horko, začal manželce závidět, že sedí doma v chládku a v klidu si jí. Najednou nevědomky řekl: „*Chtěl bych, aby ona doma seděla na tom zatraceném sedle a nemohla z něho slézt a já se s ním nemusel vláčet.*“⁶² Sedlo bylo v mžiku pryč a boháč zjistil, že promrhal i druhé přání. Utíkal rychle domů, aby měl klid na vymýšlení posledního přání. Když se sedlák konečně vrátil domů, žena byla na sedle jako přikovaná – křičela, bědovala a muži nadávala. Nic jiného manželovi nezbylo, než aby si přál, aby jeho žena zase byla volná. Boháč tedy tímto způsobem přišel o všechna svá přání a neměl z nich vůbec žádný zisk. Dokonce přišel o svého koně. Chud'asové žili ve svém novém domě šťastně, ale stále skromně až do smrti.

BOHÁČ A CHUDÁK (Erben)

Chud'as a boháč byli bratři. Jednou hlídal chudý bratr bohatému snopy na poli a najednou zahlédl bílou ženu. Žena sbírala klasy, které zůstaly na záhonech, a dávala je do kupek. Chud'as se ženy ptal, kdo je a co tam dělá. Odpověděla, že je Štěstí jeho bratra. Když se chud'as ptal, kde on má své Štěstí, poslala ho na východ. (*může to mít nějaký bližší význam, že zrovna tam?*) Chudý bratr se rozhodl, že půjde do světa najít své Štěstí. Když byl na odchodu, vyskočila ze zápečí Bída a prosila, aby ji vzal s sebou. Bída byla slabá, a tak ji chud'as obelstil. Slíbil jí, že pokud se zmenší a vleze do láhve, vezme ji s sebou. Opravdu se tak stalo a chud'as láhev s Bídou strčil cestou do bažiny, a tak se jí zbavil. Po čase došel chudý bratr do města, kde získal práci – kopal sklepy. Nedostával žádný plat, ale domluva byla taková, že co nalezne, může si ponechat. Jednoho dne našel hroudu zlata. Přestože si ji mohl nechat, dal pánovi polovinu. Jednou zase vykopal železné dveře, za nimiž se skrývalo nesmírné bohatství. Avšak kromě bohatství se tam nacházela ještě skříň, ve které byla uvězněna bílá žena. Krásná panna se poklonila a představila se chud'asovi jako jeho Štěstí. Také slíbila, že svého nálezce ani jeho rodinu nikdy neopustí. Od této chvíle se z chud'ase stal nesmírně bohatý člověk, ale zůstal stále šlechetný a laskavý. Každému ve městě pomáhal a o své bohatství se dělil. Jednoho dne do města

⁶¹ Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 140. ISBN 01-024-88.

⁶² Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. s. 140. ISBN 01-024-88.

přijel jeho bratr. Šlechtný muž ho vzal domů a vyprávěl mu všechny své příhody. Hostil ho několik dní, a když bratr odjížděl, daroval mu ještě mnoho peněz na cestu a pro rodinu. Bratr však byl závistivý a chtěl na svého sourozence opět poslat Bídu. Hledal proto v bahně schovanou lahvičku, a jakmile ji našel, nemeškal a otevřel ji. Bída skákala kolem svého vysvoboditele radostí a slíbila mu, že už se od něj ani nehne. Boháč neměl, jak se Bídě zbavit. Nemohl ji darovat, poslat pryč, zakopat, ani utopit a neustále mu byla v patách. Vše zboží, které vezl z obchodní cesty domů, mu ukradli loupežníci, místo domu spatřil pouze hromádku popela a všechnu úrodu na poli mu sebrala voda. Závistivému bratrovi zůstala do konce života již jen Bída.

SROVNÁNÍ

a) Odlišnosti v pohádkách

Pohádky se liší na první pohled drobnou změnou již v názvu. Největší rozdíl ale tkví v druhu pohádek: Příběh bratří Grimmů *Chudák a boháč* je pohádkou spíše legendární. Vystupuje zde Bůh, který chodí po zemi v prostém převleku. Právě Bůh odměnil chudáka za jeho šlechtné srdce a boháč nezískal vůbec nic, dokonce přišel o svého koně, jako trest za jeho neochotu pomoci bližním, přestože sám měl blahobyť. V pohádce *Boháč a chudák* nenalezneme žádné prvky legendární pohádky. Tato pohádka je pohádkou kouzelnou – vystupují zde postavy jmenující se Štěstí a Bída. Obě postavy jsou ženy, které jsou s hlavními postavami v kontaktu a představují přesně to, co jejich jména napovídají. Rozdíl je tedy v tom, že v první pohádce vystupují reálné postavy sousedů, kůň a Bůh. V druhé pohádce žádná zvířata nevystupují, pouze postavy lidské – reálné i nereálné. Děj je také odlišný: V pohádce bratří Grimmů hodný chudák nezištně nechal přespat cizince, dal mu najíst a postaral se o něho, jak nejlépe dovedl. Boháč byl lakomý a prospěchářský, a tak neviděl důvod, nechat cizince přespat, pokud by z toho neměl žádný užitek. Pánbůh však hodného chudáka odměnil a boháč se sám o své štěstí připravil, protože si neviděl na pusu a promrhal tři přání, která mu Bůh byl ochoten splnit. V Erbenově pohádce jsou hlavními postavami sourozenci. O to je smutnější, že jeden z nich je bohatý, lakotný a závistivý a druhý je sice chudý, ale se srdcem ze zlata. Chudý bratr pomáhal svému bohatému bratrovi. Při práci narazil na bratrovo Štěstí. Ani na okamžik ho však nenapadlo, že by mu Štěstí sebral. Vydal se do světa, aby našel to své. Vzal s sebou Bídu, která s ním žila v chalupě, přelstil ji a zbavil se jí. Svě Štěstí doopravdy našel, když se živil poctivou prací. Bratr mu však náhlou přízeň osudu nepřál a chtěl mu zase Bídu přivést zpět. To se mu však

nepodařilo a Bída už se nikdy bohatý bratr nezbavil. Závěr pohádek je také trochu rozdílný. Boháč v pohádce bratří Grimmů ztratil koně, ale jinak mu veškerý majetek zůstal. V druhé pohádce však je boháč za svou hamižnost potrestán důkladněji: Přišel o veškerý svůj majetek, dům mu shořel, pole zatopila voda a celý život žil pouze s Bídou.

b) Shodné znaky

Pohádky ztvárňují stejný motiv – motiv bohatství a chudoby. Tyto dva kontrasty využívá literatura nejen určená pro děti, protože bohatství a chudoba se dotýká nejen světa pohádek nebo imaginárního světa, ale tyto termíny jsou ze života reálného. Pohádky se jmenují velice podobně *Chud'as a boháč* (bratři Grimmové) a *Boháč a chudák* (Karel Jaromír Erben). Již podle názvu je tedy patrné, že hlavní postavy jsou dvě a jsou naprosto odlišné – jedna postava je bohatá, druhá je chudá. Během příběhu se však čtenář dozvídá, že označení hlavních postav se týká pouze materiální stránky, protože v rovině citové a humánní je tomu právě naopak. Nemajetný člověk je bohatý láskou, pochopením, porozuměním. Je laskavý, ochotný pomoci a nakonec se jeho duševní krása odrazí i na materiální stránce a zaslouženě se z něj stává bohatý člověk. Naproti tomu stojí záporná postava boháče, který má vše, na co si vzpomene, ale přesto opravdové bohatství nikdy nezíská, protože je zlý, chamtivý, lakomý a závistivý. Jeho záporné vlastnosti se mu však vymstí, proto se nakonec právě on stává chudákem. Pohádky tedy mají poučný charakter. Ukazují čtenáři, že peníze a bohatství není vše. I z chudého, ale poctivého člověka se může stát bohatý člověk, i když ne vždy se musí jednat právě o finanční stránku. Závist a jiné špatné lidské vlastnosti ještě nikdy nikoho neobohatily, ba právě naopak, přivedou člověka do neštěstí.

4 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zobrazit pohádku jako literární žánr, tj. vymezit, co tento žánr znamená a jaké vykazuje charakteristické rysy, popř. zvláštnosti oproti ostatním žánrům. Z různých zdrojů byly porovnány definice pohádky a nalezeny shodné znaky všem těmto definicím. Dalším velkým oddílem této práce byly čtenáři přiblíženy různé druhy pohádek – jak pohádky lidové, tak i autorské. Toto dělení však není konečné. Existuje celá řada druhů pohádek – pohádky zvířecí, kouzelné, legendární, novelistické, kumulativní a žertovné. Všechny tyto druhy pohádek jsou v diplomové práci přiblíženy svými charakteristickými prvky, aby byl jasný rozdíl mezi těmito druhy.

Každý žánr se v průběhu času vyvíjí a pohádka není výjimkou. Vývoj tohoto žánru je v diplomové práci popsán od počátku až do dvacátého století, neboť toto století je poslední, ve kterém se s žánrem dějí změny, jež stojí za zmínku.

V každé pohádce vystupuje řada postav, které jsou pro příběhy typické. Nelze se zaobírat každou postavou zvlášť, proto je práce zaměřena všeobecně na postavy kladné, jako např. hlavního hrdinu, dárce, pomocníka, a na postavy záporné – škůdce, nepravého škůdce a další. Osoby nepříliš důležité pro děj jsou nazvány jako postavy vedlejší a jsou také všeobecně popsány.

Závěr teoretické části se věnoval nejznámějším sběratelům pohádek, jimiž byli bratři Grimmové. Tito autoři se stali vzorem i pro autora z českého prostředí, Karla Jaromíra Erbena.

Z tohoto důvodu je praktická část diplomové práce věnována právě těmto autorům a jejich pojetí pohádek. Příběhy německých sběratelů a českého sběratele pohádek jsou v práci prozkoumány z hlediska komparace. Motivy pohádek bratří Grimmů i Erbenových se často shodují, a proto bylo cílem práce zjistit, které pohádky jsou si nejvíce podobné a které naopak mají společný například jen název nebo jeden motiv, od kterého se název odvozuje. Přestože některé pohádky vykazují mnoho shodných znaků, vždy se více či méně liší pojetím, které odráží vliv osobnosti na uchopení motivu. Metodou komparace jsme zjistili, které pohádky si jsou velice podobné, které mají pouze shodné znaky a které si nejsou blízké vůbec. Nejvíce podobné si jsou *Tři přadleny* (Grimmové) s pohádkou *O třech přadlenách* (Erben). Pohádky se liší pouze v detailech a různých doplněních. Celkově se Erbenova pohádka zaměřuje více na charakter postav. Hlavní postava má dokonce jméno. Erben také klade větší důraz na výchovný charakter pohádek. Grimmové používají více detailů, které u Erbena chybí.

Podobně ztvárněny jsou i pohádky *Sladká kaše* (Grimmové) a *Hrnečku, vař!* (Erben). Dějově se příběhy téměř neliší, pouze Erbenova pohádka je obohacena o různé detaily – bydlení hlavních postav, jejich celoroční činnost a další. Erben opět klade větší důraz na výchovný prvek. Jeho pohádka je i více kouzelná. Český autor zasazuje pohádku na venkov, protože tento žánr byl vždy typický právě pro toto prostředí. Pohádka bratří Grimmů je již na první pohled mnohem kratší.

Poslední nejvíce podobnou pohádkou je *Živá voda*. Název je stejný jak pro německou adaptaci, tak pro českou. Příběhy se však liší v tom, že pohádka bratří Grimmů je kouzelnější a vykazuje i vedlejší dějovou linii. V Erbenově pohádce najdeme více pro děj nedůležitých postav. Vystupuje zde také bájná postava dvanáctihlavého draka, která v německé pohádce není. Erben klade větší důraz na zasloužený trest. Zlý člověk se podle jeho adaptace přivede do záhuby i bez pomoci kouzel a nikdo trestu neunikne. V této pohádce také poukazuje na moc peněz a na jejich špatný vliv na lidský charakter. V Erbenově pohádce můžeme najít i prvky, které nejsou typické pro dnešní pohádku – popis zpola shnilé mrtvoly roztrhané ptáky a zvířítka.

Podobný námět mají i pohádky *Slepiččina smrt* (Grimmové) a *O kohoutkovi a slepičce* (Erben). Česká pohádka je určena pro nejmenší děti a je představitelkou kumulativní pohádky. Opět je kladen důraz na poučný charakter – pokud lidé nebudou lakomí, ale budou slušní a zdvořilí, přikloní se štěstí na jejich stranu. Opakem je podání pohádky bratří Grimmů, kdy se čtenář šťastného konce nedočká. Protože jsou zvířátka neochotná pomoci a pouze využívají ostatní, utopí se. Bohužel zemřela i zvířátka laskavá. Německá verze je mnohem delší a morbidnější.

Ostatní pohádky jsou si blízké pouze některými shodnými motivy. Jedná se o stejnojmenné pohádky *Hádanka*, *Sněhurka*, o pohádky *Chud'as a boháč* (Grimmové), *Boháč a chudák* (Erben) a o pohádky *Zlatovláska a Zlatovlásek* (Grimmové), *Zlatovláska* (Erben). Z hlediska pojetí tyto pohádky připomínají dřívější dobu. Příběhy původně nebyly určeny pro dětské publikum, nýbrž pro dospělé, kteří si jimi krátili dlouhou chvíli. Proto jsou pohádky často velice morbidní, aby byly zajímavé. Tito autoři se snažili zachytit příběhy v co nepůvodnější verzi, proto řada morbidních prvků v příbězích zůstala. Dalšími adaptacemi byly pohádky o tyto morbidní prvky oprostěny. Příkladem je zfilmovaná Erbenova *Zlatovláska*, v níž již Jiřík svého koně nezabil, ale vyměnil ho za loď. Oba autoři zaznamenávají různé druhy pohádek – zvířecí, legendární, kumulativní, kouzelné a další. Většina pohádek obou sběratelů nese různá ponaučení. Erben klade ještě větší důraz na

ponaučení než Grimmové. Všeobecně pohádky bratří Grimmů bývají kratší, oproštěny o různé detaily a jejich postavy postrádají jména.

Téma pohádek je velice obšírné a nelze obsáhnout vše, co by si člověk přál. Proto je tato diplomová práce zaměřena pouze na pohádky sběratelů, kteří používají podobné náměty, a hlavně na první pohled si jsou podobné svými názvy.

5 SEZNAM LITERATURY

Mocná, Dagmar, Peterka, Josef a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004. ISBN 80-7185-669X.

Otčenášek, Jaroslav, *Antropologie narativity – problematika české pohádky*, Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i. 2012. ISBN 978-80-87112-67-0.

Dvořák, Karel, Havel, Rudolf a kol., *Dějiny české literatury II: Literatura národního obrození*, Praha: Nakladatelství československé akademie věd 1960.

Grimm, Jacob a Wilhelm, *Pohádky*, Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. 1988. ISBN 01-024-88.

Slovník spisovatelů německého jazyka a spisovatelů lužicko – srbských. ed. Bok, Václav a kol., Praha: Odeon 1987.

Chaloupka, Otokar, Mirvaldová, Hana a kol., *Spisovatelé literatury pro děti a mládež*, Praha: Albatros 1985. ISBN 13 – 783 – 85.

Erben, Karel Jaromír, *České pohádky Karla Jaromíra Erbena*, Praha: Albatros 1961.

Erben, Karel Jaromír, *Pohádky*, Praha: Československý spisovatel 1976.

Erben, Karel Jaromír, Němcová, Božena, *Pohádky*, Praha: Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, a. s. 1996. ISBN 80-00-00458-5.

Bogatyrev, Petr, *Souvislosti tvorby: cesty k struktuře lidové kultury a divadla*, Praha: Odeon 1971.

INTERNETOVÉ STRÁNKY:

<http://www.pohadky.xf.cz/?pg=pohadka&nazev=zlatovlaska-a-zlatovlasek>

6 RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá pohádkou jako literárním žánrem a porovnáním pohádek dvou nejznámějších sběratelů lidových pohádek. Práce se dělí na dvě velké části – část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se zabývá problematikou pohádky všeobecně – její definicí, druhy a vývojem. Kromě všeobecné definice pohádky můžeme v práci nalézt i rozlišení pohádky lidové / folklorní a pohádky autorské. Další dělení rozeznává pohádky zvířecí, kouzelné, kumulativní, novelistické, legendární a žertovné. Další část diplomové práce je věnována typologii postav. Teoretická část představuje i nejvýznamnější sběratele pohádek všech dob – bratry Grimmy a autora a sběratele z českého prostředí – Karla Jaromíra Erbena, který používá motivy podobné německým sběratelům.

Praktická část je věnována pohádkám bratří Grimmů a pohádkám Karla Jaromíra Erbena. Důvodem tohoto výběru je fakt, že právě tyto pohádky vždy byly, jsou a budou nejznámější. I v dnešní době jsou přepracovávány a zfilmovány. Práce prozkoumává celkem 18 pohádek. Vždy jsou proti sobě postaveny dvě pohádky, které mají stejný nebo podobný název, a metodou komparace je zjištěno, zda jsou pohádky stejné, podobné nebo zcela rozdílné.

7 RÉSUMÉ

The diploma thesis describes fairy tales as a literary genre and also draws a comparison between two of the most famous collectors of folk tales. The thesis is divided into two large parts – a theoretical and a practical one.

The theoretical part discusses the issues of fairy tales in general – their definition, the types of tales and finally, their historical development. Apart from the definition, the thesis demonstrates the differentiation between folk tales and author tales. Another division that is mentioned in the thesis distinguishes animal, magic, cumulative, novel, legendary and humorous fairy tales. The next part is focused on a typology of characters. The theoretical part introduces even the most famous collectors of fairy tales of all time – the brothers Grimm and the collector and writer from the Czech environment Karel Jaromir Erben, who used the motives similar to those of German collectors.

The practical part is dedicated to brothers Grimm and Karel Jaromir Erben's fairy tales. The reason for this choice is that these tales always were, are and will be the most popular of all. Even nowadays they are rewritten and made into a film. The thesis works with the total of eighteen tales. Usually, two tales, which are similar in their names, are compared and the results show then whether the fairy tales are the same, similar or absolutely different.

